

T.C.

**İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM YÖNETİMİ VE DENETİMİ
ORTAK YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**OKUL MÜDÜRLERİNİN BAYRAK TÖRENLERİNDE
YAPTIKLARI KONUŞMALARIN ÇOCUK HAKLARI
AÇISINDAN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mustafa Kemal ERGEN

İstanbul

Haziran, 2017

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM YÖNETİMİ VE DENETİMİ
ORTAK YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

OKUL MÜDÜRLERİNİN BAYRAK TÖRENLERİNDE
YAPTIKLARI KONUŞMALARIN ÇOCUK HAKLARI
AÇISINDAN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mustafa Kemal ERGEN

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Sultan Bilge KESKİNKILIÇ KARA

İstanbul

Haziran, 2017

TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ ONAYI

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ ÇALIŞMA RAPORU olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Yrd. Doç. Dr. Sultan Bilge KESKİNKILIÇ KARA.....

Üye

Doç. Dr. Ebru OĞUZ .....

Üye

Yrd. Doç. Dr. Demet ZAFER GÜNEŞ .....

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. İbrahim GÜNEY
Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Çocuklar bir toplumun geleceğidir. Çocukların fiziksel ve ruhsal yönden sağlıklı yetiştirilmeleri toplumun geleceği açısından son derece önemlidir. Çağdaş eğitim sistemlerinde çocuğu birey olarak görmek esastır. Çocuğun birey olarak görülmesi ona bir takım haklar tanınmasını da beraberinde getirir.

Demokratik toplumlar insan haklarına saygılı, farklılıklara karşı hoşgörülü olmayı prensip edinmiştir. Böyle demokratik prensipleri ilke edinmiş olan toplumlar çocukların korunması ve onların nitelikli bireyler olarak yetiştirilmesini önemserler. Türkiye’de yapılan araştırmalar göz önüne alındığında okul müdürü konuşmalarının çocuk hakları açısından incelenmediği görülmüştür.

Araştırmada İstanbul ili Fatih ve Eyüp ilçelerindeki okul müdürlerinin konuşmaları incelenmiştir. Çünkü bu iki ilçe İstanbul’un tarihi ilçeleri olup köklü eğitim kurumlarını bünyesinde barındırır. Türkiye’de çocuk hakları konusunda az sayıda araştıma mevcuttur. Bu nedenle çocuk hakları konusunda daha çok araştırmaya ihtiyaç vardır.

Araştırmamın her aşamasında desteğini benden esirgemeyen tez danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Sultan Bilge KESKİNKILIÇ KARA’ya, gönülden teşekkür ederim. Araştırmamın Çocuk Haklarına katkı sağlamasını umut ederim.

Mustafa Kemal ERGEN

ÖZET

OKUL MÜDÜRLERİNİN BAYRAK TÖRENLERİNDE YAPTIKLARI KONUŞMALARIN ÇOCUK HAKLARI AÇISINDAN İNCELENMESİ

Mustafa Kemal ERGEN

Yüksek Lisans, Eğitim Yönetimi ve Denetimi

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Sultan Bilge KESKİNKILIÇ KARA

Haziran-2017, 129+XIV Sayfa

Çocukluk çağı kişinin kimlik gelişimi için önemli bir evredir. Bu anlamda çocuğun; çocuk haklarına saygılı bir ailede, çevrede ve okulda yetişmesi onun kişiliğine önemli tesirleri olacaktır. Kişilikli bireyler yetiştirmek, çocuk haklarına saygılı aile, çevre ve okul ortamı oluşturmamız gerekir. Toplumumuzun gelecekteki sağlıklı ve mutlu bireylerden oluşması için çocuk haklarına ilgiyi artırarak devam ettirmeliyiz.

Bu araştırmada okul yöneticilerinin öğrencilerin tümüne yönelik olarak bayrak törenlerinde yaptıkları konuşmalar çocuk hakları bağlamında incelenmektedir. Bu çalışma okul müdürlerinin evrensel çocuk hakları ile ilgili farkındalıklarının artırılması ve okul müdürlerinin çocuk hakları kavramını içselleştirmesinin sağlanması bakımından önem taşıyacağı düşünülmektedir. Bu çalışma ilk olması nedeniyle, ülkemizde yapılacak çocuk hakları araştırmalarına örnek olması bakımından önem taşıyacağı düşünülmektedir.

Nitel bir çalışma olan bu araştırmada çocuk hakları ile ilgili alanyazın taraması yapılmıştır. Araştırmada Betimsel Tarama yöntemi kullanılmıştır. Temalar Çocuk

Hakları Sözcüğü ile tutarlı olarak; “yaşamsal”, “gelişimsel”, “korunma” ve “katılım” hakları olmak üzere dört temaya ayrılmıştır.

Araştırmanın katılımcılarını İstanbul ili Fatih ve Eyüp ilçelerindeki ilköğretim, ortaokul ve liselerde görev yapan müdürler oluşturmaktadır. Araştırmanın katılımcılarından 5 kişi ilköğretimde, 4 kişi ortaokulda ve 3 kişi liselerde görev yapmaktadır. Katılımcılardan 11 kişi erkeklerden 1 kişi kadınlardan oluşmaktadır. Katılımcılardan 3 kişi 30-40 yaş, 5 kişi 40-50 yaş, 4 kişisi ise 50-60 yaş aralığındadır.

Araştırma verilerini toplamak için ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Bunun için öncelikle okul müdürleriyle görüşmeler yapılmış ve kendilerinden izin alınmıştır. Araştırmada okul müdürlerinin konuşmaları, çocuk hakları açısından uygun olan ve uygun olmayan yönler olarak incelenmeye çalışılmıştır. Araştırmada okul müdürlerinin söylemlerinde çocuk hakları açısından olumlu ve olumsuz yönler olduğu görülmüştür.

Anahtar Sözcükler: Çocuk, Çocuk Hakları, Okul Yöneticisi, Bayrak Töreni.

ABSTRACT

ANALIZING THE CHILDREN'S RIGHTS IN TERMS OF HEADMASTERS' SPEECH AT THE FLAG CEREMONIES

Mustafa Kemal ERGEN

Master, Educational Administration and Supervision

Thesis Advisor: Assistant Professor Sultan Bilge KESKINKILIC KARA

June,2017, pages 129+XIV

Childhood is very important for personality development. In this sense to grow up in a family, in an environment and a school regarded to the children's rights has a great effect on his/her personality. We must give the necessary importance and interest to children's rights and progress to have more healthy and happy individuals in the society.

In the research the school headmasters' speech to the entire students at the schools before and after the flag ceremony analyzed in terms of children's rights. This study is very important for improving the awareness of children's rights and internalizing the children's rights for the school principals. Due to the first study about this area it is believed to be very important example for he next studies about children's rights in our country.

The written resources on the children's rights have been analyzed in this qualitative research and descriptive analysis method is used. The themes consistently with children's rights are separated into the four titles, 'vital', 'progressional', 'protection', 'participation'.

The population of the province of Istanbul Fatih and Eyup research headmasters who work in primary, secondary and high schools in the district constitutes. Five of

the participations in the research are from primary schools, four of them are from secondary schools and three of them are from high schools. Eleven of twelve participations are male and one is female. The ages of three of twelve are between 30 and 40, five of them between are 40 and 50, four of them are between 50 and 60.

The voice records have been used to get datas. First of all a meeting arranged with the school headmasters and necessary permisson was got. In this research the school principals' speech are analized weather they are agreeable or not in terms of children's rights. As the result of the research agreeable and unfavourable courses are analized.

Key Words: Child, Children's Rights, School Headmaster, Flag Ceremony.

Oğluma, kıızıma ve tđm çocuklara ithaf olunur.

İÇİNDEKİLER

JÜRİ ÜYELERİ İMZA SAYFASI	III
ÖNSÖZ	IV
ÖZET	V
ABSTRACT.....	VII
İÇİNDEKİLER	X
TABLolar LİSTESİ.....	XIII

BÖLÜM 1

GİRİŞ	1
1.1. Amaç	3
1.2. Önem.....	4
1.3. Varsayımlar	4
1.4. Sınırlılıklar	4

BÖLÜM 2

KURAMSAL ÇERÇEVE ÇOCUK VE ÇOCUK HAKLARI.....	5
2.1 İnsan Hakları Çocuk Haklarının Tarihçesi.....	5
2.2 Türk Tarihinde İnsan ve Çocuk Hakları	7
2.3. Uluslararası Hukukta Çocuk Hakları	10
2.4. Türk Hukukunda Çocuk Hakları.....	11
2.5. Çocuk ve Çocukluk.....	13
2.6. Çocuk Hukuku	16

2.7. Çocuk Hakları ve Önemi	16
2.8. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi.....	18
2.9. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinin Temel İlkeleri.....	21
2.10. Eğitim ve Çocuk Hakları	22

BÖLÜM 3

YÖNTEM	34
3.1. Araştırmanın Modeli.....	34
3.2. Araştırmanın Katılımcıları.....	35
3.3. Verilerin Toplanması	35
3.4. Verilerin Analizi	36

BÖLÜM 4

BULGULAR.....	37
4.1. Çocuk Hakları Açısından Uygun Olmayan Söylemler.....	37
4.2. Çocuk Hakları Açısından Uygun Olan Söylemler.....	45

BÖLÜM 5

SONUÇ VE ÖNERİLER.....	52
5.1. Sonuç.....	52
5.2.Çocuk Hakları Açısından Uygun Olmayan Söylemlerin Sonuçları	52
5.3.Çocuk Hakları Açısından Uygun Olan Söylemlerin Sonuçları	57
5.4. Öneriler	61

KAYNAKÇA.....63

EK: Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Tam Metni.....71

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Yaşamsal Haklar Açısından Uygun Olmayan Söylemler.....	38
Tablo 2. Gelişimsel Haklar Açısından Uygun Olmayan Söylemler	40
Tablo 3. Korunma Hakları Açısından Uygun Olmayan Söylemler	41
Tablo 4. Katılım Hakları Açısından Uygun Olmayan Söylemler.....	43
Tablo 5. Yaşamsal Haklar Açısından Uygun Olan Söylemler	46
Tablo 6. Gelişimsel Haklar Açısından Uygun Olan Söylemler.....	48
Tablo 7. Korunma Hakları Açısından Uygun Olan Söylemler.....	50
Tablo 8. Katılım Hakları Açısından Uygun Olan Söylemler.....	51

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Toplumsal ve pedagojik açıdan çocuğa ve çocukluk çağına verilen önemin artmasına koşut olarak çocukların da yetişkinler gibi haklarının olduğu kabul edilmiş olup bu durumun bir yansıması olarak Türkiye’de 1990 yılında Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (BMÇHS) imzalanmıştır. BMÇHS, çocuk hakları alanında yürürlüğe giren ilk ve en etkili belgelerden biridir ve çocuklar açısından en yüksek yararı amaçlamaktadır. Sözleşme, ayrımcılığın önlenmesi, çocuğun yüksek yararı, yaşama ve gelişme hakkı ve çocuğun görüşlerinin dikkate alınması olmak üzere dört temel başlıkta toplanmaktadır.

Çocuk hakları, “Çocuğun bedensel, zihinsel, duygusal, sosyal, ahlaki ve ekonomik bakımdan özgürlük ve haysiyet içinde, sağlıklı ve normal biçimde yetişebilmesi için ona hukuk kuralları ile tanınan yetkiler ve menfaatlerdir” (Akyüz, 1999; 492). Çocukların kendilerini koruyabilecek güçten yoksun olmaları nedeniyle konulmuş kurallar Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Medeni Kanun, Ceza ve Ceza Muhakemesi Kanunları, Çocuk Koruma Kanunu, Milli Eğitim Temel Kanunu, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu ile güvence altına alınmıştır. Ancak araştırma BMÇHS temelinde yürütülmüştür. BMÇHS’de eğitim örgütlerine, çocukların eğitimlerindeki kalite ve bütünlüğün sağlanabilmesi için bu hakları tanıtip öğretme ve bireylerin bu haklarını kullanabilecekleri yeterliliğe ulaştırmalarını sağlayacak düzeye gelebilmelerine yönelik sorumluluklar verilmiştir (Allan ve I'Anson, 2004). Durum böyle olunca okullarda çocuk haklarına dair eğitimlerin verilmesi ve eğitsel etkinliklerin bu haklar göz önünde bulundurularak düzenlenmesi gerekmektedir. Ayrıca öğretmen ve yöneticilerden her türlü okul içi eylemlerinde çocuk haklarına aykırı davranışların bulunmamasına dikkat etmeleri beklenir.

Avrupa Birliği 2013 İlerleme Raporuna göre Türkiye’de, çocukların özellikle eğitim hakkı ve sağlıklı yaşama hakkından yeterince yararlanamadığı ve “ocuğun yüksek yararı” ilkesinin tam olarak işletilemediği belirtilmektedir. Bu rapora yansıyan ocuk hakları konusundaki eksiklikler ve ihlallerin çocuğun gününün büyük bir bölümünü geçirdiği okulda yaşanması olasıdır. Okullar, bireysel ve evrensel değerlerin bireylere kazandırıldığı en önemli kurumlardır ve bu kurumlar arasında temel eğitim olarak da adlandırılan ilköğretim çocuğun eğitim sürecinin en önemli basamağıdır. Bu kurumların iyi vatandaş yetiştirme amacı da düşünüldüğünde okullardaki her türlü etkinliğin bu temel amaca hizmet eder nitelikte olması gerekmektedir. Bu etkinlikler, dersler ve kulüp çalışmaları gibi daha önceden kazanımları planlanmış etkinlikler olabileceği gibi okul yöneticilerinin öğrencilere yönelik olarak özellikle törenlerde yaptıkları konuşmalar da olabilir.

Türkiye’de ocuk hakları açısından duyulan “değerme gereksinimi” üç boyutta ortaya çıkmaktadır: Düşünce ya da zihniyet değerikliği, yapısal değeriklik ve uygulama değerikliği. Değerimin nedenleri ise Türkiye’de çocukların durumu, çocuklara yönelik haksızlıklar ile ocuk hakları sözleşmesinin yeni yaklaşım, ilke ve standartlarıdır (Onur, 1999).

Türkiye’de ocuk hakları ile ilgili yapılmış çalışmalar mevcuttur. Bu alışmalar ğretmen ve ebeveynlerin ocuk haklarına ilişkin tutumlarının ve algılarının belirlenmesi (Doğan, Torun ve Akgün, 2014; Yurtsever-Kılıçgün, 2012; Ersoy, 2011), ders kitapları, ğretim programları ve ocuk edebiyatı ürünlerinde ocuk haklarının yansıtılış biçiminin belirlenmesi (Türkyılmaz ve Kuş, 2014; Karaman-Kepenekçi ve Aslan, 2011; Nayır ve Karaman- Kepenekçi, 2011) amacıyla yapılmış araştırmalardır. Ancak, ocuğun kitaplar, ders programları ve öğretmenleri dışında sosyal öğrenme yoluyla model alma olasılığı olan ve sürekli etkileşimde olduğu okul yöneticileri ve onların söylemleri vardır. Alanyazın tarandığında okul yönetici söylemlerinin ocuk hakları açısından incelendiği bir araştırmaya rastlanmamıştır.

Hak kavramının öncelikle okullarda öğretilmesi gereken bir kavram olduğunu düşünecek olursak bunun da temelinde okul müdürleri olması gerekir. Okul müdürlerinin hak kavramını ve ocuk hakları kavramlarını içselleştirmiş olmaları

beklenir. Okul müdürü konuşmaları analiz edilip hak kavramını ve çocuk hakları kavramının içselleştirmiş olmalarına bakılmalıdır. Türkiye’de ve yurt dışında bu alanda yapılmış çalışma bulunmamaktadır. Okul müdürü konuşmalarının çocuk hakları açısından incelenmesi bu anlamda gerekli olduğu söylenebilir.

Bu araştırmada okul yöneticilerinin öğrencilerin tümüne yönelik olarak bayrak törenleri öncesinde ve sonrasında yaptıkları konuşmalar çocuk hakları açısından incelenmiştir. Yönetici söylemlerinin çocuk hakları açısından incelenmesi okulda çocuğun konumunun belirlenebilmesi için önemli bir kaynak olarak düşünülmüştür. Türkiye’de yapılan araştırmalar incelendiğinde okul müdürü konuşmalarının çocuk hakları açısından incelenmesi ile ilgili çalışma bulunmadığı görülmüştür. . Bu bölümde araştırmanın problemi, amacı ve önemi açıklanmıştır.

1.1. Amaç

Bu çalışmada okul müdürü konuşmalarının çocuk hakları açısından uygun olan ve olmayan yönlerini incelemek amaç olarak belirlenmiştir.

Bu durumda araştırmanın genel amacı doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmak istenebilir.

- 1- Okul müdürü konuşmalarında çocukların yaşamsal haklarına aykırı söylemler var mıdır? Varsa nelerdir?
- 2- Okul müdürü konuşmalarında çocukların gelişimsel haklarına aykırı söylemler var mıdır? Varsa nelerdir?
- 3- Okul müdürü konuşmalarında çocukların korunma haklarına aykırı söylemler var mıdır? Varsa nelerdir?
- 4- Okul müdürü konuşmalarında çocukların katılım haklarına aykırı söylemler var mıdır? Varsa nelerdir?
- 5- Okul müdürü konuşmalarında çocukların yaşamsal haklarına uygun söylemler var mıdır? Varsa nelerdir?
- 6- Okul müdürü konuşmalarında çocukların gelişimsel haklarına uygun söylemler var mıdır? Varsa nelerdir?

- 7- Okul müdürü konuşmalarında çocukların korunma haklarına uygun söylemler var mıdır? Varsa nelerdir?
- 8- Okul müdürü konuşmalarında çocukların katılım haklarına uygun söylemler var mıdır? Varsa nelerdir?

1.2. Önem

Bu çalışma ile okul müdürlerinin evrensel çocuk hakları ile ilgili farkındalıklarının artırılması, okul müdürlerinin çocuk hakları kavramını içselleştirilmesinin sağlanması bakımından önemlidir. Bu çalışma ilk olması nedeniyle Türkiye’de yapılacak çocuk hakları araştırmalarına örnek olması bakımından önem taşıyacağı düşünülmektedir. Bu araştırmadan annelerin, babaların, okul yöneticilerinin, öğretmenlerin, araştırmacıların, maarif müfettişlerinin ve eğitim fakültesi öğrencilerinin yararlanacağı düşünülmektedir.

1.3 Varsayımlar

Okul müdürleri ses kaydının yapılacağını bilmektedir ama ne zaman yapılacağını bilmediklerinden dolayı konuşmalar samimidir ve tamamıyla gerçekleri yansıtmaktadır.

1.4. Sınırlılıklar

Bu araştırma İstanbul ili Fatih ve Eyüp ilçesi devlet okullarındaki müdürlerin Eylül 2015 ve Kasım 2016 ayları arasındaki pazartesi ve cuma günleri yapılan bayrak törenlerinin uygulanmasına ilişkin usul ve esasları düzenleyen Milli Eğitim Bakanlığı Bayrak Törenleri Yönergesi gereği yaptıkları konuşmalar ile sınırlıdır.

BÖLÜM 2

KURAMSAL ÇERÇEVE

ÇOCUK VE ÇOCUK HAKLARI

İnsan hakları kavramı evrenseldir. İnsan haklarının tanınması ve kanunlarla güvence altına alınması insanlığın korunması anlamına gelir. Eskiden çocuk yetiştirme aile sorumluluğunda iken günümüzde bu sorumluluk sadece aileye bırakılmamaktadır. Devletler kendilerini sorumlu hissedip düzenlemeler yapmaktadır. Aslında çocukların ihtiyaçlarını tek başlarına karşılayamaları bunda etkili olmaktadır.

2.1 İnsan Hakları ve Çocuk Haklarının Tarihçesi

İnsan haklarıyla ilgili bilinen ilk yazılı belge, MÖ 1760 yıllarında dikili taş üzerine yazılmış Hammurrabi Kanun'larıdır. İnsan haklarını esas alan bu kanunlar sert yaptırımlar içermektedir. İnsan hakları ile ilgili ilk çağda yaşanan en önemli gelişme Yunan sitelerindeki vatandaşların temsili olarak yönetime katılmalarıdır (Göze, 2000). Yunan sitelerinde kişi toplumun bir parçası olarak görülmüş bireyselliği gözardı edilmiştir. İnsan hak ve özgürlüklerine ilişkin bakış; siyasal örgütlenme, yönetim biçimi, ve yönetim hakkı ile ilgili görüşler sosyal ayrıcalıklı gruplara yönelik olarak sınırlı kalmıştır. Yunanlı filozof Aristoteles'e göre doğaya göre haklı olan yasalara göre haklı değildir. İnsanların düşünce biçiminden bağımsız ve her yerde aynı güçte doğal bir adalet vardı. Aristo ve Eflatun'a göre insanlar eşit değillerdi (Genç, 1997).

Orta çağa gelindiğinde ise hukuk felsefesine din egemen olmuştur. Toplum düzeni, özgürlük ve insan hakları anlayışının sınırlarını kilise çizmiştir. İlk ve Orta çağ arasındaki fark ise ilk çağda insanların özgürlük alanlarını ve yaşam biçimini etkileyen tek güç devlet iken orta çağda devlet ve kilise olmuştur (Kapani, 1993). Orta çağda genel olarak insanların eşit olduğu söylenemez. Avrupada ortaçağ insanlık için aklın önemsenmediği bir dönem olmuştur. İngiliz halkının Kral John

karşısında can ve mal güvenliğini güvence altına alınmasının yanında hiçbir özgür insanın yargılanmaksızın ceza alamayacağı da Manga Carta Libertatum'da güvence altına alınmıştır.

Rönesans ve Reform hareketleriyle mutlak monarşi önemini yavaş yavaş yitirmeye başlamış ve demokrasinin tohumları atılmaya başlanmıştır. İngiliz Parlemantosunun 1689 yılındaki Haklar Bildirgesi, 1775 deki Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi, 1789 Fransız Vatandaşları ve İnsan Hakları Bildirgesi ile yeni çağ sona erip yakın çağ başlamış ve 19. yy ve sonrasındaki sosyal eşitlik, toplumsal eşitlik gibi kavramların gelişmesi “insan hakları düşünce”sinin bir anlamda evrimsel geçmişini özetlemektedir (Gündoğan ve Günay, 2004, s.24-27).

Fransız İnsan ve Vatandaş Hakları Bildirgesi doğal haklar doktrinini dile getirerek insanın doğal, devredilmez, ve vazgeçilmez haklarının bulunduğu söylenmiştir. İnsan hakları bugünkü anlamını önemli aşamalardan geçerek büyük mücadelelerle sonuca ulaşmıştır (Kapani, 1993). Fransız İnsan ve Vatandaş Hakları Bildirgesi'nin temel özelliği bireyi ön plana almasıdır. Bireyi merkeze alan bu anlayış insan haklarının bir kavram olarak ortaya çıkmasını sağlamıştır (Genç, 1997).

İnsan hakları kavramının gelişmesinde 3 aşamadan söz etmek mümkündür. Birinci aşama; 17. ve 18. Yüzyıllarda yaşanan gelişmeler ışığında ortaya çıkan Birinci Kuşak Haklardır. Birinci Kuşak Haklar düşünce ve inanç özgürlüğü, yasal eşitlik, kişi güvenliği, bireysel özgürlük, siyasal ve mülkiyet haklarıdır. İnsan haklarının ikinci aşaması 19. Yüzyılda kitle hareketleriyle ortaya çıkan sosyal haklardır. Bu dönemde proleteryanın bir sınıf olarak ortaya çıkması ile İkinci Kuşak Haklar ivme kazanmıştır. İkinci Kuşak Haklar ekonomik, toplumsal ve kültürel haklardır. İnsan haklarının üçüncü aşaması 20. Yüzyılda üçüncü dünya ülkelerinin talepleriyle ortaya çıkmıştır. Üçüncü Kuşak Haklar dayanışma haklarıdır. Kadın, çocuk hakları, sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı gibi haklar Üçüncü Kuşak Haklar'dandır (Anar, 2000).

İnsan hakları düşüncesindeki bu gelişimsel süreç, 1948 yılında Birleşmiş Milletler Kurulu'nca İnsan Hakları Bildirgesinin ilan edilmesi ile ilk kez bütün olarak ilan edilip uluslararası bir nitelik kazanmıştır. Bildirgenin bütün maddeleri insanların sahip oldukları hakları ilke olarak içerir. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde yer alan çocuk hakları yasal güvence altına alınmaya çalışılmıştır. 1950 yılında ise Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile insan hakları devletlerin

sorumluluğu olarak görülmüş ve tüm dünya ülkelerini kapsayan hukuksal bir nitelik kazanmıştır (Kepenekçi, 2000).

İlkel toplumlarda çocuğa aileye ekonomik yarar sağlayan bir varlık olarak bakılırdı. Erkek çocuklar avcılık yaparak kız çocuklar ise ev işlerine yardım ederek aileye ekonomik yarar sağlardı. Ekonomik nedenlerden dolayı zor dönemlerde çocuk aileye yük olarak gelebilmekteydi. Ekonomik olarak zor dönemlerde çocuk aileye külfet olduğundan çocuğa karşı olumsuz bir bakış açısı geliştirebilmekteydi. Ekonomik yarar sağlayamayacak durumda olan hasta, zayıf, sakat ve kimsesiz çocuklar toplum dışına itilebiliyordu (Akyüz, 2016). Toplum hayatının başlangıç yıllarında babanın çocuk üzerinde mutlak hakimiyeti vardı. Babalar çocuklarını dövebiliyor, köle olarak satabiliyor, kurban edebiliyor hatta çocuklarını öldürebiliyordu (Çelik, 2005).

Çocuğun korunmasından çok onun toplumsal rolüne uygun statü belirlenmesi önemliydi. Çocuğa ve çocuğun sorununa böyle yaklaşınca, çocuk, aile ve diğer kişiler arasındaki ilişkilerde aile ve diğer kişilerin yararı çocuğun yararından önce gelirdi. Hatta çocuğun yararı hiç dikkate alınmazdı. Ailenin zaman içerisinde devlet karşısında güç kaybetmesi sonucu devlet aile işlerine karışma olanağı elde etmiştir. Devlet kendi çıkarları doğrultusunda aileyi denetleyince ilgi çocuğun korunması yönünde artmıştır (İnan, 1968). Bunun sonucunda çocuğun yararı kavramı gelişmiştir ve babanın çocuk üzerindeki sınırsız otoritesi zaafa uğramıştır. Çocuk tüm bu gelişmelerden sonra değer kazanmaya başlamış ve tüm toplumlarda önemi giderek artmıştır (Akyüz, 2016).

Hukuki kurum çerçevesinde çocuk haklarının değerlendirilmesi yeni çağda başlamıştır. Hukuksal düzenlemelerin çocuğun güvenliğini ön plana çıkaran çalışmaları çocuk hukukunun gelişimini hızlandırmıştır. Hukuksal düzenlemeler sayesinde güçlüler karşısında zayıfların korunması sağlanmıştır. Batıda yayılmaya başlayan hümanist düşünceler çocukların korunması kavramını beraberinde getirmiştir. Öte yandan sosyal değişim sonucu zayıflayan ve parçalanan aileler çocuğu yeterince koruyamadığından çocuğun korunması ve eğitilmesi için devletler sorumluluk üstlenmeye başlamışlardır (Akyüz, 2016).

2.2 Türk Tarihinde İnsan ve Çocuk Hakları

Türklerin geçmişi dört bin yıl eskiye dayanmaktadır. Türkler Orta Asya'da

Tanrı Dağları ile Altay Dağları arasında yaşayan ve çok zengin bir kültüre sahip millettir (Ögel, 2001). Türklerin tarihi incelendiğinde kölelik kurumunun var olmadığını görürüz. Ama daha düne kadar dünya üzerindeki bir çok devlette kölelik bir insanlık dramı olarak karşımıza çıkmaktadır. Demokrasinin ilk kez ortaya çıktığını Yunan sitelerinde bile kölelik tüm acımasızlığıyla kendini göstermiştir.

Türk toplumlarının temeli aileden oluşmaktadır. Türk toplumlarında aile anne baba ve çocuktan oluşmaktadır. Kadınlar ve erkeklerin eşit hakları vardı. Kadınlarla erkeklerin hayat tarzlarında birbirine benzemekteydi (Kafesoğlu, 2005). Türk sosyal hayatında kadınlar ayrı bir yere sahipti. Kadınlar siyasal anlamda da devlet yönetiminde yer alacak kadar haklara sahiptiler (Ergin, 2005). Türk tarihinde insan haklarının temelinde töreler yer almaktadır. Töre'ye göre adam öldürmek, namusa tecavüz, kız kaçırmanın cezası idamdı. Hırsızlara çaldığının on katı ödettirilirdi.

Anadolu'da 13. ve 14. Yüzyıllarda kurulan Ahilik esnaf ve sanatkar kuruluşudur. Ahilikte insana yönelik hizmet ve insan sevgisi ön plandadır. Türk medeniyetinin temelinde ahilikte yer alan insan sevgisi ve insan hakları yer alır. İnsan hakları ve insan sevgisi üzerine kurulan bir medeniyetin kurduğu tüm devletlerde adil bir yönetim oluşmuştur. Türk medeniyeti insan hakları bakımından tüm dünyaya örnek teşkil etmektedir.

Osmanlı Devleti'nde 1839 Tanzimat Fermanı ve 1856 Islahat Fermanı'nın alt yapısında insan hakları vardır. Tanzimat ve Islahat Fermanı ile tüm tebanın can, mal ve namus güvenliği güvence altına alınmıştır. 1876 yılında Meşrutiyetin ilanı ile Türk tarihinde ilk defa anayasal yönetime geçiş yaşanmıştır. 1876 yılında Kanunuesasi ile kişisel özgürlükten, din, inanç, ibadet özgürlüğünden bahsedilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti döneminde ise 1924 anayasası ile hak ve özgürlükler biraz daha genişletilmiştir. 1924 anayasası ile egemenlik kayıtsız şartsız vatandaşa verilmiş, kadınlara oy kullanma hakkı verilmiştir. Herkesin yasalar karşısında eşit olduğu maddeler arasında yerini almıştır. 1934 yılında birçok Avrupa ülkesinde henüz kadınlara milletvekili seçilme hakkı verilmemişken kadınlara milletvekili seçilme hakkı verilmiş ve bu hak anayasada yer almıştır. Kadınlara verilen bu hakla Türk medeniyeti bir kez daha tüm dünyaya örnek olmuştur. Sonraki dönemlerde ise Türkiye Cumhuriyeti, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ni 6 Nisan

1949 tarihinde imzalamıştır.

İnsan Hakları Bildirgesi başlangıçta uluslararası hukuksal düzenlemelerden oluşan bir hareket gibi gözükürken günümüzde çocuklar, kadınlar, mülteciler gibi pek çok konuda uygulama alanı bularak kültürel haklar, ekonomik ve sosyal haklar, siyasal haklar ve kişisel haklar başlıkları altında ülkelerin yönetim eğitim sistemlerini etkiler hale gelmiştir. Özellikle yoksulluk içinde yaşayan, beslenme, sağlık ve eğitim konusunda bakım görmeyen ve çalıştırılarak ya da cinsel ticaret yoluyla sömürülen çok sayıda çocuğun olması Birleşmiş Milletler Kurulu'nun çocukların haklarının korunmasını düşünmeye yöneltmiş ve 1959 yılında Çocuk Hakları Bildirgesi'nin kabul edilmesine yol açmıştır. Ancak çocukları korumak için yasa gücünde olan bir sözleşme kabul etme zorunluluğunun olması, Çocuk Hakları Bildirgesi'ni 1989 yılında uluslar arası düzeyde Çocuk Hakları Sözleşmesi ile hakları olan "hak özneleri" olarak sayılmışlardır (UNICEF, 1998, S.71).

Eski Türklerde babaerkil bir aile düzeni vardı. Velayet babaya aitti ama babanın olmadığı durumlarda anne de bu hakkı kullanabilirdi. Eski Türklerde çocuklar aileleri tarafından töreler kapsamında yetiştirilirdi. Çocuğu olan aileler itibar görür olmayanlar ise hoş görülmezdi. Çocuğu olmayan ailelerin ocağının sönmemesi için evlatlık olarak çocuk edinirlerdi. Babalığın evlatlığı terbiye etmesi görev sayılırdı. Hatta Kırgızlarda evlatlık kurumu için "terbiye verme" terimi kullanılırdı. Evlatlığa alınan çocuğa "tutuncu oğul" denir ve evlat edinilen çocuklar miras haklarından tam yararlanırlardı (Arsal, 1947).

Türklerin İslamiyeti kabul etmeleri ile beraber İslam hukuku çerçevesinde velayet sadece babanın olmuş, anneye ise çocuğu büyütme ve terbiye etmek görevi düşmüştür (Bilmen, 1950). İslam hukukunda evlat edinme kurumu olmamasına rağmen bu gelenek devam etmiştir.

Çocuğa ve onun eğitimine bakış 19. yüzyıldan itibaren hukuki metinlerde ve kültürel anlamda ve günlük yaşamda değişmeye başlamıştır. Bu değişim ve gelişimin aşamaları şöyledir:

Sultan II.Mahmut 1824 yılında ilköğretimi zorunlu kılmıştır. Nisan 1847 yılında öğretmenler hakkında bir Talimatname yayınlamıştır. Bu Talimatname geleneksel eğitim anlayışının değiştiğine yönelik ilk belge olma özelliğini taşımaktadır. Burada çocukların doğası gereği yaramazlık yapabilecekleri, oyun

oynama isteklerinin olduğu belirtilmiştir. Geleneksel sıbyan mekteplerinin hem dđnya hem de ahret için yeterli bilgiyi vermediğinden hareketle zorunlu eğitimin sđresinin uzatılması gerektiği sđylenmiř bu anlamda Rđřtiye mektepleri de zorunlu eğitim kapsamına alınarak zorunlu eğitim 6 yıla çıkarılmıştır. Sonraki yıllarda devlet toplumun mutluluğu ve çocukların eğitimi açısından sorumlu tutulmuştur. Yazılı belgelerde çocuğa saygı duyulması gerektiği ve önemsenmesi gereken bir varlık olduğu değerlendirilmeye başlanmıştır (Akyüz, 2016).

Türk tarihinde bir çok devlet kurulmuştur. Bu devletlerde çocukların bakımı, korunması ve eğitilmesi hususunda farklılıklar olmakla birlikte ortak özellikler de vardır. Tđrklerde çok bđyđk bir ocuk sevgisi vardır. Çocuklar cinsiyet ayrımı gözetilmeksizin benimsenir, sevilir ve yetiştirilirlerdi (Akyüz, 2000).

2.3. Uluslararası Hukukta ocuk Hakları

Çocukların korunmasına ilişkin uluslar arası hukuki metinler vardır. Eğer ocuk haklarını ulusal kanunlarla korumanın yanında, uluslar arası kanunlarla desteklenmezse yetersiz kalabilir (Akyüz, 2016). Uluslararası alanda çocukların korunmasına ilişkin bir rgđt kurulması fikri ilk olarak 1894 yılında Jules de Jeune ortaya atmıştır (İnan, 1968). Bu fikri taşıyan delegeler Paris’te özel bir toplantı yapmışlardır. Birinci Dđnya Savaşı’nın çıkması ile çalışmalar yarıda kalmıştır. Birinci Dđnya Savaşı sonrası Avrupa’da çocukların korunması acil durum haline gelince Cenevre’de “Uluslar arası ocuklara Yardım Birliği” kurulmuştur. Bu birliğin hazırladığı belge Milletler Cemiyeti tarafından “Cenevre ocuk Hakları Bildirgesi” olarak kabul edilmiştir (Akyüz, 2016). Uluslararası hukukta çocuğun kişiliğini koruyan pek çok sözleşme yapılmıştır. Birleşmiş Milletler 10 Aralık 1948’de İnan Hakları Evrensel Bildirgesi’ni kabul etti. Bildirge’nin temel felsefesi: insanlar doğuştan eşitir ve vazgeçilmez haklara sahiptir. Bu hakların tanınması özgürlüğün, adaletin ve barışın temelini oluşturur. ocuk haklarını konu alan ikinci evrensel dđzenleme 20 Kasım 1959 tarihli Birleşmiş Milletler ocuk Hakları Bildirgesidir.

Birleşmiş Milletler rgđtü yanında, ocuk haklarının korunması için sözleşme hazırlayan önemli rgđtlerden biride Lahey Devletler zel Hukuku

Konferansı'dır. Bu örgüt kurallarının evrenselleştirilmesi ve farklılıkların ortadan kaldırılmasını için çalışmalar yapmaktadır. Yapılan düzenlemeler çoğu devlet tarafından onaylanmış ve yürürlüğe girmiştir. Büyük çoğunluğu nafaka, velayet, evlat edinme ve çocuk kaçırma konularında yapılmış bu sözleşmelerde çocuğun yüksek yararı ilkesini temel almışlardır (Akyüz, 2016).

Uluslar arası Çalışma Örgütü (ILO) çalışan çocukların korunmasına ilişkin sözleşmeler yapmaktadır. ILO'nun Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin yürürlüğe girmesiyle beraber oluşturduğu iki önemli sözleşme çocuk çalışanların asgari yaşına ilişkin sözleşme ve en kötü biçimdeki çocuk işçiliğinin yasaklanmasına ilişkin sözleşmedir (Akyüz, 2016). Asgari çalışma yaşına ilişkin 138 sayılı sözleşme gereği 15 yaşın altında kimse çalıştırılmaz şeklindedir. Ama ulusal mevzuat gereği 13-15 yaş aralığındakiler hafif işlerde çalıştırılması uygun görülebilir. En kötü biçimlerdeki işçiliğin önlenmesi ve ortadan kaldırılmasına ilişkin 182 sayılı acil eylem sözleşmesi gereği bir çok ülke çocukların çalıştırılmasına sınırlamalar getirmek için yasal düzenlemeler yapmaktadır.

Uluslar arası hukukta çocuk haklarını düzenleyen en temel metin Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'dir. Bu sözleşme 193 devlet tarafından onaylanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Sözleşme'yi 1994 tarihinde onaylamış ve 27.01.1995 tarihinde Türkiye'de kanunlaşmıştır.

2.4. Türk Hukukunda Çocuk Hakları

Çocuk Hakları Sözleşmesi imzalandıktan sonra hukuk sistemimizde birtakım değişiklikler olmuştur. 1982 Anayasası ile temel ilkeler çocuklar içinde geçerli olmuştur. Anayasadaki sosyal devlet ilkesi çocuklar içinde geçerlidir. Sosyal devletler güçsüzleri korumakla görevlidir. Anayasadaki eşitlik ilkesi çocuklar için de geçerlidir.

Anayasanın 41. Maddesi "Her çocuğun korunma ve bakımdan yararlanma, yüksek yararına aykırı olmadıkça ana babasıyla doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir ve devlet her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirler alır." şeklinde düzenlenmiştir.

Anayasanın 42. Maddesi Kimse eğitim ve öğretim hakkından yoksun bırakılamaz. İlköğretim kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve devlet okullarında parasızdır. Devlet maddi imkanlardan yoksun başarılı öğrencilerin öğrenimlerini sürdürebilmek amacıyla burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet durumları sebebi ile özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır.” Şeklinde düzenlenmiştir.

Anayasanın 50. Maddesi “Küçükler çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar.” Şeklinde düzenlenmiştir.

Anayasanın 58. Maddesi “Devlet gençleri alkol düşkünlüğünden, uyuşturucu maddelerden, suçluluk, kumar ve benzeri kötü alışkanlıklardan korur.” Şeklinde düzenlenmiştir.

Anayasanın 61. Maddesi “Devlet korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması için her türlü önlemi alır.” şeklinde düzenlenmiştir.

Anayasanın 62. Maddesi “Devlet yabancı ülkelerde yaşayan Türk vatandaşlarının aile birliğinin, çocuklarının eğitiminin ve sosyal güvenliklerinin sağlanması, anavatana bağlılıklarının korunması ve yurda dönüşlerinde yardımcı olunması için gereken önlemler alınır.” Şeklinde düzenlenmiştir.

Anayasanın bu maddeleri hazırlanırken uluslar arası antlaşmalar ile evrensel ilkelerden yararlanılmıştır. Anayasanın bu maddeleri dikkate alınarak kanunlar, tüzükler, yönetmelikler, yönergeler ve genelgeler hazırlanmaktadır. Çocuk Hakları Sözleşmesi anayasa, kanun, tüzük, yönetmelik, yönerge ve genelgelerimizin hazırlanmasında dikkate alınan en önemli kaynak olmuştur.

Çocuk haklarının korunmasına ilişkin kurallar, Medeni Kanun’da düzenlenmiştir. Çocuk hukukuna ilişkin kurallar kişiler hukuku, evlilik hukuku, vesayet hukuku, miras hukuku ve borçlar hukukundaki hükümler ile tamamlanmaktadır. Ceza ve Ceza Muhakemesi kanunları ile çocuklar mağdur, sanık ve hükümlü olarak korunmaktadır. Çocukları sakıncalı yerlere ve yayınlara karşı Ceza Kanun’ları yanında bazı özel kanunlar korumaktadır. Çalışma yaşamında çocukları istismara karşı korunmasına ilişkin kurallar İş Kanunu’nda bulunmaktadır. Çocukların eğitim hakkını düzenleyen kurallar ise Milli Eğitim Temel Kanunu, İlköğretim ve Eğitim Kanunu, Mesleki Eğitim Kanunu’dur.

Korunma gereksinimi olan çocuklarla suça sürüklenen çocuklar hakkında alınacak önlemler de Çocuk Koruma Kanunu'nda düzenlenmiştir. Sosyal Hizmetler Ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu korunma gereksinimi içinde olan çocuklara ulaştırılacak hizmetleri düzenlemektedir (Akyüz, 2016).

2.5. Çocuk ve Çocukluk

Günlük dilde çocuk kavramına ilişkin çeşitli anlamlar verilmektedir. Yaşa ilişkin olarak yetişkinden küçüğü ayırmak için kullanılır. Yani kim yetişkin değilse o çocuktur. Günlük dildeki çocukluk psikolojideki çocukluktan uzun sürmektedir. Çocukluk yaşından yetişkinliği ayıran sınır bölgeye, sosyal çevreye, yaşa, dinsel inancıya göre ya da kişisel görüşlere göre değişmektedir. Belli bir yaşa ulaşmanın, reşit olmanın, okulunu bitirenin ya da dış olayla çocukluğu biter. Günlük yaşamdaki ölçütlere göre çocukluk 13-18 yaş aralığında sona erer (Akyüz, 2016). Çocuk kavramı erkek ve kız evlatları yani soybağını belirlemek amacıyla kullanılır. Bu anlamda insan yaşamı boyunca ana-babasının çocuğu olarak kalır.

Çocuk masum, duyarlı, bağımlı ve gelişmekte olan bir varlıktır. Çocuk aynı zamanda meraklıdır, sevecendir, sorgulayıcıdır ve umut doludur. Bu dönemini oynayarak, zıplayarak, koşarak, eğlenerek, öğrenerek ve gelişerek geçirirse hem mutlu olur hem de ilerde toplumun refahına ve mutluluğuna katkıda bulunur. Bu nedenle ülkeler gelişmek, medenileşmek, ilerlemek ve barış içinde yaşamak istiyorsa çocukların sağlıklı büyümelerine ve yetenekleri doğrultusunda gelişmesine önem vermek zorundadırlar (Akyüz, 2016).

Çocuk kavramı, eski dönemlerden beri kullanılır; Orta Türkçede çocuk "domuz yavrusu" demektir. Büyüyünceye kadar olan devresinde insana verilen isim, insan yavrusu. Düşünce ve davranışları yaşına göre yeterince olgunlaşmamış, yaşı büyüdüğü halde duygu ve fikirleri çocukluk seviyesinde kalmış kimse (Misalli Büyük Türkçe Sözlük, 2006).

Çocuk; doğuştan ergenliğe kadar süren dönemi yaşayan varlıktır. Yetişkin gibi çocukta toplumun etkisindedir. İnsan yaşamı boyunca sürekli bir gelişim içindedir. Çocuk doğumla beraber kalıtsal olarak bazı özellikleri getirir. Yaşam süresince kazanacaklarının temelidir bunlar. Çevreyle ilgili çeşitli kültürel

özellikler kazanır. Kazanımlar ilerde yaşadığı toplumun ve insanlığın geleceğine katkı sağlamalıdır (Türk Dil Kurumu Sözlüğü, 1999). Çocuk bebeklik ile ergenlik dönemini içine alır. 18 yaşını doldurmamış her insan çocuktur.

Çocuk; yetişkinlerle benzer davranışları gösteremeyen, büyüklerin dünyasına yakışmayacak hareketler sergileyen, ham olan kişi, aklının bir şeye ermediği, saf olduğu düşünülen kimse, hoşgörülülükle karşılanıp, doğal sayılması gereken basit düşünce ve görüşe sahip kimse (Çetinkaya, 1998).

Doğumdan 18 yaşına kadar olan döneme çocukluk dönemi denir. Bu sınır çocukluk dönemini tamamlamış olanlar tarafından belirlenmiştir. Yaşam doğumdan ölüme çeşitli dönemlere ayrılmıştır. Bu dönemlerden biri bittiğinde diğeri başlamaktadır. Çocuğun bugünkü çağdaş tanımında, çocuğun zayıflığı ve masumiyeti öne çıkarılmıştır. Çocuklar yetişkinlerin dünyasından aralarına sınırlar konulmuş, cinsel özgürlüklerine, çalışmalarına sınırlamalar getirilmiş ve eğitimleri öne çıkarılmıştır. Yetişkinlerin disiplinine bağımlı olmuşlardır (Oğuz, 1997).

Çocukluk yaşamın doğal safhalarındandır. Ancak çocukluk, bebeklikten farklı olarak doğal gerçeklik değil sosyo-kültürel bir kavramdır (Akyüz, 2016). Çocukluk tarihsel süreçte, değişik medeniyet ve toplumlarda farklı şekilde anlamlandırılmıştır. Çocukluk kavramı bütün toplumlarda var olmasına rağmen çocukluk kavramı ise her toplum tarafından farklı farklı değerlendirilmiştir (Onur, 2005). Orta çağdaki çocukluk kavramı ile günümüzdeki çocukluk kavramı farklılık içermektedir. Yine doğu toplumları ile batı toplumları arasında da çocukluk kavramına bakış farklılık içermektedir.

Çocuk hakları sözleşmesinde çocukluğun başlangıcı ile ilgili kesin hüküm bulunmamaktadır. Çocuk hakları sözleşmesinde çocukluğun başlangıcının doğum mu rahme düşme anı mı olduğu belirlenmemiştir. Bu durum ülkelerin kendi yasal düzenlemelerine bırakılmıştır. Çocuk hakları sözleşmesine göre erken yaşta reşit olma durumu hariç 18 yaşına kadar herkes çocuk sayılmıştır.

Toplumların çocuk ve çocukluk dönemine ilişkin değerlerin niteliği, o toplumların geleceklerine ilişkin tahminlerin yapılmasına olanak sağlayacaktır. Bu durumun bilincinde olan toplumlar, kendi geleceklerini de göz önüne alarak çocuklarına ve onların haklarına en iyi düzeyde ilgi ve önemi gösteren politikalar geliştireceklerdir (Eraslan vd., 2015). Tüm bu tanımlar görecelidir. Çocukluğun başlangıcı ve bitişiyle ilgili kesin sınırlar koymak güçtür.

Çocukluk; çocuk olma durumu. İnsan hayatının çocuk durumunda olunan senelerini içine alan devresi. Çocukca davranış, düşüncesizlik, tecrübesizlik (Misalli Büyük Türkçe Sözlük, 2006). Çocuk ve çocukluk dönemine ilişkin yapılan tanımlar, evrensel bir takım kabullere rağmen genel olarak toplumların gelişmişlik düzeyleri, siyasi rejimleri ve süregelen kültürel kodlarıyla yakından ilgilidir. Tarihte görülen temel, egemen ve yaygın çocukluk imgeleri de sürekli olarak değişmiştir. İlkçağlarda hor görülen çocuk, Aydınlanma ile fark edilmiş, değer görmeye başlamıştır (Eraslan vd., 2015).

İnsan hayatının en hassas dönemi çocukluk dönemidir. Çocukluk dönemi oyun ve okul ile sınırlı olmalıdır. Büyüklerin dünyasında yaşanan sıkıntılar çocuklara yansıtılmamalıdır. Çocukluk hayatın en rahat dönemi olmalıdır. Ancak yetişkinler bunları kabul etmesine rağmen yine de çocuğa ve haklarına duyarsız olmaktadır (Cılga, 1999). Çocuğun mutluluğu ile ailede ve toplumda yaşanan sorunların çocuğa yansıtılmaması doğru orantılıdır.

Çocukluğun tarihi, insanlığın tarihi ile başlamıştır. Çocukluğun kendine özgü bir döneme yerleşmesi ise çok daha geç ortaya çıkmıştır. Tarihte çocukluk homojen bir olgu değildir. Kültürden kültüre, ele alınış biçimlerine göre değişim göstermektedir. Toplumlar kendi kültür değerlerine göre çocukluğu farklı şekilde nitelendirmişlerdir. Bu nedenle çocukluk, tek kültüre göre tanımlanamaz (Doğan, 2000, s.1-2). Çocuk çok eski zamanlardan bu yana toplumun ilgisini üzerinde toplayan bir varlık olmuştur. Bu ilginin kaynağında nitelik, biçim ve kapsam bakımından farklılıklar vardır. Farklılıklar sosyal ve kültürel gelişmeye bağlı bulunmaktadır (İnan, 1968). Doğumla başlayan sürecin erişkin olana kadar ki kısmı çocukluk olara düşünülebilir. Çocukluk yaşamın en özel evresidir.

Eskiden çocuğun yetiştirilmesi, ana babanın görevi olarak görülürken günümüzde durum değişmiştir. Günümüzde ailenin yanında, toplumunda çocuğun yetiştirilmesinde sorumluluğu olduğu gerçeği ortaya çıkmıştır. Zaman içerisinde ailenin tek başına çocuğu koruyamadığı anlaşılmıştır. Sosyal devlet anlayışının gelişmesiyle birlikte çocuğun korunması konusunda devletin rolü daha fazla önem kazanmıştır (Akyüz, 1983). Çocuk fiziksel olarak ve ruhsal olarak gelişebilmek için yetişkinlerin yardımına ihtiyaç duyar. Aile yada devlet koruması olmadan çocukların güvenli bir şekilde hayatlarını devam ettirmeleri çok mümkün görülmemektedir.

2.6. Çocuk Hukuku

Hukukta çocuk kavramı küçüğü yetişkinden ayırmak ve çocuğun anne babasına karşı soybağını belirlemek için iki farklı anlamda kullanılmaktadır. Hukukta belli bir yaşın altındaki herkes çocuk kabul edilmektedir. Ancak farklı hukuk dallarında çocukları korumak amacıyla 18 yaş sınırı altında da yaş sınırlamalar yapılmıştır. Türk ceza hukukunda 12 yaş altındakilerin cezai sorumluluğu bulunmamaktadır. Çocuğa karşı suç işlenmişse farklı yaşlara göre çocuk korunmaktadır. İş hukukunda 15 yaş altındakiler çalıştırılmaz. Ancak hafif işlerde bu yaş sınırı 14 yaşına kadar hafifletilmiştir. Çocuk 12 yaşında derneğe üye olabilir. Çocuk 15 yaşında dernek kurabilir. Milli Eğitim Temel Kanununa göre 7 yaşında ilköğrenim zorunludur. Ceza Muhakemesi Kanununa göre çocuk 15 yaşında yeminli tanıklık ehliyeti kazanır (Akyüz, 2016).

Hukuk kurallarının amacı toplumsal hayatı düzene sokmak uyulmaması durumlarında ise kamu gücünü kullanmaktır. Çocuk hukuku ise hukukun çocuklara özgü başka bir ifadeyle çocuk haklarını düzenleyen dalıdır (İnan, 1968). Hukuki açıdan çocuk denince hangi yaşları anlamak gerektiği onun hangi yaşa kadar yardıma ve korunmaya muhtaç olduğu ile ilgilidir. Çocuğun doğumuyla bu muhtaçlık durumu başlar ama ne zaman biteceği ile ilgili kesin bir yargıya varmak zordur. Çünkü biyolojik gelişim kişiden kişiye değişkenlik gösterir. Roma ve İslam hukuku bedensel olgunluğun cinsel olgunluğa ulaşmasıyla sona erdiğini söylemektedir. Modern hukukta ise fikirsel olgunluğa ulaşması ile reşit olduğunu kabul etmektedir (Akyüz, 2016).

2.7. Çocuk Hakları ve Önemi

Hak kelimesinin iki sözlük anlamı vardır. Birinci anlamında doğruluk yani bir şeyin doğru olduğundan, doğru olan bir eylemden söz edilmektedir. İkinci anlamında ise yetki anlamındadır. Yetki anlamı ile bir kimsenin bir hakka sahip olduğu anlatılmaktadır (TDK, 1998, s.926-927).

Hak kavramı yaygın kabul gören bir yaklaşımla özgürlükleri koruyan, onu kurumsallaştıran, yani yapma ya da yapmama konusunda herhangi bir baskının yokluğu biçiminde somutlaşan bir özgürlüğün hukuksal kimlik altında görünmesidir (Gemalmaz, 2004). Hak sahibi olan kişi bir şeye yetkisi olduğu zaman veya o kişinin bir şeyi talep edebileceği belirtilmek istenir. Hukuk dilindeki hak kavramı da böyle bir yetki veya meşru talebin hukuki biçimde ifade

edilmesidir. Bir şeye hakkımızın olması, o şeye yönelik tutumumuzun herkesçe kabul edilmesini kapsamalıdır. Hak kelimesinin kullanılması meşruluk düşüncesini içine almalıdır. Hukuk biliminde hakkın önemli bir özelliği bir izin durumunu ifade etmesidir. Eğer bir kimse için zorunluluk söz konusu ise, o kişinin hak sahibi olmasından söz edilemez. İzin anlamında hak bir kişiye takdir yetkisi tanır, bunu kullanıp kullanmamak hak sahibine kalmıştır. Bu fiilen bir talep etme yetkisidir (Coşkun, 1999). Hakka sahip olmak sınırsız özgürlük anlamına gelmemelidir. Hak kavramı beraberinde birtakım yasal ve yasal olmayan sınırlılıkları beraberinde getirir.

Bir hakkı ileri sürebilmek, başkasının özgürlüğünü kısıtlayabilmektir. Bu özgürlük kısıtlaması kişinin ya bir şeyi yapmaya zorlanması ya da bir şeyi yapmaktan kaçınması biçiminde ortaya çıkabilir (Coşkun, 1999). Tüm insanların sahip olduğu hak ve özgürlükler nelerdir diye soracak olursak bu sorunun cevabı, her toplumda farklı içeriklerde tanımlanmıştır. Örneğin insanların doğuştan, vazgeçilmez ve dokunulmaz evrensel haklara sahip oldukları savunusu yapan doğal haklar eski Yunan felsefesine ve Roma Hukukuna dayandırılmıştır (Tanör, 1994).

Fransız Devrimiyle 19. Yüzyılda yaşam, özgürlük, ve mülkiyet ekseninde geliştirilerek geniş bir haklar alanını kapsar hale gelmiştir. İnsan hakları kavramı, gelişerek, kadın hakları, çocuk hakları, halkların hakları gibi kategorileriyle 18. Yüzyılın insan hakları anlayışının sınırlarını aşmıştır (Akçam, 1991). İnsan hakları hukuku, bir hukuk disiplini. İnsan hakları hukuku, sadece iç ya da ulusal hukukun sınırları içerisinde değerlendirilecek bir konu değildir. İnsan hakları kavramına yerel ölçekte bakmak insan haklarının evrenselliği ile bağdaşmaz. Bu nedenle insan haklarının uluslar arası hukuk düzeni içinde bakılması, tanınması, korunması ve geliştirilmesi gerekir. Bu anlamda uluslar arası hukukun iç hukuk düzenlemeleri üzerinde etkisi olması beklenir (Tüzün vd., 2009).

Peki çocuk haklarıyla ilgili çeşitli görüşler nelerdir? Çocukların çocuk olmalarından kaynaklanan özel gereksinimleri olduğu; bu nedenle de çocukların özel olarak korunması ve özel haklarının olması savunulur. Çocuk hakları meselesi toplumsal sorunların yanı sıra yasal sorunları da beraberinde getirir (Kırdök, 1998). Çocuğun korunması insan olmasından kaynaklanan bir takım haklara sahip olmasının yanında sevgi ve şefkate ihtiyaç duyması bakımından da değerlendirilmelidir (İnan, 1968). Çocuk hakları çocuğun bedensel, zihinsel,

duygusal, sosyal ve ahlaki bakımlardan özgürlük ve saygınlık kazanmalarıdır. Çocuk Hakları maddi olduğu kadar manevi yönden de ele alınmalıdır.

Çocuk Hakları, insan haklarının bir alt boyutudur. Çocuk Hakları kavramı geniş anlamda toplumsal, felsefi, ahlaki ve yasal boyutlar içermektedir. Dar anlamda hukukun çocuklara tanıdığı hak ve sorumluluklardır (Kaya, 2011). Çocuk hakları kavramı, çocuğun değersizliğini sorgulayan ve çocukların sadece yaşlarından dolayı birçok haktan yoksun bırakılmalarına duyulan tepkinin sonucu ortaya çıkmıştır. Çocuk hakları kavramı, toplumun sosyal ve ekonomik yapısındaki değişmelere paralel olarak değişmektedir (Turanlı, 2004).

Çocuk Hakları kavramı çocuğun bedensel, zihinsel, duygusal, sosyal, ahlaki ve ekonomik bakımdan haysiyet içinde, sağlıklı ve normal biçimde yetişebilmesi için ona hukuk kuralları ile tanınan yetkililerdir (Akyüz, 1999). Çocuk hakları kavramı çocukları insan hakları ise tüm insanları kapsamaktadır. Çocuk Hakları Sözleşmesi günümüz insan haklarının bütününe oluşturan tüm belgelerin en kabul görenidir. Sözleşme hukuksal açıdan,

- 1-Ayrımcılığın Önlenmesi,
- 2-Çocuğun yüksek yararı,
- 3-Yaşama ve gelişme hakkı,
- 4-Çocuğun görüşlerinin dikkate alınması,

Olmak üzere dört temel ilkeye dayandırılmıştır. Bu ilkeler çerçevesinde çocukların tüm hakları;

- 1-Kişisel,
- 2-Ekonomik,
- 3-Sosyal,
- 4-Kültürel,

olarak hem birbiriyle bağlantılı hem de birbirini pekiştiren öğeler olarak tanımlanmıştır. Sözleşme'ye göre her çocuk, içinde bulunduğu durumun geliştirilmesi, toplumun aktif ve sorumlu üyesi durumuna gelebilmesi için ayrılan kaynaklardan yararlanma hakkına sahiptir (UNICEF, 1998, s.6-7).

2.8. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi

Çocuk Hakları Sözleşmesi 20 Kasım 1989 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda kabul edilmiştir. Birçok ülke tarafından kabul gören insan hakları belgesidir. Bu sözleşmeyle toplumun tüm kesimlerine çocuk haklarıyla ilgili

sorumluluk verilmiştir.

Çocuk Hakları Sözleşmesi daha önceki yaklaşımların aksine, tek tek her çocuğun içinde bulunduğu durumun geliştirilmesi, toplumun aktif sorumlu bir üyesi durumuna gelebilmesi için ayrılan kaynaklardan yararlanma hakkına sahip olması fikrine dayanır (UNICEF, 1998, S.51).

Sözleşme, üç kısımdan oluşur. Başlangıç kısmında Birleşmiş Milletlerin temel ilkeleri ile insan hakları sözleşmeleri ve bildirgenin bazı özel kısımları savunmasız konumları nedeniyle çocukların özel bir özene ve korunmaya gereksinim duydukları belirtilmiştir. Çocukları koruma sorumluluğu aileye ait denmiştir. Devletlerin de aileye bu konuda destekleyeceği söylenmiştir. Sözleşmenin birinci kısmında, 18 yaşından küçük çocukların sahip olduğu haklar ve devletin görevleri yer almaktadır. İkinci ve üçüncü kısımlarda, Sözleşmede yer alan hakların taraf devletlerce uygun araçlarla yetişkinlere ve çocuklara yaygın biçimde öğretilmesi yükümlülüğü 42 madde ile belirtildikten sonra , 43. ve devamındaki maddelerde, Sözleşme'nin yürürlüğe girmesini ve Sözleşme'ye uyulmasını düzenleyen kurallara yer verilmiştir. Sözleşme'nin amacı çocukların korunması için evrensel ilkeler belirlemek, onları her türlü ihmal, istismar ve kötü muamelelere karşı korumaktır. Bunun yanında Sözleşme, çocukların potansiyellerinin ve yeteneklerinin gelişmesini sağlayacak programlar için bir çerçeve oluşturmak amacını da gütmektedir (Akyüz, 2000, s.19).

Sözleşme on sekiz yaşın altında olanları çocuk olarak tanımlayarak başlamaktadır. Sözleşme'de özetlenen haklar, nerede olursa olsunlar bütün çocuklar için geçerlidir. Çocuklarla ilgili bütün konularda, çocuğun yüksek yararı gözetilecektir. Devletler, çocukların haklarına eksiksiz biçimde saygı gösterilmesini sağlayacak önlemleri almakla yükümlüdürler (UNICEF, 1998, s.37).

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde düzenlenen bazı haklar çocuk haklarının gerçekleştirilebilmesi ve çocukların Sözleşme ile belirlenen haklarda yararlanabilmeleri için devletlerin dikkate almak zorunda olduğu ve olağanüstü hallerde bile değiştirilemeyecek temel ilkeler niteliğindedir. (UNICEF, 1998, s.5).

Çocuk Hakları Sözleşmesi ile çocuklara tanınan hakların yetişkinlerinde sahip olduğu insan haklarıdır. Bu nedenle bu haklar klasik haklar ve sosyal, ekonomik, kültürel haklar biçiminde ayrımlanabilir. Ancak, Çocuk Hakları Sözleşmesi, “özel hak özneli bir insan hakları sözleşmesi” olduğu için kimi haklar tamamıyla

çocuklara özgüdür. “Özel vurgulu haklar” denilebilecek bu haklar, çocuk-aile-devlet ilişkisini düzenlemektedir (UNICEF, 1998, s.71).

Kuşkusuz Çocuk Hakları Sözleşmesi, tek başına çocukların haklarına ilişkin tüm sorunlarla hesaplaşıp, toplumsal yapıları dönüştürme gücüne sahip değildir. Ancak, toplumsal yapıların dönüşümüne bir söylem yaratarak, dönüşümün gerçekleşmesi için yapılması gerekenleri dayatabilir. Çocuğun sosyal yapılarla olan ilişkisinin niteliğine, tutumlara, inançlara, ideolojilere ve kültüre bazı gönderimlerde bulunabilir (Affolter, 2005, s.393-394).

Milletler Cemiyeti tarafından 1924 yılında kabul edilen ve yayınlanan Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi ile çocukların “yaşama, gelişme, beslenme, yardım görme, istismardan korunma” hakları güvence altına alınmak istenmiştir. Bu bildirme, Türkiye tarafından 1931 yılında imzalanmıştır. Bildirgenin imzalanmasını takiben 1935 yılında Çocuk Esirgeme Kurumu kurulmuş ve Atatürk TBMM’nin açıldığı gün olan 23 Nisan’ları Türk çocuklarına armağan etmiştir. Böylece 23 Nisan günleri “Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı” olarak kutlanmaya başlamıştır. Türkiye’nin katıldığı çocukların korunmasına ilişkin ilk uluslararası çalışmalar 1936 yılı 1. Balkan ve 1938 yılı 2. Balkan Kongreleri’dir. Bu Kongreler, uluslararası alanda çocuk hakları konusundaki çalışmalara öncülük etmiştir. Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi’nin yeniden gözden geçirilerek “Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi” olarak kabul edilmesinin ardından Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nda 1979 yılının “Dünya Çocuk Yılı” olarak kabul edilmiştir. Türkiye 1979 yılından itibaren dünyada ilk ve tek Çocuk Bayramı olarak kutlanan 23 Nisan’ları dünya çocuk bayramı olarak kabul etmiş ve bütün dünya çocuklarıyla birlikte görkemli bir şekilde kutlanmaya başlamıştır. 20 Kasım 1989 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun bünyesinde oluşturulan çalışma grubu tarafından 1924 Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi ve 1959 Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi güncellenerek “Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi” ne dönüştürülmüş ve oy birliği ile kabul edilmiştir. Türkiye Sözleşmeyi, 29-30 Eylül tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Merkezinde toplanan “Çocuklar için Dünya Zirvesi”nde, 17, 29 ve 30. Maddelerine çekince koyarak imzalamıştır. 4058 sayılı yasayla onaylanması uygun bulunan Sözleşme, 27 Ocak 1995 günü Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Türkiye sözleşme gereği olarak, çocuklara tanınan hakları gerçekleştirmek için aldığı önlemleri ve hakların yaşama geçirilmesi konusunda kaydedilen ilerleme

raporlarını, Sözleşmenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren iki yıl içinde, daha sonra beş yılda bir komiteye sunmakta ve komitenin tavsiye kararları doğrultusunda uygulamalar yapmaktadır (Moroğlu, 2003, s. 30-33).

Toplumsal sorunların çocuklara etkilerini önleme ve azaltma noktasında ki hareketler hem uluslararası hem de yerel ölçekte devam etmektedir. Devletler “Çocuk Haklarına Dair Sözleşme” bağlamında gerekli kanuni düzenlemeleri yerine getirmektedir. Fakat çocukluk döneminin sorunlarını gidermede yasal düzenlemeler tek başına yeterli gelmemektedir. Eğitim, hukuk, aile ilişkileri, insan hakları, barış, hoşgörü ve bireyi değerli görme anlayışı bir bütünün ayrılmaz parçaları olarak göze çarpmaktadır (Eraslan vd., 2015). Türkiye, Çocuk Hakları Sözleşmesini; Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından onaylanmasıyla Resmi Gazete ile yayınlanarak iç hukuk kurallarına dönüştürülmüştür (Doğan, 2002, s.295). Türkiye Cumhuriyeti, Çocuk Hakları Sözleşmesi’ni imzalayarak evrensel ilkeler ışığında çocuk haklarına yer vereceğinin garantisini vermiştir.

2.9. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinin Temel İlkeleri

Sözleşmede yer alan hakların kullanılması ve devletlerin görevi dikkate alınarak temel ilkeler niteliğinde haklar aşağıdaki başlıklar halinde incelenmiştir.

- A. Ayrımcılık Yasağı
- B. Çocuğun Yaşama ve Gelişme Hakkı
- C. Çocuğun Yüksek Yararına Öncelik Tanınması
- D. Çocuğun Görüşlerinin Dikkate Alınması ve Katılım Hakkı

Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin 2, 3, 5, 12, 13, 14, 15, 16, 19, 28, 29. Maddeleri, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin 1. Ve 2. Maddeleri ve Uluslar arası Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi’nin 18., 19., 27. Maddeleri ışığında öğrenme ortamlarında çocuk haklarına saygı gösterilmesi için devletlerin ve okulların şu yükümlülükleri vardır (UNESCO-UNICEF, 2007);

İrk, Dil, Renk Ayrımı Yapmama, Yeteneklerin Geliştirilmesi Hakkı, İhmal Edilmeme, Görüş Belirtme, Kültürel Kimliğe Saygı, Cinsler Arası Eşitlik, Oynama ve Yaşına Uygun Eğlencede Bulunma Hakkı, Bedensel Gelişmesi İçin Zararlı Olabilecek Nitelikte Çalıştırılmaya Karşı Korunma Hakkı, Saygılı Dil, Kendini İfade Etme, Eğitim Hakkı, Çocuğun Yüksek Yararı, Sosyal ve Kültürel Hak, Zihinsel ve Bedensel Yeteneklerin Geliştirilmesi, Çocuğa yol gösterme ve onu yönlendirme, İsimle Hitap Etme, Çocuk Sağlığı ve beslenmesi, Bedensel,

Zihinsel, Ruhsal ve Toplumsal Gelişme Hakkı, Okula Devamın Sağlanması, Saygınlık, Kişilik Gelişimi, Sorumluluk Üstlenme, Dinlenme ve Boş Zaman Değerlendirme Hakkı, Kültürel Ve Sanatsal Yaşama Katılma Hakkı, Kararlara Saygı, Kararlara Katılım, Bireysel Farklılıklara Saygı Uygun Okul Ortamı Oluşturma, Sosyal Olanaklar Sağlama(gezi,tiyatro,piknik), Yetenekleri Keşfetme, Zihinsel ve Bedensel Özürlü Çocukların Saygınlığı, Sanatsal Biçimde Düşüncelerini Açıklama, Her çocuğa eşit saygı, Anlayış, barış, hoşgörü, eşitlik ve dostluğun egemen olduğu bir toplumda, insan haklarına ve temel özgürlüklere ve farklılıklara saygıyı öğretme, Çocukların kendilerini ilgilendiren bütün meselelerde görüşlerini belirtme ve yaş ve olgunluk durumlarına göre bu görüşleri dikkate aldırma hakkına saygı, İfade, din, vicdan, düşünce ve toplanma hakkının tanınması, Çocukların özel yaşamlarına saygı, Okul disiplininin, çocuğun onuru ve çocuk haklarına dair sözleşmede yer alan diğer bütün haklara uygun biçimde uygulanması için gerekli önlemleri alma, Çocukların her tür fiziksel sömürden, zarar veya istismardan, ihmalden, kötü muameleden ve cinsel sömürü dahil sömürüden korunması.

2.10. Eğitim ve Çocuk Hakları

On yedinci yüzyıldan itibaren özellikle sanayileşme ile toplumsal yapı ve çocukluk anlayışı değişmiştir. İşgücüne katılım ve daha rahat yaşam için köyden kente göç başlamış neticesinde aile yapıları ve çocukluk anlayışı değişmiştir. Kırdan kente göç ile çocuklar işçi olarak zor şartlarda çalıştırılmış, zenginleşen kentli burjuva çocuklarının ise önemi artmıştır. On yedinci yüzyıldan itibaren kentli orta-üst sınıf aileler, özellikle çocuklarının eğitimine önem vermişler özel öğretmenler tutarak gelişmelerini takip etmişlerdir. Bu dönem aynı zamanda modern çocukluk anlayışının ortaya çıktığı bir dönemdir. Sayılan bu gelişmeler çocukluk kavramının gelişmesini sağlamış ve çocuğun diğer bireylerden farklı olduğu tartışmasını beraberinde getirmiştir. Bu anlayış ve tartışma çocuğun eğitilmesi sorununu ortaya çıkarmıştır. Okulların yaygınlaşması ve okulların öğrencisi olarak çocukların farklı algılanmaları gerekliliği ortaya çıkmıştır. Eğitim sisteminde katı ve sert anlayışın yerini pragmatik, bireyi merkeze alan anlayış hakim olmuştur. Ayrıca eğitilmiş aileler ve özellikle annelerin iyi yetişmiş ideal çocuk yetiştirmek için kurslar da bu dönemde açılmıştır. Çocukluk ile ilgili tüm bu gelişmelerin özellikle Batı'da refahın artmasıyla oluşmaya başladığı, zenginleşen

toplumun çocuğu ve çocukluğu farklı gördüğü anlaşılmıştır. Eğitim-öğretim süreçleri de değişikliğe uğramıştır. Bu dönemdeki en dikkat çeken değişiklik ise okulların tamamen çocuklara bırakılmasıdır. Okulların işçiler için mesleki eğitim verme görevinden yavaş yavaş temel eğitime dönük çocuklar için okullar yapılması, okulların çocukluğu yetişkinlikten ayıran temel kurum olmasını sağlamıştır. Yine bu dönemde çocuklar için öğretim yöntem ve tekniklerinin, araç ve gereçlerinin geliştirildiği, ders kitaplarının ve en önemlisi öğretmen tutumlarının değiştiği, eğitim anlayışında pedagojik değerlerin arttığı görülmüştür (Eraslan vd., 2015).

Çocukların eğitimiyle ilgili iki önemli husus vardır. İlki, tüm eğitim sisteminin çocuğun kendi değerlerini geliştirebilmesine fırsat vermelidir. İkincisi ise Birleşmiş Milletler'in değerleri ile çocuğun yaşadığı devletteki değerler arasındaki farkın kapatılmasıdır (Bennet, 1996). Bu nedenle çocuk hakları eğitimi, yalnız Sözleşme'yi öğretmeyi değil, sözleşmedeki standartlardan yola çıkarak çocukların kendi değerlerini oluşturmasını hedeflemelidir. Bu amaçla okul Sözleşme'deki ilkeleri, çocuğun günlük yaşamında geçerli ilkelere dönüştürmek için eğitim sisteminde yapısal değişiklikler yapmalıdır. Bunu hayata geçirebilmek için okullar tüm çalışanlar, veliler ve çocuklarla bir araya gelerek bir sözleşme yapmalıdırlar. Sözleşme ile okulun sözleşmesi arasında paralellik olmalıdır. Temel ilkeler, insan hakları hedefleri, bu hedeflerin nasıl hayata geçirileceğini anlatan pratik bilgiler, öğrencilere anlatılmalıdır. Sözleşme ilkelerini öğretmek ve çocukları, bilinçlendirmeye ilişkin planlar yapılmalıdır. Okula yeni başlayan çocukların içinde yaşadığı devletin değerleri ile okulda kazandığı değerler arasındaki farkı azaltmak için gerekli tedbirler alınmalıdır (Bennet, 1996). Okulların başlıca görevi çocuk haklarını özümseterek demokratik davranışlar sergileyen kişiler yetiştirmek olmalıdır. Çocuk haklarıyla ilgili eğitim başarılı olabilmesi yüksek oranda çocuk haklarına saygılı bir ortamda mümkün olabilir.

Eğitim denince akla ilk gelen kurum okullardır. Okulların eğitim konusunda başarılı olabilmesi için okul müdürlerine büyük sorumluluk düşmektedir. Okullarda öncelikle okul müdürlerinin çocuk haklarıyla ilgili bakış açılarının incelenmesi gerekir. Okul müdürlerinin hafta tatili başında ve bitişinde yapılan bayrak törenlerinin uygulanmasına ilişkin usul ve esasları düzenleyen Milli Eğitim Bakanlığı Bayrak Törenleri Yönergesi gereği yaptıkları konuşlar çocuk haklarına bakışı açısından önemlidir. Okul müdürlerinin çocuk haklarına yaklaşımının

anlaşılması önemlidir.

Size Türkiye’de bir kurum tarif etsem, bu kurumun hangisi olduğunu söyleyebilir misiniz? İnsanların dört duvar arasında tutulduğu, geniş avlusu olan, belirli saatlerde insanların avluya çıkmasına izin verilen, kapısında güvenlik görevlileri olan, imza atarak içeriye girdiğiniz, müdür tarafından yönetilen, koridorlarında nöbet tutulan, her gün yoklama yapılan, katı kuralları olan, kural ihlallerinin disiplin suçuyla cezalandırıldığı, müfettişler tarafından denetlenen, insanların sınıflandırıldığı, sorgulama hakkınızın sınırlı olduğu, kamerayla gözetlenen, arada sırada firarların olduğu ve çıkarken çok mutlu olunan kurum hangisidir (Bolat, 2016, s. 49) ? Görüldüğü üzere hapisane tanımıyla okul tanımı birbirine benzemektedir. Okul müdürleri bu benzerliği ortadan kaldırmak için çeşitli fiziki düzenlemeler yapmalıdırlar. Okul müdürlerinin okullarımızı daha yaşanır kılmak için çocuklara uygun okul ortamı oluşturmaları, çocukların sağlıklı, mutlu bireyler olmaları, onların zihinsel ve bedensel yetenekleri geliştirmelerine katkıda bulunmaları beklenir. Çocuklarımızın güvenli, temiz, oyun alanları olan ve bir takım fiziksel etkinlikler sergileyebilecekleri okul ortamlarına ihtiyaçları vardır. Okul müdürleri bunları sağlamaları beklenir.

Özellikle çocukları birinci derecede ilgilendiren okul kuralları oluşturulurken fikirlerinin alınması onların bakış açılarının değişmesini sağlar. Eğitim ortamında hak kavramının kavratılması oldukça önem arz etmektedir. Çocuk hakları konusu okullarımızda çocuklara hak ve hak arama kavramları somutlaştırılarak anlatılmalıdır. Çocuk hakları eğitimi okul programlarına dahil edilerek, okul stratejik planlarına, misyon ve vizyonuna eklenmelidir.

Öğretmenler çocuk haklarını uygulayabilen kişiler olmalıdırlar. Çocuk hakları okulda ilişkilerin temeli olmalıdır. Okul kuralları hukuka uygun ve adil olmalıdır. Okul yönetimi, öğretmen, öğrenci ve veli arasındaki ilişkiler hak temelli olmalıdır. Okul yöneticileri ve öğretmenler hal ve hareketleriyle çocuklara örnek olmalıdırlar. Okullarda yapılan her türlü etkinliğe okulun tüm veli ve öğrencilerine ayırım yapılmaksızın katılım hakkının sağlanması gerekir.

“Bir insanın haklarının ihlal edilmesi, uluslar arası düzenlemelere aykırı olduğu için yanlıştır.” Anlayışı yerine, “Bir insanın haklarının ihlal edilmesi yanlış olduğu için uluslar arası düzenlemelere aykırıdır.” Anlayışı kazandırılmalıdır (Rowe ve Newton, 1997). Çocukların yalnız aklına değil, hislerine dönük eğitimlerde vermeliyiz. Bu bağlamda sosyal, sanatsal, kültürel ve sportif

faaliyetlerden yararlanmak gerekir. Çocukların yaratıcılıklarını ve kendilerini ifade edici çalışmalar yapılması hak ihlallerinin azaltılmasında etkili olacaktır.

Çocuklar çocuk hakları eğitimi ile öncelikle temel bilgileri edinebilmelidir. Sosyal sorumluluğu temel alan demokratik insan ve yurttaşlık bilinci verilmelidir. Çocukların aldıkları bu eğitimler sayesinde adalet, eşitlik, başkalarının haklarına saygı gibi temel değer ve tutumları geliştirdikleri görülmektedir (Tibbits, 1997). Doğru yaklaşım ve iyi bir eğitim ile iyi insan, insan haklarına saygılı, iyi yurttaş yetiştirmek mümkün olabilmektedir.

Çocukların hakları ile ilgili, haklarına saygı duyulan, hoşgörülü bir ortamda eğitim almayan çocukların hak kavramını öznellettikleri, başkalarının da hak sahibi olması ve haklarına saygı duyulması gerekliliği ile konularda zorlandıkları belirtilmiştir (Dye, 1991). Milli Eğitim Bakanlığı 10.Kalkınma Planı'nda öğrencilerin ruhsal ve fiziksel gelişimleri ile becerilerini artırmaya yönelik sportif, sanatsal ve kültürel aktivitelerin daha fazla yer alması gerektiği vurgulanmıştır. Sanatsal, sportif, kültürel aktivitelerin yoğun olduğu eğitim ortamları hak kavramının benimsenmesinde önemli rol üstlenmektedir.

Bunun yanında çocuk hakları konusunda hiç eğitim almayan çocukların ise hak kavramını anlamakta güçlük çektikleri ve hakkı istediğin her şeyi yapma biçiminde anladıkları görülmüştür (Covell ve Howe, 1999). Avrupa Konseyi'nin tavsiye kararında tiyatro, müzik, spor, drama gibi yöntemler kullanarak, görsel ve işitsel araçlardan yararlanarak öğrencilerin duygularını ifade etmelerine olanak tanınması önerilmektedir.

Belçika (DeCoene ve DeCock, 1996), İngiltere (Akt. Howe ve Covell, 2005) ve özellikle Kanada'da (Howe ve Covell, 1999) yapılan araştırmalar katılımcı bir sınıf ve okul ortamında haklarını öğrenen çocukların özgüvenlerinin arttığını, engelli çocukları kabullerinin arttığını, haklara saygılı oldukları ve daha sorumlu davranışlar sergilediklerini göstermektedir. Kanada'daki çalışmada ise çocuk hakları programının uygulandığı okullarda; akran zorbalığı ve alay etme vb. davranışların azaldığı tespit edilmiştir.

Aydın'ın (2007) "hak ve sorumluluk" kavramlarının, kamu ve özel ilköğretim okullarında öğrenim gören 5. (10-11 yaş) ve 8. (13-14 yaş) sınıf öğrencileri tarafından nasıl algılandığını ortaya koyan araştırmasında, öğrencilerin evde, okul ve sınıfta, toplumda sahip olduklarını düşündükleri hak ve sorumluluklara ilişkin algıları belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışma, çocukların hakları anlama düzeyleri

açısından fikir vermesi bakımından önemlidir. İlköğretim öğrencilerinin “hak” kavramını, “özgürlük” , “yetki” , “olanak” , “yasal izin” , “kurallar” , “sahip olunan şeyler” , “hukuken kişiye düşen pay” biçiminde algıladıkları, büyük bir öğrenci grubunun “hak” kavramını, “özgürlük” olarak açıkladığı görülmüştür. Öğrencilerin hak kavramına ilişkin yaptıkları bu betimlemelerde, daha çok pasif statü haklarını vurguladıkları, aktif statü haklarını daha az dile getirdikleri görülmüştür. Çalışmada, öğrencilerin kamu yada özel okulda okuması, 5. ya da 8. Sınıfta olması açısından algılamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Öğrenciler sorumlu olmayı ise, “yapılması gereken işler” ve “uyulması gereken kurallar” olarak tanımlamışlardır.

Çocukların öğrenme ortamlarında farklı yaşlardaki çocuklarla bir arada olmaları hepsinin öğrenmelerine olumlu etki yaptığı da bilinmektedir. Yine büyük çocukların destekleme ve yönlendirmek için küçük çocuklarla eşleştirildiği örnek uygulamaların da okulda çocuk hakları kültürünü oluşturmada olumlu katkıları olduğu gözlemlenmiştir. Çocukların yeteneklerine ve ortak özelliklerine göre gruplandırılan öğretim ortamlarının ve uygulamalarının ise tam tersi etki yarattığı ve genel olarak toplumu temsil etmediği görülmüştür. Fiziksel ortamında bu anlayışı yansıtır biçimde düzenlenmesi önerilmektedir. Ders kitapları dışında birçok eğitim materyali ve aracının sınıfta tutulması ve kullanılması, dizilmiş sıralar yerine öğrenme köşelerinin yaratılmasının demokratik ve işbirliği ile öğrenmeye olumlu katkısı kanıtlanmıştır. Bu uygulamaları yapan okulların “demokrasinin yalnızca gözlemlendiği bir müze olmayıp, demokrasinin yaşandığı bir laboratuvar” olduğu ifadesi konuyu özetlemektedir (Wood, 1990).

Öğretmenlerin çocuk hakları eğitimi ile ilgili iş tanımları, Sözleşme’de saklıdır; ayrımcılık yasağı, çocuğun yüksek yararını gözetme yükümlülüğü, çocuğun görüşlerine saygı duyulması ve gelişim hakkı öğretmenin sınıf içi ve okul içindeki çalışmalarının genel ilkelerini oluşturur. Aslında Sözleşme ilke ve hükümlerinin eğitim ortamlarında neleri ifade ettiğine ilişkin yapılacak bir çalışma öğretmen eğitimlerinde kullanılabilir bir el kitabının temelini oluşturabilir (Hammarberg, 1997).

Çocuk hakları eğitimi destekleyen bir öğretmen-öğrenci ilişkisinin var olup olmadığını şu sorulara verilecek yanıtlar belirleyebilir (Males ve Stricevic, 2001):

- Öğretmen öğrencileri bir birey olarak kabul ediyor mu?
- Onları bir paydaş olarak görüyor mu?
- Öğretmen, çirkin bir dil kullanıyor mu?
- Öğretmen söylediklerinin aynısını öğrencilerin öğretmene söylemesi ve bunun öğretmen tarafından kabul görmesi mümkün mü?
- Öğretmen her hangi bir tartışmada, tartışmaya taraf olmayanların katılımını nasıl karşılar?
- Öğretmenin içinde bulunduğu ruh hali davranışlarını nasıl etkiler?
- Agresif mi?
- Huzursuz mu?
- Sabırsız mı?
- Öğrencilerin sorularını nasıl karşılar?
- Öğrencilerin soru sormasını teşvik eder, onları bu konuda yüreklendirir mi?
- Öğrencilerin kendisiyle konuşmasına fırsat yaratır mı?
- Öğrencilere çok yakın ya da çok uzak mıdır?
- Öğrencilerden beklentileri nelerdir?
- Öğrencilerden beklentileri konusunda çok iyimser ya da çok kötümser midir?
- Çok düşük ya da çok yüksek beklentileri var mıdır?
- Öğretmen adil midir, bireylere nasıl davranır?
- Herkesi aynı mı davranır?
- Öğrencileri değerlendirirken nasıldır?
- Öğrencileri, değerlendirme sürecine dahil eder mi?
- Öğrencilerin mazeretlerini, gerekçelerini dinler ve yardımcı olmaya çalışır mı?

- Öğretmenin değerlendirmesi yanıflara mı, çok iyi yapılanlara mı odaklanır?
- Sonuçları nasıl açıklar, nasıl geri bildirim verir?
- Başarısız kağıtları isim vererek açıklar mı?
- Öğretmenin komik durumlara tepkisi nasıldır?
- Öğretmen hangi kuralları koyar?
- Bu kuralları öğrencilerle tartışır mı?
- Kuralları değiştirmek mümkün müdür?
- Öğretmen öğrencilerin ilgilerini sorar mı?
- Onların kaygı ve korkularını bilir mi?
- Öğrencilerin okulla ilgili ne hissettiklerini bilir mi?

Öğretmenler kimi zaman çocuk haklarına saygının, kendi haklarına olan saygıyı azalttığını söylemektedir. Öğretmenler, fiziksel cezanın yasaklanmasının veya çocukları karar süreçlerine katmanın disiplin sağlamayı güçleştirdiğini düşünmektedir. Bu görüş, belirli bir anlayışa dayanmaktadır. Buna göre, haklar sabit bir kümeyi anlatır ve bu sabit kümede birine daha fazla hak tanınması öbürünün haklarını zedeler. Aynı düşüncenin kökeninde öğretmen-öğrenci ilişkisine otoriter bir yaklaşımın da izleri vardır. Çocukların haklarına saygı gerçekten belirli bir güç devrini gerektirir; ne var ki bu, öğretmenin haklarının eksilmesi anlamına gelmez. Uygulamada, karşılıklı saygı olmadığı sürece pedagojik ilişki de kırılığandır. Çocukların haklarına saygı gösterildiği bir okul ortamının yaratılması, muhtemelen öğretmenin rolüne olan saygıyı da artıracaktır. Ancak böyle bir sonucun alınabilmesi için öğretmenlerin de yeterince desteklenmesi ve gereksinim duydukları kaynakların sağlanması gerekir (UNESCO-UNICEF, 2007).

Çocuklara, haklarını klasik metotlarla anlatmak ve onların bu hakları öğrenerek, haklarını bilen ve kullanan sorumlu bireyler ve ilerde yetişkinler olmasını beklemek, hakların öğrenilmesi konusunda yapılabilecek önemli yanıflardan biridir. Haklar gibi çok hassas bir konu, öğrencilerin ezberleyip

unutmayacağı, öğrendiklerini o andan başlayarak yaşama geçirebilecekleri yöntemlerle öğretilmelidir. Bu konuda en önemli rol öğretmenlere ve eğitimcilerine düşmektedir (Osler-Starkey, 1996). Sosyal, sportif, kültürel etkinlikler kullanarak öğrencilerin duygularını ifade etmelerine olanak tanınmalıdır. İnsan hakları eğitiminde akademik bilgilerin yanı sıra böyle uygulamalı çalışmalardan da yararlanılması gerekmektedir. Çocuk hakları da insan hakları da yalnızca birtakım bilgileri çocuğa yükleyerek kazandırılmaz. O nedenle yalnız bilgi odaklı yöntemler değil sosyal yöntemler kullanılmalıdır. Bu anlamda sanattan spordan ve kültürel faaliyetlerden yararlanmak, çocukların insan haklarına bakışlarına olumlu katkıda bulunacaktır.

Sözleşmeyi imzalayan tüm taraf ülkeler çocuk hakları eğitiminin yaygınlaştırılması ve uygulamalardaki aksaklıkların giderilmesi için çaba harcamalıdır. Özellikle okul yöneticileri, öğretmenler ve diğer okul çalışanları eğitimlere alınmalıdır.

Okul yöneticilerinin hak eğitimlerinin okullarda yaygınlaştırılması konusunda daha çok çaba harcamaları gerekir. Okul yapısının öğrencilerin daha çok karar vermelerine olanak sağlar şekilde güncellenmesi gerekir. Okul yöneticileri çocuk hakları eğitimini kurumsallaştırmalıdır. Çocuk hakları sınıfın ve okulun tüm hücrelerine nüfuz etmelidir.

UNICEF'in ülke programlarındaki çalışma çerçevesini belirten ve UNICEF Genel Kurulu'nda 4-8 Haziran 2007 tarihlerinde kabul edilmiş "Eğitim Stratejisi" belgesinde çocuk hakları eğitimi, çocuk dostu okul ve yaşam becerileri eğitimi konuları kapsamında değerlendirilmiştir. UNICEF'in eğitim ortamlarında çocuğu merkeze alan ve bütüncül yaklaşımı esas alan çocuk dostu okul politikası okulların çocuklar için etkin, etkili, destekleyici, kapsayıcı ve devamı özendirici, güvenli ortamlara dönüşümünü hedefler. Çocuk dostu okullarda toplumsal cinsiyet duyarlılığı ve temel yaşam becerileri kazandırılır. Çocuk dostu okul anlayışında okullarda geliştirilmesi hedeflenen kalite unsurlarından bazıları şu şekilde belirtilmiştir (UNICEF, 2007):

-Güvenli okul binaları (yer, mimari, inşaat kalitesi, bakım)

-Alt yapı ve donanım (su, kanalizasyon, elektrik, okul bahçesi)

- Okul ve toplum arasındaki ilişki (okul-yönetim kurulu, okul-aile birliği)
- Öğretmenlerin eğitimi (çocuk merkezli öğretim yöntemleri)
- Çocuğun temel gereksinimlerine duyarlı (okul yemeği, sağlık kontrolü)
- Küçük çocuklar için oyun ile öğrenme (eğlenerek öğrenme)
- Öz-benlik, müzakere/uzlaşma becerisi, baş etme davranışları (yaşam becerileri: sosyal roller ve sorumluluklar, öz-güven, madde bağımlılığı, çevre ve iklim değişikliği konusunda duyarlılık, çatışma önleme, barış eğitimi)
- Öğrenme materyalleri ve yardımcı materyallerin varlığı (öğrenmeyi teşvik eden sınıflar)
- Öğrenenlerin bakımı ve korunması (koruyucu bir çevre olarak okul)
- Öğrenci katılımını destekleyen (demokratik bir kurum olarak okul)
- Uygun bilgi, beceri, tutum ve davranış (ilintili öğretim programları)
- Tanımlanmış öğrenme çıktılarına ulaşma (okulun etkinliği)

Sıralanan kalite unsurlarının çocuk hakları hakkında, çocuk hakları arcılığı ile ve çocuk hakları için öğrenmeye destek olacak unsurlar olduğu görülmektedir. UNICEF, çocuk dostu okul anlayışının ülkelerde hayata geçmesi için teknik destek sağlamaktadır. Bu kapsamda uzaktan ve yüz yüze eğitim programları ve eğitim materyalleri geliştirmekte, çocuk dostu okul modellerin yaratılmasını desteklemektedir (UNICEF, 1999).

Türkiye Cumhuriyeti anayasasının 42. Maddesi eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevini düzenlemektedir. Madde 42-Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz. Öğrenim hakkının kapsamı kanunla tespit edilir ve düzenlenir. Eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri ve inkılâpları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz. Eğitim ve öğretim hürriyeti, Anayasaya sadakat borcunu ortadan kaldırmaz. İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır. Özel ilk ve orta dereceli okulların bağlı olduğu esaslar, Devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye

uygun olarak, kanunla düzenlenir. Devlet, maddî imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır. Eğitim ve öğretim kurumlarında sadece eğitim, öğretim, araştırma ve inceleme ile ilgili faaliyetler yürütülür. Bu faaliyetler her ne suretle olursa olsun engellenemez. Türkçeden başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilmez. Eğitim ve öğretim kurumlarında okutulacak yabancı diller ile yabancı dille eğitim ve öğretim yapan okulların tabi olacağı esaslar kanunla düzenlenir. Milletlerarası andlaşma hükümleri saklıdır şeklinde düzenlenmiştir. Ülkemizin sosyal ve kültürel alanlarda muasır medeniyetler seviyesine çıkarmak istiyorsak anayasamızın eğitimle ilgili hükümlerinin odak noktasına çocuğu koymamız gerekir. Çocuklarımızın da haklarıyla ilgili konularda bilinçlendirmek ve duyarlı olmalarını sağlamak okullarımızın görevi olmalıdır. Çocuğu merkeze alan, çocuğun zihinsel ve bedensel olarak daha iyi gelişebilmesi için çocuk hakları kavramının önemi büyüktür. Okul müdürleri görevlerini yaparken bu bilinçle hareket etmelidirler. Demokrasi ve çocuk hakları gibi kavramların bir toplumda yerleşebilmesi eğitim sistemi içersinde bu konulara yer verilmesi ile mümkün olur. Demokrasi arttıkça eğitim düzeyi, eğitim düzeyi arttıkça demokrasi artacaktır.

İlköğretim ve ortaöğretim okullarında Pazartesi okul açılırken ve Cuma günleri okul kapanırken okul müdürleri güzel havalarda tüm öğrencileri bahçede toplayarak “Bayrak Töreni” yapmaktadır. Bu törenler “Milli Eğitim Bakanlığı Bayrak Törenleri Yönergesi” gereği yapılmaktadır. Bu yönergenin ikinci bölümü görev ve sorumlulukları düzenlemektedir. İkinci bölümde yer alan Madde 5 ve Madde 6 şu şekilde düzenlenmiştir.

MADDE 5 - (1) Bayrak törenleri, okul/kurum müdürünün denetim ve gözetiminde müdür yardımcısı, beden eğitimi öğretmeni ve müzik öğretmeni ile diğer görevli öğretmenlerce hazırlanıp yürütülür. Birleştirilmiş sınıflı okullarda bayrak töreni müdür yetkili öğretmen tarafından yapılır:

a) Törenlere; okul/kurum müdürü, müdür başyardımcısı, müdür yardımcıları, öğretmenler, öğrenciler ile tören alanında bulunan diğer görevliler kılık kıyafet yönetmeliğine uygun bir şekilde hazır ol durumunda katılırlar.

b) Törenlerde yapılan konuşmalar, İstiklal Marşı'nın söylenmesinden önce bitirilir.

c) Okul müdürlüklerince bayrak törenleri için Bayrak Kanunu ile Bayrak Tüzüğünde belirtilen özelliklere uygun Bayrak bulundurulur. Bayraklar; yıpranmamış, rengi solmamış, temiz ve ütülenmiş olur. Tören alanında direğe çekilecek Bayrağın büyüklüğü, direk boyuna uygun orantıda olmalıdır. Gerekğinde ses yayın cihazı da kurulur.

ç) Törenlerde komutlar, beden eğitimi öğretmeni veya okul yönetimince görevlendirilen öğretmen tarafından verilir.

d) İstiklal Marşı'nın ilk iki kıtası, varsa bando ya da usul ve makamına uygun olarak ses kayıt araçlarına kaydedilmiş sözlü/sözsüz müziği eşliğinde müzik öğretmeni veya müzik bilgisi ve yeteneği olan bir öğretmen yönetiminde; bunun mümkün olmadığı durumlarda ise müzik öğretmeni veya müzik bilgisi ve yeteneği olan bir öğretmen yönetiminde törende hazır bulunanlar tarafından yüksek sesle söylenir.

e) Bayrak, İstiklal Marşı eşliğinde görevli öğrenci tarafından, hızlı bir şekilde direğe çekilir.

(2) Okul veya kurumlarda bayrak törenleri gün batımından önce yapılır.

Tek bayrak direği bulunan okul / kurumlarda bayrak töreni

MADDE 6- (1) Bayrak töreni aşağıda belirtilen şekilde gerçekleştirilir:

a) Öğrenciler ve diğer görevliler tören için yerini almadan bir süre önce direkte çekili bulunan Bayrak, cephesi Bayrağa dönük olarak duran iki öğrenci ve Bayrağı indirecek bir öğrenci tarafından hazır ol durumda başla selamlandıktan sonra, nöbetçi öğretmen eşliğinde yavaş yavaş indirilir.

b) İstiklal Marşı'nın ilk iki kıtası, beden eğitimi öğretmeni veya görevli öğretmenin “hazır ol” komutu ile birlikte varsa bando ya da usul ve makamına uygun olarak ses kayıt araçlarına kaydedilmiş sözlü/sözsüz müziği eşliğinde müzik öğretmeni veya müzik bilgisi ve yeteneği olan bir öğretmen yönetiminde, bunun mümkün olmadığı durumlarda ise müzik öğretmeni veya müzik bilgisi ve yeteneği olan bir öğretmen yönetiminde törende hazır bulunanlar tarafından yüksek sesle söylenir.

c) Bayrak, İstiklal Marşı eşliğinde görevli öğrenci tarafından hızlı bir şekilde direğe çekilir.

ç) Bayrağı çeken öğrenci, çekme işi tamamlandıktan sonra ipi sabitleyip direktten iki adım geriye uzaklaşarak ön cephesi Bayrağa dönük hazır ol duruşunda İstiklal Marşı'na katılır.

d) Beden eğitimi veya görevli öğretmenin “rahat” komutu ile tören tamamlanır.

(2) Törenlerde Bayrağın çekilme, indirilme ve taşınmasında son sınıftaki kız ve erkek öğrenciler sırayla görevlendirilir.

(3) Okul/kurumlarda bayrak direği bulunması ve tören yapılabilmesi durumunda ayrıca seyyar direkli Bayrak kullanılmaz.

Bu çalışmada okul müdürlerinin bayrak törenlerinde yapmış oldukları konuşmalar çocuk hakları açısından uygun olan ve uygun olmayan söylemler şeklinde incelenmiştir.

BÖLÜM 3

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evreni ve örneklemini, verilerin toplanması, verilerin analizi açıklanmıştır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma nitel bir çalışmadır. Betimsel Tarama yöntemi kullanılmıştır. Betimsel taramada elde edilen veriler, daha önceden belirlenen temalara göre yazılır ve yorumlanır. Betimsel taramada elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir şekilde sunmak esastır. Bu amaçla elde edilen veriler önce sistematik ve açık şekilde betimlenir. Neden sonuç ilişkileri incelenir ve birtakım sonuçlara ulaşılır. Temalar ile ilişkilendirme, anlamlandırma ve ileriye dönük tahminler araştırmacının yapacağı yorumların boyutları arasında yer alır (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Betimsel tarama dört aşamadan oluşur:

1. Betimsel tarama için bir çerçeve oluşturma: Araştırmanın kavramsal çerçevesinden ya da gözlemlerde yer alan boyutlarla ilgili veri analizi ile ilgili bir çerçeve oluşturulur. Bu çerçeveye göre verilerin ilişkili olduğu temalardan hangisinde düzenleneceği belirlenir.
2. Tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi: Önceden oluşturulan çerçeveye göre veriler düzenlenir. Bu devrede sistemli bir şekilde veriler bir araya getirilir.
3. Bulguların tanımlanması: Son aşamada düzenlenen veriler tanımlanır. Gerekirse alıntılarla desteklenir. Verilerin kolay anlaşılabilir okunabilir bir dille tanımlanması gerekir.

4.Bulguların yorumlanması: Tanımlanan bulguların açıklanması, ilişkilendirilmesi ve anlamlandırılması bu aşamada yapılır (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

3.2 Araştırmanın Katılımcıları

Araştırmanın katılımcılarını İstanbul ili Fatih ve Eyüp ilçesindeki ilkokul, ortaokul ve liselerde görev yapan okul müdürleri oluşturmaktadır. Katılımcılar seçilirken gönüllülük esasına göre katılmak isteyenler seçilmiştir. Araştırmanın katılımcılarından 5 okul müdürü ilkokulda, 4 okul müdürü ortaokulda ve 3 okul müdürü lisede görev yapmaktadır. Katılımcılardan 11 okul müdürü erkek ve 1 okul müdürü kadındır. Katılımcılardan 3 okul müdürü 30-40 yaş, 5 okul müdürü 40-50 yaş, 4 okul müdürü 50-60 yaş aralığındadır. Katılımcıların yöneticilik kıdemleri 0-5 yıl 5 kişi, 5-10 yıl 4 kişi, 10-15 yıl 2 kişi, 15-20 yıl 1 kişi şeklindedir.

3.3 Verilerin Toplanması

Araştırma verilerini toplamak için ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Bunun için öncelikle okul müdürleriyle görüşmeler yapılmış ve kendilerinden izin alınmıştır. İzin alınırken kayıtların 2015 Eylül - 2016 Kasım ayları arasında herhangi bir zamanda yapılacağı söylenmiştir. İlk üç ay okullara gidilmiş fakat kayıt alınmamıştır. Bu ilk üç aylık süreçte kayıt alınır gibi yapılmış fakat kayıt yapılmamıştır. Böylelikle okul müdürleri ilerleyen süreçle beraber daha samimi konuşmalar yaptıkları varsayılmıştır. Okullara toplamda 87 kez gidilmiş 42 kayıt yapılmıştır. 45 kez okullara gidildiği halde kayıt yapılamamıştır. Soğuk ve yağışlı havalardaki bayrak törenlerinde öğrencilerin toplanmalarına uygun salon olmadığından konuşma yapılmaması sebebi ile geri dönmüştür. Kayıt yapılan 42 konuşmadan 40 kayıt çözümlenmiş 2 kayıt sesin boğukluğu nedeniyle çözümlenememiştir. Analize dahil edilen 40 konuşma toplam 84,29 dakika sürmüştür. Çalışma iki aşamada yapılmıştır. Birinci aşamada okul müdürü konuşmaları ses kayıt cihazıyla kayda alınmıştır. İkinci aşamada ise okul müdürü konuşmaları kelime kelime analiz edilmiştir.

3.4 Verilerin Analizi

Bu çalışma nitel bir çalışmadır. Betimsel analiz tekniği ile çözümlene yapılmıştır. Ses kayıt aracı ile kaydedilen konuşmalar bilgisayara aktarılmıştır. Konuşmalar araştırmacı tarafından dinlenerek olduğu gibi yazıya dönüştürülmüştür. Böylelikle konuşmalar hem ses dosyası hem de yazılı metin haline gelmiştir. Metin dosyaları bu süreç sonunda araştırma kapsamında kullanılmıştır. Metinler araştırmacı tarafından çok kere okunup temalar haline dönüştürülmüştür. Temalar haline getirilen konuşmalar alt temalara ayrılmıştır. Temalar ve alt temalar haline getirilen konuşmalar anlamı kolaylaştırmak amacıyla tablo haline getirilmiştir. Veriler bulgular bölümünde temalar ve alt temalar şeklinde düzenlenmiştir. Bulgular bölümünde katılımcılar K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K12 şeklinde kodlanmıştır. Katılımcıların cinsiyeti erkekler için E, kadınlar için K harfiyle gösterilmiştir. Katılımcıların çalıştığı okullar ilkokullar için İ, ortaokullar için O ve liseler için L harfiyle gösterilmiştir.

Temalar Çocuk Hakları Sözleşmesi ile tutarlı olarak; “yaşamsal”, “gelişimsel”, “korunma” ve “katılım” hakları olmak üzere dört temaya ayrılmıştır. Çalışmada alt temalar aşağıdaki biçimde tanımlanmıştır (Karaman Kepenekci, 2010):

BÖLÜM 4

BULGULAR

Okul müdürlerinin pazartesi ve cuma günleri bayrak törenlerinde yapmış olduğu konuşmalar, çocuk hakları açısından uygun olan ve olmayan yönler olarak temalar halinde incelenmiştir.

4.1.Çocuk Hakları Açısından Uygun Olmayan Söylemler

Çocuk Hakları Açısından Uygun Olmayan Söylemler Çocuk Hakları Sözleşmesi ile tutarlı olarak; yaşamsal haklar, gelişimsel haklar, korunma hakkı ve katılım hakkı olmak üzere dört temaya ayrılmıştır. Okul müdürlerinin yaşamsal haklar açısından uygun olmayan söylemleri; Irk, Dil, Renk Ayrımı yapma, Adı İle Seslenmeme, İhmal Etme, Sözel Şiddette Bulunma, Cinsler Arası Eşitlik ilkesine uymama, Özel Hayatın Gizliliğine Tam Saygı Gösterilmemesi ve Tehdit Etme gibi alt temalarda incelenmiştir. Gelişimsel Haklar Açısından Uygun Olmayan Söylemleri; Oynama ve Yaşına Uygun Eğlencede Bulunma Hakkını İhlal Etme, Eğitim Hakkını Engelleme gibi alt temalarda incelenmiştir. Korunma Hakları Açısından Uygun Olmayan Söylemleri; Bedensel Gelişmesi İçin Zararlı Olabilecek Nitelikte Çalıştırılmaya Karşı Korunma Hakkını Engelleme, Saygısız Dil gibi alt temalarda ele alınmıştır. Katılım Hakları Açısından Uygun Olmayan Söylemleri; Alay Etme, Görüş Belirtme Hakkını İhlal Etme, Küçük Düşürme, Kendini İfade Etme Hakkını İhlal Etme ve Katılım Hakkını İhlal Etme gibi alt temalarda incelenmiştir. Çalışmada alt temalara uygun olmayan söylemler aşağıdaki biçimde tablo haline getirilmiştir.

Tablo 1

Yaşamsal Haklar Açısından Uygun Olmayan Söylemler

Tema	Alt Tema	Uygun Olmayan Söylemler
YAŞAMSAL HAKLAR	Tehdit Etme	<p>-Okula herhangi bir zarar vereni bu sefer affetmem.(K6,E,O)</p> <p>-Uyarmamıza rağmen siz eğer oraya zarar vermek için bilerek yapıyorsanız ben de o pisliği yaşatırım.(K6,E,O)</p> <p>-Sonra niye kaldım niye sınıf tekrarına kaldım diye kimse ağlanıp vahlanmasın.(K12,E,L)</p> <p>-Özellikle 8.sınıflar tam liseye gideyim derken tekrar sekize devam edebilirsiniz.(K8,E,O)</p> <p>-Evet bu beşler, altılar ve yedinci sınıflar için de geçerli. Biliyorsunuz geçen seneden tekrar yapan arkadaşlarınız var.(K8,E,O)</p> <p>-Evet kurslarla ilgili bir hatırlatma daha yapıyorum. Devamsızlıklar artık olmasın kursu kapatabiliriz.(K10,E,L)</p>
	Adı İle Seslenmeme	<p>-Lan oğlum.(K11,E,L)</p> <p>-Hadi yavrum hadi bakalım sıraya geçiyoruz.(K2,E,İ)</p> <p>-Evet hadi oğlum hadi kızım.(K1,E,İ)</p> <p>-Rahat koş çocuğum koş servisler kalkıyor(K5,E,İ).</p> <p>-Arkadaşım konuştuğun sürece bekletirim burada.(K10,E,L)</p> <p>-Evet yavrum geç sırana.(K3,E,İ)</p> <p>-Haydi yavrum.(K4,E,İ)</p> <p>-Tüm öğrenciler, arkadaki öğrenciler gel</p>

	yavrum yanaş.(K1,E,İ)
Özel Hayatın Gizliliğine Tam Saygı Gösterilmemesi	-Yalnız oynarken kameradan izliyorum maalesef birbirinize zarar veriyorsunuz.(K1,E,İ) -Kameradan görüyorum.(K1,E,İ) -Kameralardan baktığım zaman aman Allah'ım bir tane öğrencim başına bir iş gelecek diyorum.(K1,E,İ) -Az önce kameradan bakıyorum bizim öğrencilerimiz bu Atatürk büstünde ne varsa burada paramı veriyorlar ne yapıyorlar bilmiyorum.(K1,E,İ)
Sözel Şiddette Bulunma	-İnsan olan yapmaz.(K10,E,L) -Artık onu yapan kendini hangi hayvanın yerine koyuyorsa kendi bilir.(K10,E,L) -İnsan değil misiniz?(K10,E,L)
Bedensel ya da Zihinsel Saldırı	-Sözle anlamadınız.(K10,E,L) -Elimizde sopayla mı çıkalım her gün şuraya?(K10,E,L) -Her öğlen hakaret mi edelim?(K10,E,L)
İhmal Etme	-Eğer orayı tıkarsanız ben orayı temizletmem haberiniz olsun. Burada da o pisliği yaşarsınız.(K6,E,O)
İrk, Dil, Renk Ayrımı Yapma	-Türkçe söylüyorum anlamayan var mı?(K1,E,İ)
Cinsler Arası Eşitlik İlkesine Uymama	-Birbirimize şakalar yapmayalım. Çocuklar sizleri anlatıyorum ben. Oğlum size anlatıyorum ben.(K11,E,L)

Tablo 1 incelendiğinde okul müdürlerinin Yaşamsal Haklar Açısından Uygun Olmayan Söylemleri; İrk, Dil, Renk Ayrımı, Adı İle Seslenmeme, İhmal Etme,

Sözel Şiddette Bulunma, Cinsler Arası Eşitlik İlkesine Uymama, Özel Hayatın Gizliliğine Tam Saygı Gösterilmemesi ve Tehdit Etme gibi alt temalarda irdelenmiştir. Okul müdürlerinin Yaşamsal Haklar Açısından Uygun Olmayan Söylemlerinden en çok ihlal edilen alt tema “tehdit etme” olmuştur. İkinci sırada ise “adı ile seslenmeme” alt temasının olduğu görülmüştür. Üçüncü olarak ise “Özel Hayatın Gizliliğine Tam Saygı Gösterilmemesi” söylemi yer almıştır.

Tablo 2

Gelişimsel Haklar Açısından Uygun Olmayan Söylemler

Tema	Alt Tema	Uygun Olmayan Söylemler
GELİŞİMSEL HAKLAR	Oynama ve Yaşına Uygun Eğlencede Bulunma Hakkını İhlal Etme	<p>-Yağmurlu havalarda buralarda su birikintisi oluyor. Ayağınızı sokuyorsunuz. Suda zıplıyorsunuz. Sonra diyorsunuz ki çok güzeldi. (K1,E,İ)</p> <p>-Bakın teneffüste bahçede top oynamak yasak buna dikkat ediyoruz. (K1,E,İ)</p> <p>-Ve bazı arkadaşlarınız su şişesinin içine su doldurup futbol oynuyorlar. Bunu yapmayın. (K6,E,O)</p> <p>-Ama teneffüste top yok. (K7,E,O)</p> <p>-Teneffüste kesinlikle top oynanmayacak. (K1,E,İ)</p> <p>-Teneffüste top yasak. (K5,E,İ)</p>
	Eğitim Hakkını Engelleme	<p>-Bak olursa onun velisini çağıracağım o öğrencimize diyeceğiz ki sen bu okulu sevmiyorsun. O zaman başka okula git diyeceğiz kendisine. (K1,E,İ)</p> <p>-Vereceğim annenize babanıza sen bu okula zarar veriyorsun, araç gereçlerinin</p>

		kıymetini bilmiyorsun seni göndereceğiz. (K1,E,İ)
--	--	---

Tablo 2 incelendiğinde okul müdürlerinin Gelişimsel Haklar Açısından Uygun Olmayan Söylemleri; Oynama ve Yaşına Uygun Eğlencede Bulunma Hakkını İhlal Etme, Eğitim Hakkını Engelleme gibi alt temalarda irdelenmiştir. Okul müdürleri söylemlerinde en çok ihlal edilen alt tema “Oynama ve Yaşına Uygun Eğlencede Bulunma Hakkını İhlal Etme” olmuştur. İkinci sırada ise “Eğitim Hakkını Engelleme” alt temasıyla ilgili söylemler yer almıştır.

Tablo 3

Korunma Hakları Açısından Uygun Olmayan Söylemler

Tema	Alt Tema	Uygun Olmayan Söylemler
KORUNMA HAKLARI	Saygısız Dil	<ul style="list-style-type: none"> -Nankörlük etmeyin. (K6,E,O) -Çocuklar tepişme orda. (K9,E,O) -O nasıl koşmak Veli Efendi’de atlar hızınıza yetişemez. (K1,E,İ) -Sözle anlamadınız. (K11,E,L) -Ayıp ediyorsunuz. (K10,E,İ) -Ya tepişiyorsunuz sırada(K8,E,O). -Ne biçim rahat hala yürüyorsun. (K3,E,İ) -Rahat evet sesi kesiyoruz. (K1,E,İ) -Evet gençler kötü söz size yakışmıyor. (K10,E,L) -Çabuk konuşmayı bırak uzat kolunu yine girmişsiniz birbirinize. (K8,E,O) -Germeyin bizi burada. (K8,E,O)

		<ul style="list-style-type: none"> -Sonra ağlamayın. (K8,E,O) -İnsan olmanın gereği budur. (K11,E,L) -Gel bakayım bu tarafa koş. (K1,E,İ) -Size hiç yakışmıyor. (K10,E,L) -Ağızlar kapalı evet. (K1,E,İ)
	<p>Bedensel Gelişmesi İçin Zararlı Olabilecek Nitelikte Çalıştırılmaya Karşı Korunma Hakkını İhlal Etme</p>	<ul style="list-style-type: none"> -Veya şurada okulda iki kürek atın diyoruz. (K11,E,L) -Şuradan iki kürek bir şey at dediğimiz zaman koşarak gelin severek yapın. (K11,E,L) -Buradan bir taş alıp götürmek yerde gördüğünüzde bir kağıdı kaldırmak ayıp bir şey değil ki. (K11,E,L)

Tablo 3 incelendiğinde okul müdürlerinin Korunma Hakları Açısından Uygun Olmayan Söylemleri; Bedensel Gelişmesi İçin Zararlı Olabilecek Nitelikte Çalıştırılmaya Karşı Korunma Hakkını İhlal Etme, Saygısız Dil gibi alt temalarda ele alınmıştır. Okul müdürlerinin Korunma Hakları Açısından Uygun Olmayan Söylemlerinden en çok ihlal edilen alt tema “Saygısız Dil” olmuştur. İkinci sırada ise “Bedensel Gelişmesi İçin Zararlı Olabilecek Nitelikte Çalıştırılmaya Karşı Korunma Hakkını İhlal Etme” alt temasının olduğu görülmüştür.

Tablo 4

Katılım Hakları Açısından Uygun Olmayan Söylemler

Tema	Alt Tema	Uygun Olmayan Söylemler
KATILIM HAKKI	Katılım Hakkını İhlal Etme	<p>-Biz o sınıf silgileri sürekli problem oluyor kayboluyor diye sınıf başkalarına veya sınıf başkan yardımcısına zimmetledik. (K9,K,O)</p> <p>-Bu silgileri sınıf başkanı yada yardımcıları öğle çıkışında çantasına koyup götürecektir.</p> <p>-Sabah geldiğinde tekrar geri getirecektir. (K9,K,O)</p> <p>-Kime sorumluluk verilirse bu sorumluluğu çocuk yapmak zorundadır. (K9,K,O)</p> <p>-Öğrenci bu sorumluluğu yapmak zorunda. (K9,K,O)</p> <p>-Altı üstü bir silgiyi götürüp getirecek. (K9,K,O)</p> <p>-Bunun içinde bir öğrencimize görev verdik. (K9,K,O)</p> <p>-Öğrenci illaki 24 saat oturup o panonun başında bekleyecek hali yok. (K9,K,O)</p> <p>-Arkadaşlarından duyacak ya da fırsat buldukça kendisi bakacak eğer o pano kırıldıysa biz o sorumlu kişiden bileceğiz. (K9,K,O)</p> <p>-Kıranı gördüyse onu cezalandıracağız. (K9,K,O)</p> <p>-Görmediyse bu sorumluluk kendisine aittir. (K9,K,O)</p>

		-Bu hafta sonu Açıköğretim sınavı var. Açıköğretim sınavı Cumartesi Pazar olduğunda dolayı cumartesi Pazar günleri olan kurslarımızı öğretmenlerimiz hafta içi yapacaklar. (K8,E,O)
	Kendini İfade Etme Hakkını İhlal Etme	-Folklor çalışmamız devam ediyor. Çok az kontenjanımız kaldı. Sonra ben girmek istiyorum. Haberim olmadı. Çok güzel bir çalışma yapılacak okulumuzda benim haberim olmadı katılmak istiyorum diye bize sonradan gelmeyin. Bu hafta hocamıza son müracaatlar yapıyor. Kapanacak anlaşıldı mı? (K8,E,O)
	Görüş Belirtme Hakkını İhlal Etme	-Çocuklar hafta sonu kurslarında değişiklik yaptık. Şöyle değişiklik yaptık. (K9,E,O)
	Alay Etme	-İngilizceyi zaten hepimiz seller sular gibi süpürüyorsunuz. (K1,E,İ)
	Küçük Düşürme	-Ama 12 sınıfa gelmişsiniz hala sınıfta nasıl oturacağınızı bilmiyorsunuz. (K12,E,L)

Tablo 4 incelendiğinde okul müdürlerinin Katılım Hakları Açısından Uygun Olmayan Söylemleri; Alay Etme, Görüş Belirtme Hakkını İhlal Etme, Küçük Düşürme, Kendini İfade Etme Hakkını İhlala Etme, Katılım Hakkını İhlal Etme gibi alt temalarda ele alınmıştır. Okul müdürlerinin Katılım Hakları Açısından Uygun Olmayan Söylemlerinden en çok ihlal edilen alt tema “Katılım Hakkını İhlal Etme” olmuştur. İkinci sırada ise “Kendini İfade Etme Hakkını İhlal Etme”

alt temasının olduğu görülmüştür. Üçüncü olarak ise “Görüş Belirtme Hakkını İhlal Etme” söylemleri yer almıştır.

Temalar içerisinde en çok ihlal edilen; Korunma Hakkı temasından Saygısız Dil alt teması olmuştur. İkinci sırada ise Katılım Hakkı temasından Katılım Hakkını İhlal Etme alt teması ihlal edilmiştir. Üçüncü olarak ise Yaşamsal Haklar temasından Tehdit Etme alt teması ihlal edilmiştir.

4.2.Çocuk Hakları Açısından Uygun Olan Söylemler

Çocuk Hakları Açısından Uygun Olan Söylemler Çocuk Hakları Sözleşmesi ile tutarlı olarak; Yaşamsal Haklar, Gelişimsel Haklar, Korunma Hakkı ve Katılım Hakkı olmak üzere dört temaya ayrılmıştır. Okul Müdürlerinin Yaşamsal Haklar Açısından Uygun Olan Söylemleri; Çocuğun Yüksek Yararı, İsimle Hitap Etme, Çocuk Sağlığı ve Beslenmesi, Bedensel, Zihinsel, Ruhsal ve Toplumsal Gelişme Hakkı, Saygınlık, Bireysel Farklılıklara Saygı, Uygun Okul Ortamı Oluşturma gibi alt temalarda ele alınmıştır. Gelişimsel Haklar Açısından Uygun Olan Söylemleri; Sosyal ve Kültürel Hak, Zihinsel ve Bedensel Yeteneklerin Geliştirilmesi, Çocuğa Yol Gösterme ve Onu Yönlendirme, Eğitim Hakkı, Okula Devamın Sağlanması, Sorumluluk Üstlenme, Dinlenme ve Boş Zaman Değerlendirme Hakkı, Kültürel Ve Sanatsal Yaşama Katılma Hakkı, Sosyal Olanaklar Sağlama(gezi, tiyatro, piknik vb.) gibi alt temalarda ele alınmıştır. Korunma Hakları Açısından Uygun Olan Söylemleri; Zihinsel ve Bedensel Özürlü Çocukların Saygınlığı, Yetenekleri Keşfetme gibi alt temalarda ele alınmıştır. Katılım Hakları Açısından Uygun Olan Söylemleri; Kararlara Saygı, Kararlara Katılım, Sanatsal Biçimde Düşüncelerini Açıklama gibi alt temalarda ele alınmıştır. Çalışmada alt temalara uygun olan söylemler aşağıdaki biçimde tablo haline getirilmiştir.

Tablo 5

Yaşamsal Haklar Açısından Uygun Olan Söylemler

Tema	Alt Tema	Uygun Olan Söylemler
YAŞAMSAL HAKLAR	Uygun Okul Ortamı Oluşturma	<p>-Biz onları ne imkanlarla boyattığımızı tabî ki bilmiyorsunuz. Elli kapıyı çalıyoruz. Elli kişiye yalvarıyoruz. (K11,E,L)</p> <p>-Adam gibi sınıflarda eğitim göresiniz diye. (K11,E,L)</p> <p>-B u çocuklar bize emanet. (K7,E,O)</p> <p>-Bunların güvenliğinden biz sorumluyuz. (K7,E,O)</p> <p>-Elimizden gelen her türlü imkanı kullanıyoruz. (K7,E,O)</p> <p>-Çocuklar akıllı tahtalar sizin için yapılıyor. (K7,E,O)</p> <p>-Akıllı tahtalar sizin için yapılıyor.</p> <p>-Başkası için değil. Herkesin kendi sınıfı için yapılıyor. (K7,E,O)</p> <p>-Devlet size mümkün olan en iyi en yeni teknikleri getiriyor. Biz buna yol açıyoruz. Devlet getiriyor. (K7,E,O)</p>
	Çocuk Sağlığı ve Beslenmesi	<p>-Evet bir de süt dağıtıyoruz. (K5,E,İ)</p> <p>-Çünkü o şişe arkadaşınızın gözüne gelebilir. Sakatlık çıkar. (K7,E,O)</p> <p>-Çocuklar Cuma günü size söylediğim ilaçlar konusunu ailenize anlattınız mı? (K2,E,İ)</p> <p>-Havalar soğuk bu aralar. Böyle ince görmeyeyim. Yoksa hasta olursunuz. (K2,E,İ)</p>
	Çocuğun Yüksek Yararı	-Burada yapılan her şey sizin için.

	(K7,E,O) -Elimizden gelen her türlü imkanı sunuyoruz. (K7,E,O)
İsimle Hitap Etme	-Hadi Ertuğrul aç orayı yardımcı ol aç orayı. (K1,E,İ)
Bedensel, Zihinsel, Ruhsal ve Toplumsal Gelişme Hakkı	-Sanatsal ve sportif alanlarda katılan tüm öğrencilerimiz çok amaçlı salonda bir hafta boyunca velilerimize ve öğrencilerimize o gösterilerini sunumlarını tekrar yapacaktır. (K1,E,İ)
Saygınlık	-Bu konular hakkında hem bilgi verelim. Hem de konuşmuş olalım. (K10,E,L)
Bireysel Farklılıklara Saygı	-Cumartesi günü yarın etüt kurs çalışmalarımız yabancı dil sanatsal sportif faaliyetlerimiz aynı saatinde aynı şekilde devam ediyor. (K1,E,İ)

Tablo 5 incelendiğinde okul müdürlerinin Yaşamsal Haklar Açısından Uygun Olan Söylemleri; Çocuğun Yüksek Yararı, İsimle Hitap Etme, Çocuk Sağlığı ve Beslenmesi, Bedensel, Zihinsel, Ruhsal ve Toplumsal Gelişme Hakkı, Saygınlık, Bireysel Farklılıklara Saygı, Uygun Okul Ortamı Oluşturma gibi alt temalarda ele alınmıştır. Okul müdürlerinin Yaşamsal Haklar Açısından Uygun Olan Söylemlerinden en çok vurgulanan alt tema “Uygun Okul Ortamı Oluşturma” olmuştur. İkinci sırada ise “Çocuk Sağlığı ve Beslenmesi” alt temasının olduğu görülmüştür. Üçüncü olarak ise “Çocuğun Yüksek Yararını” içeren söylemler yer almıştır.

Tablo 6

Gelişimsel Haklar Açısından Uygun Olan Söylemler

Tema	Alt Tema	Uygun Olan Söylemler
GELİŞİMSEL HAKLAR	Zihinsel ve Bedensel Yeteneklerin Geliştirilmesi	-Yılsonunda keman, gitar, bağlama ve bale gösterisini tüm öğrencilerimize ve velilerimize çok amaçlı salonda yapacaktır. (K1,E,İ) -Beden eğitimi derslerinde zaten öğretmenlerimiz sizlere oyun oynatıyor. Hareketler yaptırıyor. Orda bir takım faaliyetlerde bulunuyorsunuz. (K1,E,İ)
	Sosyal Olanaklar Sağlama(gezi, tiyatro, piknik vb.)	-Sizden gelen her türlü talebi gerek öğretmen arkadaşlar gerek idare olarak karşılıyoruz. (K11,E,L) -Çanakkale'ye gidecek öğrenciler için bir dikkat çekelim. (K10,E,L)
	Sorumluluk Üstlenme	-Pazartesi'den itibaren inşallah sabah beşte yola çıkacak üç günlüğüne Bosna-Hersek'e kardeş okulumuza gidip oranın milli eğitim bakanıyla protokol imzalayacağız. (K1,E,İ) - Kardeş okulumuz önümüzdeki yıl öğrenci öğretmen idarecileri buraya gelecek. Sonra biz de sizlerle öğretmen öğrencilerimizle Bosna-Hersek'e onların okuluna ziyarete gideceğiz. (K1,E,İ)
	Sosyal ve Kültürel Hak	-O haftayı sosyal etkinlik haftası olarak ilan ettik. (K1,E,İ)
	Çocuğa Yol Gösterme ve Onu Yönlendirme	-Biri almış tekme vuruyor arkadaşına ya bu senin düşmanın değil bu senin arkadaşın bu senin kardeşin insan hiç kardeşine zulüm eder mi? (K1,E,İ)

	Eğitim Hakkı	-Evet okulun karşıtı Açıköğretim vardır. Okula gelmek istemezseniz Aıköğretimden devam etme şansınız vardır. (K8,E,O)
	Okula Devamın Sağlanması	-Diğer bir uyarım da devamsızlıklar devamsızlıkları biliyorsunuz. On gün özürlü devamsızlığınız on gün özürsüz devamsızlığımız yirmi gün de özürlü devamsızlığımız yani rapor v.s nedenlerle yirmi gün öyle bir devamsızlık hakkınız var on gün de özürsüz devamsızlık eğer on gün olursa kalırsınız otomatikman özürsüz. Eğer özürlüye dönüştürürse velimiz rapor v.s bir şekilde otuz gün olacak. Otuz günü aşarsa okulda kalıyorsunuz artık. İşte bu yönetmelikle karşı karşıya kalırsınız. Sonra ağlamayın. (K10,E,L)
	Dinlenme ve Boş Zaman Değerlendirme Hakkı	-şimdi bale hocamızı görünce aklıma geldi. (K1,E,İ)
	Kültürel Ve Sanatsal Yaşama Katılma Hakkı	-Karne haftası derslerin bittiği hafta sosyal etkinlik olarak baleye katılanlar gösteri yapacak. (K1,E,İ)

Tablo 6 incelendiğinde okul müdürlerinin Gelişimsel Haklar Açısından Uygun Olan Söylemleri; Sosyal ve Kültürel Hak, Zihinsel ve Bedensel Yeteneklerin Geliştirilmesi, ocuğa Yol Gösterme ve Onu Yönlendirme, Eğitim Hakkı, Okula Devamın Sağlanması, Sorumluluk Üstlenme, Dinlenme ve Boş Zaman Değerlendirme Hakkı, Kültürel Ve Sanatsal Yaşama Katılma Hakkı, Sosyal Olanaklar Sağlama (gezi, tiyatro, piknik vb.) gibi alt temalarda ele alınmıştır. Okul müdürlerinin Gelişimsel Haklar Açısından Uygun Olan Söylemlerinden en çok

vurgulanan alt tema “Zihinsel ve Bedensel Yeteneklerin Geliştirilmesi” olmuştur. İkinci sırada ise “Sosyal Olanaklar Sağlama (gezi, tiyatro, piknik vb.)” alt temasının olduğu görülmüştür. Üçüncü olarak ise “Sorumluluk Üstlenme” içeren söylemler yer almıştır.

Tablo 7

Korunma Hakları Açısından Uygun Olan Söylemler

Tema	Alt Tema	Uygun Olan Söylemler
KORUNMA HAKLARI	Zihinsel ve Bedensel Özürli Çocukların Saygınlığı	-Bu önümüzdeki projelerden bir tanesi Mayıs ayındaki diğer proje Özel eğitim sınıfımızın açılışını yapacağız. (K1,E,İ)
	Yetenekleri Keşfetme	-Aaa o zaman beden dersini adam akıllı yaptıracağız size çok ciddi çok disiplinli sosyal faaliyetlerde daha çok yormamız lazım sizi. (K1,E,İ)

Tablo 7 incelendiğinde okul müdürlerinin Korunma Hakları Açısından Uygun Olan Söylemleri; Zihinsel ve Bedensel Özürli Çocukların Saygınlığı, Yetenekleri Keşfetme gibi alt temalarda ele alınmıştır. Okul müdürlerinin Yaşamsal Haklar Açısından Uygun Olan Söylemlerinden en çok vurgulanan alt tema “Zihinsel ve Bedensel Özürli Çocukların Saygınlığı” olmuştur. İkinci sırada ise “Yetenekleri Keşfetme” alt temasının olduğu görülmüştür.

Tablo 8

Katılım Hakları Açısından Uygun Olan Söylemler

Tema	Alt Tema	Uygun Olan Söylemler
KATILIM HAKLARI	Kararlara Katılım	-Sizden gelen her türlü talebi gerek öğretmen arkadaşlar gerek idare olarak karşılıyoruz. (K11,E,L) -Geliyorsunuz hocam şöyle olsun tamam. -Şura böyle tamam. (K11,E,L)
	Sanatsal Biçimde Düşüncelerini Açıklama	-Sosyal, sportif, sanatsal, kurslarımız devam ediyor. (K1,E,İ)
	Kararlara Saygı	-Hocam böyle olsun tamam. (K11,E,L)

Tablo 8 incelendiğinde okul müdürlerinin Katılım Hakları Açısından Uygun Olan Söylemleri; Kararlara Saygı, Kararlara Katılım, Sanatsal Biçimde Düşüncelerini Açıklama gibi alt temalarda ele alınmıştır. Okul müdürlerinin Kararlara Hakları Açısından Uygun Olan Söylemlerinden en çok vurgulanan alt tema “Kararlara Katılım” olmuştur. İkinci sırada ise “Sanatsal Biçimde Düşüncelerini Açıklama” alt temasının olduğu görülmüştür. Üçüncü olarak ise “Kararlara Saygı” içeren söylemler yer almıştır.

Okul müdürleri söylemlerinde en fazla olumlu söylem Yaşamsal Haklar alt temasından “Uygun Okul Ortamı Oluşturma” olmuştur. İkinci sırada ise Yaşamsal Haklar alt temasından “Çocuk Sağlığı ve Beslenmesi” söylemi olduğu görülmüştür. Üçüncü olarak ise Gelişimsel Haklar alt temasından “Sosyal Olanaklar Sağlama(gezi, tiyatro, piknik vb.)” söylemi yer almıştır.

BÖLÜM 5

SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1.Sonuç

Bu araştırma okul müdürü söylemlerinde çocuk hakları açısından uygun olan ve uygun olmayan yönlerin belirlenmesi için yapılmıştır. İlköğretim ve ortaöğretim okullarında Pazartesi okul açılırken ve Cuma günleri okul kapanırken okul müdürleri güzel havalarda tüm öğrencileri bahçede toplayarak “Bayrak Töreni” yapmaktadır. Tören öncesinde tüm sınıflar önceden bahçede yerleri çizilmiş kısımlara geçerek ikişerli sıra olmaktadır. Öğrenciler sıraya sokulurken öğretmenlerin öğrencileri itip kaktıkları görülmüştür. Öğrenciler, öğretmenler tarafından öfkeli ve tehditkar bir ses tonuyla düzgün sıra olmaları, kollarını uzatmaları, ses çıkartmamaları ve kıpırdamamaları konusunda uyarılmaktadır. Araştırmada okul müdürlerinin söylemlerinde çocuk hakları açısından olumlu ve olumsuz yönler olduğu görülmüştür.

5.2.Çocuk Hakları Açısından Uygun Olmayan Söylemlere İlişkin Sonuçlar

Okul müdürlerinin söylemlerindeki çocuk hakları ihlali; Çocuk Hakları Sözleşmesi ile tutarlı olarak; yaşamsal haklar, gelişimsel haklar, korunma hakkı ve katılım hakkı olmak üzere dört temada incelenmiştir. Okul Müdürlerinin Yaşamsal Haklar Açısından Uygun Olmayan Söylemleri; Irk, Dil, Renk Ayrımı, Adı İle Seslenmeme, İhmal Etme, Sözel Şiddette Bulunma, Cinsler Arası Eşitlik İlkesine Uymama, Kültürel Kimliğe Saygısızlık, Özel Hayatın Gizliliğine Tam Saygı Gösterilmemesi ve Tehdit Etme gibi alt temalarda ele alınmıştır. Gelişimsel Haklar Açısından Uygun Olmayan Söylemleri; Yeteneklerin Geliştirilmesi Hakkı, Oynama ve Yaşına Uygun Eğlencede Bulunma Hakkı, Eğitim Hakkı gibi alt temalarda ele alınmıştır. Korunma Hakları Açısından Uygun Olmayan Söylemleri; Bedensel Gelişmesi İçin Zararlı Olabilecek Nitelikte Çalıştırılmaya Karşı Korunma Hakkı, Saygısız Dil gibi alt temalarda ele alınmıştır. Katılım Hakları

Açısından Uygun Olmayan Söylemleri; Alay Etme, Görüş Belirtme, Küçük Düşürme, Kendini İfade Etme ve Katılım Hakkı gibi alt temalarda irdelenmiştir.

Okul müdürlerinin Yaşamsal Haklar Açısından Uygun Olmayan Söylemleri; Irk, Dil, Renk Ayrımı, Adı İle Seslenmeme, İhmal Etme, Sözel Şiddette Bulunma, Cinsler Arası Eşitlik İlkesine Uymama, Kültürel Kimliğe Saygısızlık, Özel Hayatın Gizliliğine Tam Saygı Gösterilmemesi ve Tehdit Etme gibi alt temalarda ele alınmıştır. Okul müdürlerinin Yaşamsal Haklar Açısından Uygun Olmayan Söylemlerinden en çok ihlal edilen alt tema “tehdit etme” olmuştur. İkinci sırada ise “adı ile seslenmeme” alt temasının olduğu görülmüştür. Üçüncü olarak ise “Özel Hayatın Gizliliğine Tam Saygı Gösterilmemesi” söylemi ile ilgili olumsuzluklar yer almıştır.

Gömleksiz vd. (2008)'nin, yapmış olduğu okul bahçeleri mercek altında: şiddet ve çocuk hakları üzerine nitel bir çalışma isimli çalışmada tespit ettikleri yöneticilerin tören sırasında düzeni bozan öğrencilere karşı sert biçimde bağırma ve küfür etme davranışları ile bu çalışmada paralellik göstermektedir.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinin 19. Maddesi Sözleşmeye taraf devletler tarafından, “çocuğun ana-babasının ya da onların yalnızca birinin, yasal vasi veya vasilerinin ya da bakımını üstlenen herhangi bir kişinin yanında iken bedensel veya zihinsel saldırı, şiddet veya suiistimale, ihmal ya da ihmalkar muameleye, ırza geçme dahil her türlü istismar ve kötü muameleye karşı korunması için; yasal, idari, toplumsal, eğitsel bütün önlemleri alırlar,” şeklinde düzenlenmiştir. Zihinsel şiddet, aşağılanma, sözlü saldırılar çocukların dışlanmasına ve psikolojik olarak yıpranmalarına sebep olur. Araştırmalar şiddetin çocukların zihinsel sağlığı üzerinde negatif etkiler yarattığını ortaya koymuştur (Hodgkin/Newell, 2003). Bu çalışmadan elde edilen bulgularda okul müdürlerinin tehdit eder biçimde konuşarak çocuklara zihinsel şiddet uyguladıkları görülmektedir.

Bu çalışma Okul müdürlerinin Gelişimsel Haklar Açısından Uygun Olmayan Söylemleri; Yeteneklerin Geliştirilmesi Hakkı, Oynama ve Yaşına Uygun Eğlencede Bulunma Hakkı, Eğitim Hakkı gibi alt temalarda ele alınmıştır. Okul müdürleri söylemlerinde en çok ihlal edilen alt tema “Oynama ve Yaşına Uygun Eğlencede Bulunma Hakkı” olmuştur. İkinci sırada ise “Yeteneklerin

Geliştirilmesi Hakkı” alt teması ile ilgili söylemler olduğu görülmüştür. Üçüncü olarak ise “Eğitim Hakkı” alt teması ile ilgili olumsuz söylemler yer almıştır.

Eğitim ve oyun hakkı çocuğun gelişimsel hakları arasında yer alır. Oyun çocuğun en güçlü iletişim aracıdır. Çocuk oyun yoluyla konuşur, dertleşir, dünyaya bakış açısını ortaya koyar. Çocuğun yaşadığı sorunlar oyunla ortadan kaldırılabılır (Öztürk, 2001). Oyun çocuğa kimsenin öğretemeyeceğini kendi deneyimleriyle öğrenmesini sağlar. Çocuk içinde birikmiş olan enerjisini oyun sayesinde herkesçe kabul gören bir şekilde boşaltır. Duygularını ve düşüncelerini karşı tarafa rahatça aktarabilir (Yavuzer, 2001). Yine Ersoy (2011)’un yapmış olduğu ilköğretim öğrencilerinin çocuk haklarına ilişkin algıları çalışmasında oyun ve eğlenme hakkıyla ilgili öğrenciler sorun yaşadıklarını bildirmişlerdir. Özellikle alt ve orta sosyo-ekonomik düzeydeki öğrenciler oyun ve eğlenme hakkını yeterli derecede kullanamadıklarını üst sosyo-ekonomik düzeydekilere göre daha fazla dile getirmişlerdir. Bazı öğrenciler oyun oynama alanlarının ve parkların okulda ve çevrede yeterli olmadığını ve ailelerinin oyun oynama konusunda kendilerini engellediklerini söylemişlerdir. Bu çalışma ile Ersoy (2011)’un çalışması arasında benzerlik vardır. Bu çalışmaya göre çocukların oyun gereksinimlerinin okul müdürleri tarafından engellendiği anlaşılmıştır.

Okul müdürlerinin Korunma Hakları Açısından Uygun Olmayan Söylemleri; Bedensel Gelişmesi İçin Zararlı Olabilecek Nitelikte Çalıştırılmaya Karşı Korunma Hakkı, Saygısız Dil gibi alt temalarda ele alınmıştır. Okul müdürlerinin Korunma Hakları Açısından Uygun Olmayan Söylemlerinden en çok ihlal edilen alt tema “Saygısız Dil” olmuştur. İkinci sırada ise “Bedensel Gelişmesi İçin Zararlı Olabilecek Nitelikte Çalıştırılmaya Karşı Korunma Hakkı” alt temasının olduğu görülmüştür.

Ersoy (2011)’un yapmış olduğu ilköğretim öğrencilerinin çocuk haklarına ilişkin algıları çalışmasında korunma hakları kapsamında öğrenciler sadece “çocukların şiddetten korunması” hakkında söz etmiştir. Çocukların çalıştırılmaması uyuşturucu madde gibi zararlı maddelerden korunması gibi korunma hakkı ihlallerinde söz etmemiştir. Sosyo-ekonomik düzeyi alt ve orta olan öğrenciler, üst sosyo-ekonomik düzeye göre şiddet konusunda sorun yaşadığını daha çok dile getirmiştir. Okulda şiddetten söz eden öğrenciler, küçük

yaştaki olanlar kendilerinden yaşça büyük olan üst sınıflardaki öğrencilerden, kız öğrenciler ise erkek öğrencilerden şiddet gördüklerini söylemişlerdir. Çok az sayıda öğrenci ise öğretmenlerin sözel şiddet uyguladığını belirtmiştir. Ersoy (2011)'un çalışması ile bu çalışmanın bulguları arasında paralellik söz konusudur.

Şiddet çocukların yalan söylemesine, etrafındaki eşyalara zarar verici davranışlar sergilemesine ve saldırgan tavırlar sergilemesine neden olmaktadır (Wilson, 1982). Elde edilen sonuçlar ile Wilson'un görüşleri benzerlik göstermektedir. Elde edilen sonuçlara göre okul müdürlerinin çocuklara uygun olmayan saygısız bir dil kullanıldığı itip kaktıkları görülmüştür. Okul yöneticilerinin uyguladıkları sözel şiddetin, çocuklara bir çok açıdan zarar vereceği söylenebilir.

Okul müdürlerinin Katılım Hakları Açısından Uygun Olmayan Söylemleri; Alay Etme, Görüş Belirtme, Küçük Düşürme, Kendini İfade Etme Katılım Hakkı gibi alt temalarda ele alınmıştır. Okul müdürlerinin Katılım Hakları Açısından Uygun Olmayan Söylemlerinden en çok ihlal edilen alt tema “Katılım Hakkı” olmuştur. İkinci sırada ise “Kendini İfade Etme” alt temasının olduğu görülmüştür. Üçüncü olarak ise “Görüş Belirtme” içeren söylemler yer almıştır.

Bu çalışma ile Türkyılmaz ve Kuş (2014)'un ilköğretim 100 Temel Eserde çocuk haklarına ilişkin çalışmaları arasında benzerlik vardır. Türkyılmaz ve Kuş (2014)'un ilköğretim 100 Temel Eserde çocuk haklarına ilişkin çalışmalarında katılım hakkının birçok ülkede ortak sorun olarak değerlendirmişlerdir. Bu konuda yöneticilerin, eğitimcilerin, aile ve toplumun yeterince bilgi sahibi olmadığını söylemişlerdir ki bu çalışmada da benzerlik vardır.

Çocuğun kendisiyle ilgili konularda görüşlerini açıklama hakkı vardır. Çocukların kararlara katılımının sağlanması onlara değer verildiğini hissettirir. Okul politikalarına ilişkin fikirlerine başvuru olan öğrenciler okul ortamına saygılı olurlar. Eğer öğrencilerin okulu sahiplenmeleri ve okula karşı sorumluluk duymaları isteniyorsa, okul politikaları oluşturulurken onların görüşlerine başvurulmalıdır. Ancak bu sağlanırken öğrenciler bilgilendirilmelidir. En iyi ve en doğru kararın alınması bilgiye ulaşmak ile olur. Çocuklara danışılarak onların bilgilerine ve kararlarına saygı duyarak etkili okul politikaları belirlemek mümkün olur (Akyüz, 2016). Yapılan çalışmanın bulgularına göre okul müdürleri

tarafından katılım haklarının önemsenmediği okul politikalarıyla ilgili öğrencilerin görüşlerinin dikkate alınmadığı anlaşılmıştır bu anlamda Akyüz (2016)'ün fikirleri ile paralellik söz konusudur.

Okul müdürü söylemlerine bakıldığında öğrencilere karşı çocuk hakları açısından olumsuzluklar olduğu görülmektedir. Temalar içerisinde en çok ihlal edilen; korunma hakkı temasından saygısız dil boyutu olmuştur. İkinci sırada ise katılım hakkı temasından katılım hakkı boyutu ihlal edilmiştir. Üçüncü olarak ise yaşamsal haklar temasından tehdit etme boyutu ihlal edilmiştir.

Okul müdürlerinin çocuklara uygun okul ortamı oluşturmada temizlik, oyun ve fiziki aktivite alanlarının yetersizliği olduğu görülmüştür. Bu anlamda fiziksel ihmalden söz edilebilir. Okul müdürü söylemleri insan onuruyla bağdaşmayacak niteliktedir. Tören öncesi öğrencileri sıraya sokarken çocuk hakları ihlalleri yapıldığı gözlemlenmiştir. Okul müdürleri konuşma yaparken de öğrencilere çeşitli şekillerde çocuk haklarıyla bağdaşmayacak fiziki müdahaleler yapılmıştır. Tören sonrasında da aynı şekilde çocuk haklarıyla bağdaşmayacak çeşitli fiziki müdahaleler tespit edilmiştir. Okul müdürlerinin çocuk hakları konusunda bilgi ve uygulama düzeyinde eksiklikleri olduğu ve çocuk haklarının okul müdürleri tarafından ihlal edildiği görülmektedir. Okul müdürleri ve öğretmenlerin bu törenlerden önce, tören sırasında ve törenden sonra gergin oldukları gözlemlenmiştir. Okul müdürleri genel olarak konuşmalarını azarlayarak, öfkeli ve sert ses tonuyla yapmaktadır. Okul müdürleri olumsuz söylemler içeren bu tablodaki konuşmalarını doğal olarak çatık kaşlı, emir veren, otoriter ve gergin yüz hatları ile yapmaktadırlar. Okul müdürlerinin bu olumsuz söylemleri sonucu çocuklarımızın ruhsal olarak zarar görebileceği söylenebilir.

Okul müdürlerinin çocuk haklarına saygılı, özgür bir ortamda eğitim-öğretim yapılması için en çok çaba göstermesi gereken kişiler olması beklenir. Ama tablo 1, tablo 2, tablo 3 ve tablo 4 incelendiğinde çocuk hakları ile ilgili okul müdürlerinin bazı olumsuz söylemleri görülmektedir. Okul müdürlerinin çocuklara karşı saygılı dil kullanmaları, onlara hakaret içeren söylemlerde bulunmamaları ve tehdit etmemeleri beklenir.

Okul müdürlerinin okullarımızı daha yaşanır kılmak için çocuklara uygun okul ortamı oluşturmaları, çocukların sağlıklı, mutlu bireyler olmaları, onların

zihinsel ve bedensel yetenekleri geliştirmelerine katkıda bulunmaları beklenir. Çocuklarımızın güvenli, temiz, oyun alanları olan ve bir takım fiziksel etkinlikler sergileyebilecekleri okul ortamlarına ihtiyaçları vardır. Okul müdürleri bunları sağlamaları umulur.

Araştırmada elde edilen bulgular Çocuk Haklarına Dair Sözleşme açısından incelendiğinde hiçbir çocuğun saygısız dil, hakaret ve tehdit içeren söylemlere tabi tutulamayacağını gösterir. Okul müdürlerinin otorite sağlamak adına çocukların saygınlığını zedeleyici ve ruh sağlığını bozucu söylemleri Çocuk Haklarına Dair Sözleşme açısından uygun değildir.

Okul müdürlerinin ırk, dil, renk ayrımı yaptığı, çocuklara adı ile seslenmediği, çocukların yeteneklerin geliştirilmesi hakkını çiğnediği, çocukları ihmal ettiği, çocukların görüş belirtme hakkına izin vermediği, çocuklara sözel şiddet uyguladığı, çocukların kültürel kimliğine saygı göstermediği, cinsler arası eşitlik ilkesine uymadığı, çocukların oynama ve yaşına uygun eğlencede bulunma hakkına riayet etmediği, çocukların bedensel gelişmesi için zararlı olabilecek nitelikte çalıştırılmaya karşı korunma hakkını çiğnediği, tehdit içeren söylemlerde bulunduğu, çocuklara karşı saygılı dil kullanmadığı, çocukların kendini ifade etmesine izin vermediği, çocuklarla alay ettiği, çocukları küçük düşürdüğü, çocukların eğitim hakkını çiğnediği ve öğrencilerin uygun okul ortamında eğitim alma haklarını ihlal edildiği görülmüştür.

5.3.Çocuk Hakları Açısından Uygun Olan Söylemlere İlişkin Sonuçlar

Okul müdürlerinin çocuk hakları açısından olumlu söylemleri Çocuk Hakları Sözleşmesi ile tutarlı olarak; yaşamsal haklar, gelişimsel haklar, korunma hakkı ve katılım hakkı olmak üzere dört temaya ayrılmıştır. Okul Müdürlerinin Yaşamsal Haklar Açısından Uygun Olan Söylemleri; Çocuğun Yüksek Yararı, İsimle Hitap Etme, Çocuk Sağlığı ve Beslenmesi, Bedensel, Zihinsel, Ruhsal ve Toplumsal Gelişme Hakkı, Saygınlık, Bireysel Farklılıklara Saygı, Uygun Okul Ortamı Oluşturma gibi alt temalarda ele alınmıştır. Gelişimsel Haklar Açısından Uygun Olan Söylemleri; Sosyal ve Kültürel Hak, Zihinsel ve Bedensel Yeteneklerin Geliştirilmesi, Çocuğa Yol Gösterme ve Onu Yönlendirme, Eğitim Hakkı, Okula

Devamın Sağlanması, Sorumluluk Üstlenme, Dinlenme ve Boş Zaman Değerlendirme Hakkı, Kültürel Ve Sanatsal Yaşama Katılma Hakkı, Sosyal Olanaklar Sağlama(gezi, tiyatro, piknik vb.) gibi alt temalarda ele alınmıştır. Korunma Hakları Açısından Uygun Olan Söylemleri; Zihinsel ve Bedensel Özürlü Çocukların Saygınlığı, Yetenekleri Keşfetme gibi alt temalarda ele alınmıştır. Katılım Hakları Açısından Uygun Olan Söylemleri; Kararlara Saygı, Kararlara Katılım, Sanatsal Biçimde Düşüncelerini Açıklama gibi alt temalarda ele alınmıştır.

Okul müdürlerinin Yaşamsal Haklar Açısından Uygun Olan Söylemleri; Çocuğun Yüksek Yararı, İsimle Hitap Etme, Çocuk Sağlığı ve Beslenmesi, Bedensel, Zihinsel, Ruhsal ve Toplumsal Gelişme Hakkı, Saygınlık, Bireysel Farklılıklara Saygı, Uygun Okul Ortamı Oluşturma gibi alt temalarda ele alınmıştır. Okul müdürlerinin Yaşamsal Haklar Açısından Uygun Olan Söylemlerinden en çok vurgulanan alt tema “Uygun Okul Ortamı Oluşturma” olmuştur. İkinci sırada ise “Çocuk Sağlığı ve Beslenmesi” alt temasının olduğu görülmüştür. Üçüncü olarak ise “Çocuğun Yüksek Yararını” içeren söylemler yer almıştır.

Gömleksiz vd. (2008), yapmış olduğu okul bahçeleri mercek altında: şiddet ve çocuk hakları üzerine nitel bir çalışma da tespit ettikleri okulların fiziksel koşullarında hijyen oyun ve güvenlik gibi fiziksel gereksinimleri sağlanması açısından yetersizliklerin mevcut olduğu sonucuyla yapılan çalışma çelişmektedir.

Ersoy (2011)’un yapmış olduğu ilköğretim öğrencilerinin çocuk haklarına ilişkin algıları çalışmasında çok az sayıda öğrenci saygı görme ve eşit davranılma konusunda sorunlar yaşadığını belirtmiştir. Bu çalışma da çocuklara karşı saygın ifadeler kullanıldığı ve eşitlik ilkesine uygun söylemler kullanıldığından Ersoy (2011)’un çalışması çelişmektedir.

Yine Ersoy (2011)’un yapmış olduğu ilköğretim öğrencilerinin çocuk haklarına ilişkin algıları çalışmasında öğrenciler yaşamsal haklardan olan yaşam, barınma, beslenme, sağlık hakkı konusundan hiç söz etmemiştir bu çalışma da ise yaşamsal haklar okul müdürleri tarafından sıkça dile getirildiğinden Ersoy (2011)’un çalışması ile çelişmektedir.

Bu çalışmanın bulguları ile Sözleşmenin 6. Maddesinde belirtilen her çocuğun temel yaşama hakkına sahip olduğunu belirttikten sonra, taraf devletleri, çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için her türlü çabayı göstermekle yükümlü tutmuştur; ayrıca, (madde 4, 12, 13, 14, 19, 26, 27, 28, 31) çocuğun yaşama ve maddi manevi varlığını geliştirme hakkı ile ilgili çeşitli hükümler ile bu çalışma arasında uygunluk bulunmaktadır.

Okul müdürlerinin Gelişimsel Haklar Açısından Uygun Olan Söylemleri; Sosyal ve Kültürel Hak, Zihinsel ve Bedensel Yeteneklerin Geliştirilmesi, Çocuğa Yol Gösterme ve Onu Yönlendirme, Eğitim Hakkı, Okula Devamın Sağlanması, Sorumluluk Üstlenme, Dinlenme ve Boş Zaman Değerlendirme Hakkı, Kültürel Ve Sanatsal Yaşama Katılma Hakkı, Sosyal Olanaklar Sağlama (gezi, tiyatro, piknik vb.) gibi alt temalarda ele alınmıştır. Okul müdürlerinin Gelişimsel Haklar Açısından Uygun Olan Söylemlerinden en çok vurgulanan alt tema “Zihinsel ve Bedensel Yeteneklerin Geliştirilmesi” olmuştur. İkinci sırada ise “Sosyal Olanaklar Sağlama(gezi, tiyatro, piknik vb.)” alt temasının olduğu görülmüştür. Üçüncü olarak ise “Sorumluluk Üstlenme” içeren söylemler yer almıştır.

Ersoy (2011)’un yapmış olduğu ilköğretim öğrencilerinin çocuk haklarına ilişkin algıları çalışmasında eğitim hakkından yararlanamadıklarını belirten öğrencilerden bazıları eğitim hakkından söz ederken bazıları da genel olarak Türkiye’de bazı çocukların eğitim hakkından yararlanamadıklarını belirtmiştir. Ayrıca öğrenciler derslerin verimli olmamasını eğitim hakkı ihlali olarak değerlendirmişlerdir. Bu çalışma bulgularında ise eğitim hakkının kullanılması ile ilgili olumlu söylemler olduğundan Ersoy (2011)’un çalışması ile çelişmektedir.

Okul müdürlerinin Korunma Hakları Açısından Uygun Olan Söylemleri; Zihinsel ve Bedensel Özürlü Çocukların Saygınlığı, Yetenekleri Keşfetme gibi alt temalarda ele alınmıştır. Okul müdürlerinin Yaşamsal Haklar Açısından Uygun Olan Söylemlerinden en çok vurgulanan alt tema “Zihinsel ve Bedensel Özürlü Çocukların Saygınlığı” olmuştur. İkinci sırada ise “Yetenekleri Keşfetme” alt temasının olduğu görülmüştür.

Gömlüksiz vd. (2008), yapmış olduğu okul bahçeleri mercek altında: şiddet ve çocuk hakları üzerine nitel bir çalışmada tespit ettikleri yöneticilerin okul disiplinini sağlamak için çocuk haklarına uygun olmayan; yöneticilerin insan

onuruyla bağdaşmayacak olumsuz davranışlar ile yapılan çalışma bulguları uyuşmamaktadır.

Ersoy (2011)'un yapmış olduğu ilköğretim öğrencilerinin çocuk haklarına ilişkin algıları çalışmasında bazı öğrenciler okulda ilgi ve yeteneklerini geliştirecek olanakların olmadığını söylemiştir. Özellikle alt ve orta sosyo-ekonomik düzeyde olan öğrenciler yeterli düzeyde destek alamadıklarını söylemişlerdir. Bu çalışmanın bulgularında ise çocukların yeteneklerini geliştirme ile ilgili hem olumlu ve hem de olumsuz söylemler vardır.

Okul müdürlerinin Katılım Hakları Açısından Uygun Olan Söylemleri; Kararlara Saygı, Kararlara Katılım, Sanatsal Biçimde Düşüncelerini Açıklama gibi alt temalarda ele alınmıştır. Okul müdürlerinin Kararlara Hakları Açısından Uygun Olan Söylemlerinden en çok vurgulanan alt tema “Kararlara Katılım” olmuştur. İkinci sırada ise “Sanatsal Biçimde Düşüncelerini Açıklama” alt temasının olduğu görülmüştür. Üçüncü olarak ise “Kararlara Saygı” içeren söylemler yer almıştır.

Katılım hakkının denince akla demokrasi kurumu gelir ki bu da günümüzde en iyi yönetim biçimi olarak nitelendirilmektedir. Bireylerin yönetime katılmaları ve yönetimin bundan etkilenmesi demokratikleşme göstergesidir (Kılavuz, 2002). Kılavuz'un burada belirttiği düşünceler ile araştırmanın bulguları arasında benzerlik bulunmaktadır.

Ersoy (2011)'un yapmış olduğu ilköğretim öğrencilerinin çocuk haklarına ilişkin algıları çalışmasında öğrencilerden bazıları düşüncelerini açıklayamadıklarını bazıları da kararlara katılmadığını dile getirmiştir. Öğrenciler evde ve okulda görüşlerinin dikkate alınmasını istemektedir. Öğrencilerin dile getirdikleri hak ihlallerinden biri de çocuğun kendiyle ilgili kararlara katılma hakkıdır. Öğrenciler okullarında kararlara katılmadıklarını söylemiştir. Bu çalışmanın bulgularıyla Ersoy (2011)'un çalışması çelişmektedir.

Temalar içerisinde en uygun söylemler; Yaşamsal haklar temasından Uygun Okul Ortamı Oluşturma alt teması olmuştur. İkinci sırada ise Yaşamsal haklar temasından Çocuk Sağlığı ve Beslenmesi alt teması olmuştur. Üçüncü olarak ise gelişimsel haklar temasından Sosyal Olanaklar Sağlama alt teması olmuştur.

Okul müdürlerinin çocuklara uygun okul ortamı oluşturmak için çaba sarf ettikleri söylenebilir. Bu durum fiziki şartlar başta olmak üzere okulların her açıdan çocukların kullanımına uygun hale getirilmesi ve çocuk sağlığı ve beslenmesi için de çaba sarf ettikleri söylenebilir. Okul müdürlerinin çocuklara Sosyal Olanaklar Sağlamak için de çabaladıkları görülmektedir.

Okul müdürlerinin çocuklara uygun okul ortamı oluşturmak için çaba sarf ettikleri söylenebilir. Bu durum fiziki şartlar başta olmak üzere okulların her açıdan çocukların kullanımına uygun hale getirilmesi için okul müdürlerine MEB'in daha çok destek olması gerekliliğini beraberinde getirmektedir. Okul müdürlerinin çocuk sağlığı ve beslenmesi için de çaba sarf ettikleri söylenebilir. Burada MEB 'in yapmış olduğu birtakım beslenme ile ilgili projeleri olumludur. Bu projeler okul sütü ve kurum üzüm projeleridir. Kuru dut dağıtımını da sağlık açısından uygun olduğundan yapılabilir. Yine sağlık bakanlığının okullarda aşı uygulamaları, kulak, göz ve diş taramaları çocuk sağlığı açısından olumlu adımlardır. Okul müdürlerinin çocukların zihinsel ve bedensel yeteneklerinin geliştirilmesi için de çabaladıkları görülmektedir. Genel olarak bakıldığında çocukların sağlıklı, mutlu bireyler olarak yetişebilmeleri için başta okul müdürleri ve bakanlığın daha çok arayış ve çaba içinde olmaları gerekmektedir. Geleceğimizin teminatı olan çocuklarımız zihinsel ve bedensel olarak ne kadar sağlıklı yetiştirilirse toplum ve devlette o oranda güçlü olacaktır.

5.4.Öneriler

Yapılan araştırmada okul müdürleri tarafından çocuk hakları ihlalleri yapıldığı görülmüştür. Çocuk hakları konusu okul müdürleri tarafından önemi tam olarak anlaşılamamıştır. Okul müdürlerinin çocuk hakları sözleşmesinde bahsi geçen hakları ihlal etmemeleri beklenir. Okullarda gerçekleşen bu ihlallere acilen bir çözüm bulunmalıdır. Öncelikle okul müdürlerinin neden çocuk haklarını bu kadar ihlal ettikleri araştırılmalıdır.

Refah ve gelişmişlik seviyesinin yükselmesi için çocuk hakları konusunda çalışmalar yapılması gerekmektedir. Başta okul müdürleri, öğretmenler, veliler ve çocuklar olmak üzere her kesime çocuk hakları konusunda bazı uygulama ve etkinlikler yapılarak farkındalık düzeyleri artırılmalıdır.

Çocukların eğitiminde okul yöneticilerinin çok önemli bir yeri vardır. Bu

nedenle okul yöneticisi olacaklarda çocuk haklarına ilişkin hukuk bilgisi aranmasına dikkat edilmelidir. Okul yöneticisi olacaklarda kriterler arasında çocuk hakları eğitimi, demokrasi eğitimi gibi konular aranmalıdır. Bu araştırma ile okul müdürlerin çocuk haklarıyla ilgili söylemlerinde olumlu ve olumsuz taraflar olduğu görülmüştür. Okul müdürleri söylemlerinde çocuk hakları konusunun ilerleme sağlayabilmesi için MEB'in çocuk hakları konusunda çalışma başlatması yerinde olacaktır.

YÖK, Çocuk Hakları konusunda gerekli eğitimi öğretmen adaylarına verirse sorun kaynağından çözülmüş olacaktır. İlköğretim ve ortaöğretim seviyesinde bulunan tüm eğitim kademelerine çocuk hakları dersi konulmalıdır.

Ayrıca yönetici, öğretmen ve velilere dönük çocuk haklarıyla ilgili çeşitli uygulama, programlar ve seminerler yapılmalıdır. Çocuk haklarının ihlali durumunda yasal müeyyideler uygulanmalıdır. Denetimler sıklaştırılmalıdır.

KAYNAKÇA

Affolter, F.W. (2005). *Socio-emotional enablement and the convention of the rights of the children*. The International Journal of Children Rights, 13, 379-397.

Akçam, T. (1991). *İşkenceyi durdurun insan hakları ve Marksizm*. İstanbul: Ayrıntı.

Akyüz, E. (1983). *Medeni Kanuna göre anababanın çocuğu yetiştirme görevi*. AÜEBFD, 16, 1, 511-529.

Akyüz, E. (1999). *Cumhuriyet Döneminde Çocuk Hukukundaki Gelişmeler. Cumhuriyet Ve Çocuk 2. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi*, Ankara: A.Ü. Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları No :2

Akyüz, E. (1999) *Cumhuriyet ve Çocuk. 2.Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi*. Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezleri Yayınları.

Akyüz, E. (2000). *Ulusal ve uluslar arası hukukta çocuğun haklarının ve güvenliğinin korunması*. Ankara: M.E.B..

Akyüz, E. (2016). *Çocuk Hukuku Çocukların Hakları ve Korunması*. Ankara: Pegem Akademi.

Allan, J.,and I'Anson, J. (2004). Children'srights in school: power, assembliesandassemlages. *International Journal of Children'sRights* 12(2), 123-138.

Anar, E. (2000). *İnsan Hakları Tarihi. Çivi Yazıları*. İstanbul.

Arsal, S.M. (1947). *Türk Tarihi ve Hukuk I*, İstanbul.

Aydın.İ. (2007, Nisan). *Citizenship education as an ethical perspective: Perception styles of elementary school student's towards rights and responsibilities*. South-

European and Mediterranean Conference on Citizenship Education, University of Patras, Greece.

Bennet, J. (1996). *Educating for children's rights*. E. Verhellen (Editör). Understanding Children's Rights, University of Ghent.

Bilmen, Ö.N. (1950). *Hukuk-u İslammiyye ve Islahat-ı Fıkhiyye Kamusu*. İstanbul.

Bolat, Ö. (2016). *Beni ödülle cezalandırma mutlu başarılı çocuk yetiştirmek için rehber*. İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık Tic. A. Ş..

Cılga, İ.(1999). *Türkiye'de Çocuk Hakları Çalışmalar, Cumhuriyet ve Çocuk, A. Ü. Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yay. , Ankara.*

Coşkun, V. (1999). *İnsan hakları ve kültürel rölativizm [Electronic version]*. *Kamu Hukuku Arşivi*, 2(1-3), 133-140.

Covell, K. Ve Howe, R. B. (1999). The impact of children's rights education: A Canadian study. *International Journal of Children's Rights*, 7, 171-183.

Çelik, C. (2005). *Çocuk Kavramı ve Medeni Hukuk Açısından Çocuk Haklarının Tarihi Gelişimi*. e-akademi. Ankara.

Çetinkaya, N. (1998). *Öğretmenlerin ve Öğrencilerin Çocuk Haklarına Bakışının Değerlendirilmesi*, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

DeCoene, J. Ve DeCock, R. (1996). *The children's rights Project in the primary school "De Vrijdagmarkt" in Bruges. E. Verhellen (Editör). Monitoring Children's Rights*, (s. 627-636), The Hague, Kluwer Law.

Doğan, İ. (2000). *Akıllı küçük çocuk kültürü ve çocuk hakları üzerine sosyo-kültürel bir inceleme*. İstanbul: Sistem.

Doğan, İ. (2001). *Çocuk Hakları Açısından Türkiye 'de Çocuk Olgusu [Electronic version]*. Milli Eğitim Dergisi, 151 (3), 54-64.

Doğan, İ. (2002). *Modern Toplumda Vatandaşlık Demokrasi ve İnsan Hakları*. Ankara: Pegem.

Doğan, Y., Torun, F., & Akgün, İ. H. (2014). Okul öncesi öğretmen adaylarının çocuk haklarına ilişkin tutumlarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *International Journal of Human Sciences*, 11(2), 503-516.

Dye, p. (1991). Active learning for human rights in intermediate and high schools. H. Starkey (Editör), *The challenge of human rights education* (s. 105-119). London: Cassell.

Eraslan L. (2015). Çocukluk sosyolojisine giriş. L. Eraslan (Ed.), *Farklı perspektiflerden çocukluk ve sosyolojisi* (s.16-20). Ankara: Vize Yayıncılık.

Erdi E. (2015). Toplumsal sorunlar ve çocuk. L. Eraslan (Ed.), *Farklı perspektiflerden çocukluk ve sosyolojisi* (s.146).

Ergin, M. (2005). *Orhun Abideleri*. Boğaziçi Yayınları. İstanbul.

Ersoy, A. F. (2011). Elementary school students' perceptions related to children's rights. *Elementary Education Online*, 10(1), 20-39.

Gemalmaz, M.S. (2004). *Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş*. İstanbul: Beta Yayınları.

Genç, M. (1997). *İnsan Hakları Ve Temel Özgürlükleri*. Uludağ Üniversitesi G. V. Yayınları. Bursa.

Göze, A. (2000). *Siyasal düşünce ve yöntemler* (9. Baskı). İstanbul:Beta.

Gündoğan, G. Ve Günay. M. (2004). *İnsan hakları ve eğitimi*. İzmir:İlya.

Hammarberg, T. (1997). *A school for children with rights*. UNICEF Innocenti Lectures, Italy.

Hareket E. (2015). Çocuk sosyolojisi bağlamında çocuk ve çocuk hakları kavramının gelişimi ve değerlendirilmesi. L. Eraslan (Ed.), *Farklı perspektiflerden çocukluk ve sosyolojisi* (s.128). Ankara: Vize Yayıncılık.

Hodgkin, R./Newell, F. (2003). *Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Uygulama El Kitabı*, Unicef.

Howe, R.B. ve Covell, K. (2005). *Empowering children-children's rights education as a pathway to citizenship*. University of Toronto Press. Toronto Buffalo London.

İnan, A.N. (1968). *Çocuk Hukuku*, İstanbul.

Kafesoğlu, İ. (2005). *Türk Milli Kültürü*. Ötüken Neşriyat. İstanbul.

Kapani, M. (1993). *Kamu Hürriyetleri*. Yetkin Yayınları. Ankara.

Karadoğan U. C. (2015). *Çocuk kavramına tarih açısından bakış*. L. Eraslan (Ed.), *Farklı perspektiflerden çocukluk ve sosyolojisi* (s.86). Ankara: Vize Yayıncılık.

Kaya, S.Ö. (2011). *Öğretmen Adaylarının Çocuk Hakları ile İlgili Görüşleri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.

Kepenekci, Y. K. (2010) “*An Analysis on Children's Rights in Stories Recommended for Children in Turkey*”. *Journal of Peace Education*, 7(1): 65-83.

Kepenekçi, Y. K. (2000). *İnsan hakları eğitimi*. Ankara:Anı.

Kılavuz, R. (2002). *Yönetmelik etik ve halkın yönetmelik etik oluşumuna etkileri*. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.

Kırdök, M. (1998). *Çocuk Hakları*, Çivi yazısı Yayınları, İstanbul.

Males, D. Ve Stricevic, I. (2001). *Knowing and living our rights-manual for children's right education in primary school*. Zagreb: Skolska Knjiga.

Misalli Büyük Türkçe Sözlük, (2006). MAS Matbaacılık A. Ş., İstanbul.

Moroğlu, N. (2003). *Ulusal ve uluslar arası hukukta çocuk hakları*. N.Moroğlu (Der.), *Türkiye'de ve dünyada çocuk Hakları* (s.29-38). İstanbul: ALKEV.

Oğuz, P., (1997). *Çocuk ve Hakları*, Analiz Yayınları, İstanbul.

Okul bahçeleri mercek altında: şiddet ve çocuk hakları üzerine nitel bir çalışma. (2008). <http://ilkogretim-online.org.tr/> adresinden alınmıştır.

Onur, B. (1999). *Cumhuriyet ve Çocuk 2. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi*, Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları (s. 507)

Onur, B. (2005). *Türkiye'de çocukluğun tarihi*. İmge Yayınları. Ankara.

Osler, A. Ve Starkey, H. (1996). *Teacher education and human rights*, London: David Fulton Publishers.

Ögel, B. (2001). *Türk Kültürünün Gelişme Çağları*. Milli Eğitim Basımevi. İstanbul.

Öztürk, O. (2001). *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları*. Feryal Matbaası. Ankara.

Rowe, D. Ve Newton, J. (1997). *European citizenship and education for democracy and human rights*. I. Davies, A. Sobisch (Editör), *Developing European Citizens*. S.209-222.

Tanör, B. (1994). Türkiye'nin insan hakları sorunu. İstanbul: BDS.

Tarhanlı, T. (2009). Ders kitaplarında insan hakları projesi: İnsan hakları hukuku açısından genel bir değerlendirme. G. Tüzün (Ed.), *Ders kitaplarında insan hakları II* (s.26). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Tibbits, F. (1997). *An annotated primer for selecting democratic and human rights education teaching materials*. Amsterdam: Open Society Institute/Human Rights Education Associates.

Turanlı, K. (2004). *Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi Çerçevesinde Çocuğun Ekonomik Sömürüden Korunma Hakkı* (Yüksek Lisans Tezi), Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir. (143964).

Türk Dil Kurumu Sözlüğü, (1999). *Türk Dil Kurumu Yayınları*, Ankara.

TDK (1998). *Türk dil kurumu türkçe sözlük 1 (A-J)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Türkyılmaz, M., & Kuş, Z. (2014). *İlköğretim 100 Temel Eserde Çocuk Hakları*. Sosyal Bilimler Dergisi, 5(15), 39-63.

UNESCO-UNICEF. (2007). *A human rights-based approach to education for all*. UNICEF New York.

UNICEF (1998). *Çocuk haklarına dair sözleşme uygulama elkitabı*. Ankara: Ajans Türk Basın ve Basım A.Ş.

UNICEF (1999). *An Education for democracy based on rights and citizenship: The case of the “El Caimo” school, Colombia*. Education for Democracy, 10, Regional Office for Latin America and the Caribbean. Colombia.

UNICEF (2007). *UNICEF Education Strategy. Annual Session: 4-8 June 2007*. E/ICEF/2007/10.

Wilson, (1982). A look at corporal punishment and some implications of its use, Child Abuse & Neglect.

Wood, G. H. (1990). *Teaching for democracy. Educational Leadership*. 48(3), 32-37.

Yavuzer, H. (2001). *Doğum Öncesinden Ergenlik Sonuna Çocukluk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (Genişletilmiş 9. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yurtsever Kılıçgün, M. (2012). Çocuk Haklarına Yönelik Ebeveyn Tutum Ölçeği'nin Geliştirilmesi ve Standardizasyonu. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (31), 1-22.

EK**Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Tam Metni****I.Kısım****Madde 1:**

Bu sözleşme uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır.

Madde 2:

1.Taraf devletler, bu sözleşmede yazılı olan hakları yetkilileri altında bulunan her çocuğa, kendilerinin ana-babalarının veya yasal vasilerinin sahip oldukları, ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasi ya da başka düşünceler, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayırım gözetmeksizin tanır ve taahhüt ederler.

2.Taraf devletler, çocuğun anne-babasının, yasal varislerinin veya ailesinin öteki üyelerinin durumları, faaliyetleri, açıklanan düşünceleri veya inançları nedeniyle her türlü ayırma veya cezaya tabi tutulmasına karşı etkili biçimde korunması için gerekli tüm önlemleri alırlar.

Madde 3:

1.Kurumsal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir.

2.Taraf devletler, çocuğun anne-babasının, yasal varislerinin ya da kendisinden hukuken sorumlu olan diğer kişilerin hak ve ödevlerini de göz önünde tutarak, esenliği için gerekli bakım ve korumayı sağlamayı üstlenirler ve bu amaçla tüm uygun yasal ve idari önlemleri alırlar.

3.Taraf devletler, bu sözleşmede tanınan hakların uygulanması amacıyla gereken her türlü yasal, idari ve diğer önlemleri alırlar. Ekonomik, sosyal ve kültürel haklara ilişkin olarak, taraf devletler eldeki kaynaklarını olabildiğince geniş tutarak, gerekirse uluslararası işbirliği çerçevesinde bu tür önlemler alırlar.

Madde 4:

Taraf devletler, bu sözleşmede tanınan hakların uygulanması amacıyla gereken her türlü yasal, idari ve diğer önlemleri alırlar. Ekonomik, sosyal ve kültürel haklara ilişkin olarak, taraf devletler eldeki kaynakların olabildiğince geniş tutarak gerekirse uluslar arası işbirliği çerçevesinde bu tür önlemler alırlar.

Madde5:

Taraf devletler, bu sözleşmenin çocuğa tanıdığı haklar tanıdığı haklar doğrultusunda çocuğun yeteneklerinin geliştirilmesi ile uyumlu olarak, çocuğu yol gösterme ve onu yönlendirme konusunda anne-babanın, yerel gelenekler öngörüyorsa uzak aile veya topluluk üyelerinin, yasal varislerinin veya çocuktan hukuken sorumlu öteki kişilerin sorumluluklarına, haklarına ve ödevlerine saygı gösterirler.

Madde 6:

- 1.Taraf devler, her çocuğun temel yaşama hakkına sahip olduğunu kabul ederler.
- 2.Taraf devletler, çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için mümkün olan azami çabayı gösterirler.

Madde 7:

- 1.Çocuk doğumdan hemen sonra derhal nüfus kütüğüne kaydedilecek ve doğumdan itibaren bir isim hakkına bir vatandaşlık kazanma hakkına ve mümkün olduğu ölçüde ana-babasını bilme ve onlar tarafından bakılma hakkına sahip olacaktır.
- 2.Taraf devletler, özellikle çocuğun tabiiyetsiz kalması söz konusu olduğunda kendi ulusal hukuklarına ve ilgili uluslar arası belgeler çerçevesinde üstlendikleri yükümlülüklerine uygun olarak bu hakların işlerlik kazanmasını taahhüt ederler.

Madde 8:

1.Taraf devletler, yasanın tanıdığı şekliyle çocuğun kimliğini; tabiiyeti, ismi ve aile bağları dahil, koruma hakkına saygı göstermeyi ve bu konuda yasa dışı müdahalelerde bulunmamayı taahhüt ederler.

2.Çocuğun kimliğinin unsurlarının bazılarında veya tümünden yasaya aykırı olarak yoksun bırakılması halinde, taraf devletler çocuğun kimliğine süratle yeniden kavuşturulması amacıyla gerekli yardım ve koruma bulunurlar.

Madde 9:

1.Yetkili makamlar uygulanabilir yasa ve usullere göre ve temyiz yolu açık olarak, ayrılığın çocuğun yüksek yararına olduğu yolunda karar vermedikçe, taraf devletler çocuğun; ana-babasından, onların rızası dışında ayrılmamasını güvence altına alırlar. Ancak, ana-babası tarafından çocuğun kötü muameleye maruz bırakılması ya da ihmal edilmesi durumlarında ya da ana-babanın birbirinden ayrı yaşaması nedeniyle çocuğun ikametgahının belirlenmesi amacıyla karara varılması gerektiğinde, bu tür bir ayrılık kararı verilebilir.

2.bu maddenin birinci fıkrası uyarınca girişilen her işlemde, ilgili bütün taraflara işleme katılma ve görüşlerini bildirme olanağı tanınır.

3.Taraf devletler, ana babasından veya bunların birinden ayrılmasına karar verilen çocuğun, kendi yüksek yararına aykırı olmadıkça, ana-babanın ikisiyle de düzenli bir biçimde kişisel ilişki kurma ve doğrudan görüşme hakkına saygı gösterirler.

4.Böyle bir ayrılık, bir taraf devlet tarafından girişilen ve çocuğun kendisinin ana veya her ikisinin birden tutuklanmasının, hapsini sürgünü sınır dışı edilmesini veya ölümünü (ki buna devletin gözetimi altında iken nedeni ne olursa olsun meydana gelen ölüm dahildir.) tevlit eden herhangi benzer bir işlem sonucu olmuşsa bu taraf devlet, istek üzerine ve çocuğu esenliğine zarar vermemek koşulu ile; Ana-babaya, çocuğa veya uygun olursa, ailenin bir başka üyesine, söz konusu aile bireyinin ya da bireylerinin bulunduğu yer hakkında gereken bilgiyi verecektir.

5.Taraf devletler, böyle bir istemin başlı başına sunulmasının ilgili kişi veya kişiler bakımından aleyhe hiçbir sonuç yaratmamasını ayrıca taahhüt ederler.

Madde 10:

1.9. Maddenin 1. Fıkrası uyarınca taraf devletlere düşen sorumluluğu uygun olarak çocuk veya ana-babası tarafından, ailenin birleşmesi amaçlarıyla yapılan bir taraf devlet ülkesine girme ya da onu terk etme konusundaki her başvuru, taraf devletlerce olumlu, insani ve ivedi bir tutumla ele alınacaktır. Taraf devletler, bu tür bir başvuru yapılmasının başvuru sahipleri veya aile üyeleri aleyhine sonuçlar yaratmamasının taahhüt ederler.

2.Ana-babası, ayrı devletlerde oturan bir çocuk olağanüstü durumlar hariç, hem ana hem de babası ile düzenli biçimde kişisel ilişkiler kurma ve doğrudan görüşme hakkına sahiptir. Bu nedenle ve 9. Maddenin 1.fıkrasına göre taraf devletlere düşen sorumluluğa uygun olarak, taraf devletler çocuğun ve ana-babasının taraf devletlerin ülkeleri dahil herhangi bir ülkeyi terk etmeye ve kendi ülkelerine dönme hakkına saygı gösterirler. Herhangi bir ülkeye terk etme hakkı, yalnızca yasada öngörüldüğü gibi ve ulusal güvenliği, kamu düzenini, kamu sağlığı ve ahlak veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korumak amacı ile işbu sözleşme ile tanınan öteki haklarla bağdaştığı ölçüde kısıtlamalara konu olabilir.

Madde 11:

1.Taraf devletler, çocukların yasadışı yollarla ülke dışına çıkarılıp geri döndürülmemesi halleriyle mücadele için önlemler alırlar.

2.Bu amaçla taraf devletler iki ya da çok taraflı anlaşmalar yapılmasını ya da mevcut anlaşmalara katılmayı teşvik ederler.

Madde 12:

1.Taraf devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak gereken özen gösterilmek suretiyle tanırlar.

2.Bu amaçla, çocuğu etkileyen herhangi bir adli veya idari kovuşturmada çocuğun ya doğrudan doğruya veya bir temsilci ya da uygun bir makam yoluyla dinlenilmesi fırsatı, ulusal yasanın usule ilişkin kurallarına uygun olarak çocuğa, özellikle sağlanacaktır.

Madde 13:

1.Çocuk, düşüncesini özgürce açıklama hakkına sahiptir; bu hak, ülke sınırları ile bağlı olmaksızın; yazılı, sözlü, basılı, sanatsal biçimde veya çocuğun seçeceği başka bir araçla her türlü haber ve düşüncelerin araştırılması, elde edilmesi ve verilmesi özgürlüğünü içerir.

2.Bu hakkın kullanılması yalnızca başkasının hakkına ve itibarın saygı, milli güvenliği, kamu düzeninin, kamu sağlığı ve ahlakın korunması nedenleriyle ve kanun tarafından öngörölmek ve gerekli olmak kaydıyla yapılan sınırlamalara konu olabilir.

Madde 14:

1.Taraf devletler, çocuğun düşünce, vicdan ve din özgürlükleri hakkına saygı gösterirler.

2.Taraf devletler, ana-babanın ve gerekiyorsa yasal vasilerin; Çocuğun yeteneklerinin gelişmesiyle bağdaşır biçimde haklarının kullanılmasında çocuğa yol gösterme konusundaki hak ve ödevlerine, saygı gösterirler.

3.Bir kimsenin dinini ve inançlarını açıklama özgürlüğü kanunla öngörölmek ve gerekli olmak kaydıyla yalnızca kamu güvenliği, düzeni, sağlık ya da ahlaki ya da başkalarının temel hakları ve özgürlüklerini korumak gibi amaçlarla sınırlandırılabilir.

Madde 15:

1.Taraf devletler, çocuğun dernek kurma ve barış içinde toplanma özgürlüklerine ilişkin haklarını kabul ederler.

2.bu hakların kullanılması, ancak yasayla zorunlu kılınan ve demokratik bir toplumda gerekli olan ulusal güvenlik, kamu güvenliği, kamu düzeni yararına olarak ya da

kamu sağlığı ve ahlakın ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amaçlarıyla yapılan sınırlamalardan başkalarıyla kısıtlandırılmaz.

Madde 16:

1.Hiçbir çocuğun özel yaşantısına, aile, konut ve iletişime keyfi ya da haksız bir biçimde müdahale yapılamayacağı gibi, onur ve itibarına da haksız olarak saldıramaz.

2.Çocuğun bu tür müdahale ve saldırılara karşı yasa tarafından korunmaya hakkı vardır.

Madde 17:

Taraf devletler, kitle iletişim araçlarının önemini kabul ederek çocuğun; özellikle toplumsal, ruhsal ve ahlaki esenliği ile bedensel ve zihinsel sağlığını geliştirmeye yönelik çeşitli ulusal ve uluslararası kaynaklardan bilgi ve belge edinmesini sağlarlar.

Bu amaçla taraf devletler:

Kitle iletişim araçlarını çocuk bakımından toplumsal ve kültürel yararı olan ve 29. Maddenin ruhuna uygun bilgi ve belgeyi yapmak için teşvik ederler;

Çeşitli kültürel, ulusal ve uluslararası kaynaklardan gelen bu türde bilgi ve belgelerinin üretimi, değişimi ve yayımı amacıyla uluslararası işbirliğini teşvik ederler;

Çocuk kitaplarının üretimini ve yayılmasını teşvik ederler;

Kitle iletişim araçlarını azınlık grubu veya bir yerli ahaliye mensup çocukların dil gereksinimlerine özel özen göstermeleri konusunda teşvik ederler;

3 ve 18.maddelerde yer alan kurallar göz önünde tutularak çocuğun esenliğine zarar verilebilecek bilgi ve belgelere karşı korunması için uygun yönlendirici ilkeler geliştirmesini teşvik ederler.

Madde 18:

1.Taraf devletler, çocuğun yetiştirilmesinde ve geliştirilmesinin sağlanmasında ana-babanın birlikte sorumluluk taşıdıkları ilkesinin tanınması için her türlü çabayı

gösterirler. Çocuğun yetiştirilmesi ve geliştirilmesi sorumluluğu ilk önce ana-babaya ya da durum gerektiriyorsa yasal vasilere düşer. Bu kişiler her şeyden önce çocuğun yüksek yararını göz önünde tutarak hareket ederler.

2.Bu sözleşmede belirtilen hakların güvence altına alınması ve geliştirmesi için taraf devletler, çocuğun yetiştirilmesi konusundaki sorumluluklarını kullanmada ana-baba ve yasal vasilerin durumlarına uygun yardım yapar ve çocukların bakımı ile görevli kuruluşların, faaliyetlerin ve hizmetlerin gelişmesini sağlarlar.

3.Taraf devletler, çalışan ana-babanın, çocuk bakım hizmet ve tesislerinden, çocuklarının da bu hizmet ve tesislerden yararlanma hakkını sağlamak için uygun olan her türlü önlemi alırlar.

Madde19:

1.bu sözleşmeye taraf devletler, çocuğun ana-babasının ya da onların yalnızca birinin, yasal vasi veya vasilerinin ya da bakımını üstlenen herhangi bir kişinin yanında iken bedensel veya zihinsel saldırı, şiddet veya suiistimale, ihmal ya da ihmalkar muameleye, ırza geçme dahil her türlü istismar ve kötü muameleye karşı korunması için; yasal, idari, toplumsal, eğitsel bütün önlemleri alırlar.

2.Bu tür koruyucu önlemler; burada tanımlanmış olan çocuklara kötü muamele olaylarının önlenmesi, belirlenmesi, bildirilmesi, yetkili makama havale edilmesi, soruşturulması, tedavisi ve izlenmesi için gerekli başkaca yöntemleri ve uygun olduğu takdirde adliyenin işe el koyması olduğu kadar durumun gereklerine göre çocuğa ve onun bakımına üstlenen kişilere, gereken desteği sağlanmak amacı ile sosyal programların düzenlenmesi için etkin usulleri de içermelidir.

Madde 20:

1.Geçici ve sürekli olarak aile çevresinden yoksun kalan veya kendi yararına olarak bu ortamda bırakılması kabul edilemeyen her çocuk, devletten özel koruma ve yardım görme hakkına sahip olacaktır.

2.Taraf devletler bu durumundaki bir çocuk için kendi ulusal yasalarına göre, uygun olan bakımı sağlayacaklardır.

3.Bu tür bakım, başkaca benzerleri yanında, bakıcı aile yanına verme, İslam hukukunda kefalet, evlat edinme ya da gerekiyorsa çocuk bakımı amacı güden uygun kuruluşlara yerleştirmeyi de içerir. Çözümler düşünülürken, çocuğun yetiştirilmesinde sürekliliğin korunmasına ve çocuğun etnik, dinsel, kültürel ve dil kimliğine gereken saygı gösterilecektir.

Madde 21:

Evlat edinme sistemini kabul eden ve /veya buna izin veren taraf devletler, çocuğun en yüksek yararlarının temel düşünce olduğunu kabul edecek ve aşağıdaki ilkeleri gerçekleştirecektir;

Bir çocuğun evlat edinilmesine ancak yetkili makam karar verir. Bu makam uygulanabilir yasa ve usullere göre güvenilir tüm bilgilerin ışığında; çocuğun, ana-babası, yakınları ve yasal vasisine göre durumunu göz önüne alarak ve gereken durumlarda tüm ilgililerle yapılacak görüşme sonucu onların da evlat edinme konusunda onaylarını alma zorunluluğuna uyarak, kararını verir.

Çocuğun kendi ülkesinde elverişli biçimde bakılması mümkün olmadığı veya evlat edinecek veya yanına yerleştirilecek aile bulunmadığı takdirde, ülkeler arası evlat edinmenin çocuk bakımından uygun bir çözüm olduğunu kabul ederler.

Başka bir ülkede edinilmesi düşünülen çocuğun, kendi ülkesinde mevcut edinme durumuyla eşdeğer olan güvence ve ölçülerden yararlanmasını sağlarlar.

Ülkeler arası evlat edinmede, yerleştirmenin ilgililer bakımından yasadışı para kazanma konusu olmaması için gereken bütün önlemleri alırlar.

Bu maddedeki amaçları, uygun olduğu ölçüde, ikili ya da çok taraflı düzenleme veya anlaşmalarla teşvik ederler ve bu çerçevede, çocuğun başka bir ülkede yerleştirilmesinin yetkili veya organlar tarafından yürütülmesini güvenceye almak için çaba gösterirler.

Madde 22:

1.Taraf devletler, ister tek başına olsun, isterse ana-babası veya herhangi bir başka kimseyle birlikte bulunsun, mülteci statüsü kazanmaya çalışan ya da uluslar arası veya

iç hukuk kural ve usulleri uyarınca mülteci sayılan bir çocuğun, bu sözleşmede ve insan haklarına veya insani konulara ilişkin ve söz konusu devletlerin taraf oldukları diğer uluslar arası sözleşmelerde tanınan ve bu duruma uygulanabilir nitelikte bulunan hakları kullanması amacıyla koruma ve insani yardımdan yararlanması için gerekli bitin önlemleri alırlar.

2.Bu nedenle, taraf devletler, uygun gördükleri ölçüde, Birleşmiş Milletler Teşkilatı ve onunla işbirliği yapan hükümetler arası ve hükümet dışı yetkili başka kuruluşlarla bu durumda olan çocuğu korumak, ona yardım etmek, herhangi bir mülteci çocuğun ailesi ile yeniden bir araya gelebilmesi için ana-babası veya ailesinin başka üyeleri hakkında bilgi toplamak amacıyla işbirliğinde bulunurlar. Herhangi bir nedenle kendi aile çevresinden sürekli ya da geçici olarak ayrı düşmüş bir çocuğa bu sözleşmeye göre tanınan koruma, aynı esaslar içinde, ana-babası ya da ailesinin başkaca üyelerinden hiçbirisi bulunmayan çocuğa da tanınacaktır.

Madde23:

1.Taraf devletler zihinsel ya da bedensel özürlü çocukların saygınlıklarını güvence altına alan, özgüvenlerini geliştiren ve toplumsal yaşama etkin biçimde katılmalarını kolaylaştıran şartlar altında eksiksiz bir yaşama sahip olmalarını kabul ederler.

2. Taraf devletler, özürlü çocukların özel bakımından yararlanma hakkını tanırlar ve eldeki kaynakların yeterliliği ölçüsünde ve yapılan başvuru üzerine, yardımdan yararlanabilecek durumda olan çocuğa ve onun bakımından sorumlu olanlara, çocuğun durumu ve ana-babanın veya çocuğa bakanların içinde buldukları koşullara uygun düşecek yardımın yapılmasını teşvik ederler.

3.Özürlü çocuğun, özel bakıma gereksinimi olduğu bilincinden hareketle bu maddenin 2.fıkrası uyarınca yapılması öngörülen yardım, çocuğun ana-babasının ya da çocuğa bakanların parasal (mali) durumları göz önüne alınarak, olanaklar ölçüsünde sağlanır. Bu yardım; özürlü çocuğun eğitimi, meslek eğitimi, tıbbi bakım hizmetleri, rehabilitasyon hizmetleri, bir işte çalışabilecek duruma getirme hazırlık programları ve dinleme eğlenme olanaklarından etkin olarak yararlanmasını sağlamak üzere düzenlenir ve çocuğun en eksiksiz biçiminde toplumla bütünleşmesi yanında, kültürel ve ruhsal yönü dahil bireysel gelişmesini gerçekleştirmek amacını güder.

4.Taraf devletler, uluslar arası işbirliği ruhu içinde, özürli çocukların koruyucu sıhhi bakımı, tıbbi, psikolojik ve işlevsel tedavi alanlarına ilişkin gerekli bilgilerin alışverişi yanında, rehabilitasyon, eğitim ve mesleki eğitim hizmetlerine ilişkin yöntemlerin bilgilerini de içerecek şekilde ve taraf devletlerin bu alanlardaki güçlerini, anlayışlarını geliştirmek ve deneyimlerini zenginleştirmek amacıyla bilgi dağıtımını ve bu bilgidен yararlanmayı teşvik ederler. Bu bakımdan, gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri, özellikle göz önüne alınır.

Madde24:

1.Taraf devletler, çocuğun olabilecek en iyi sağlık düzeyine kavuşma, tıbbi bakım ve rehabilitasyon hizmetlerini veren kuruluşlardan yararlanma hakkını tanırlar. Taraf devletler, hiçbir çocuğun bu tür tıbbi bakım hizmetlerinden yararlanma hakkından yoksun bırakılmamasını güvence altına almak için çaba gösterirler.

2.Taraf devletler, bu hakkın tam olarak uygulanmasını takip ederler ve özellikle:

Bebek ve çocuk ölüm oranlarının düşürülmesi;

Bütün çocuklara gerekli tıbbi yardımın ve tıbbi bakımın; temel sağlık hizmetlerinin geliştirilmesine önem verilerek sağlanması;

Temel sağlık hizmetleri çerçevesinde ve başka olanakların yanı sıra, kolayca bulunabilen tekniklerin kullanılması ve besleyici yiyecekler ve temiz içme suyu sağlanması yoluyla ve çevre kirlenmesinin tehlike ve zararlarını göz önüne alarak hastalık ve yetersiz beslenmeye karşı mücadele edilmesi;

Anneye doğum öncesi ve sonrası uygun bakımın sağlanması;

Bütün toplum kesimlerinin özellikle ana-babalar ve çocukların, çocuk sağlığı ve beslenmesi, anne sütü ile beslenmenin yararları, toplum ve çevre sağlığı ve kazaların önlenmesi konusunda temel bilgileri elde etmeleri ve bu bilgileri kullanmalarına yardımcı olunması;

Koruyucu sağlık bakımlarının, ana-babaya rehberliğini, aile planlaması eğitimi ve hizmetlerinin geliştirilmesi; amaçlarıyla uygun önlemleri alırlar.

3.Taraf devletler, çocukların sağlığı için zararlı geleneksel uygulamaların kaldırılması amacıyla uygun ve etkili her türlü önlemi alırlar.

4.Taraf devletler, bu maddede tanınan hakkın tam olarak gerçekleştirilmesini tedricen sağlamak amacıyla uluslar arası işbirliğinin geliştirilmesi ve teşviki konusunda karşılıklı olarak söz verirler. Bu konuda gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri özellikle göz önünde tutulur.

Madde 25:

Taraf devletler, yetkili makamlarca korunma ve bakım altına alma, bedensel ya da ruhsal tedavi amaçlarıyla hakkında bir yerleştirme tedbiri uygulanan çocuğun, gördüğü tedaviyi ve yerleştirilmesine bağlı diğer tüm şartları belli aralıklı gözden geçirme hakkına sahip olduğunu kabul ederler.

Madde 26:

1.Taraf devletler, her çocuğun, sosyal sigorta dahil, sosyal güvenlikden yararlanma hakkını tanır ve bu hakkın tam olarak gerçekleşmesini sağlamak için ulusal hukuklarına uygun, gerekli önlemleri alırlar.

2. Sosyal Güvenlik, çocuğun ve çocuğun bakımından sorumlu olanların kaynakları ve koşulları göz önüne alınarak ve çocuk tarafından ya da onun adına yapılan sosyal güvenlikden yararlanma başvurusuna ilişkin başkaca durumlar da göz önünde tutularak sağlanır.

Madde 27:

1.Taraf devletler, her çocuğun bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaksal ve toplumsal gelişmesini sağlayacak yeterli bir hayat seviyesine hakkı olduğunu kabul ederler.

2.Çocuğun gelişmesi için gerekli hayat şartlarının sağlanması sorumluluğu; sahip oldukları imkanlar ve mali güçleri çerçevesinde öncelikle çocuğun ana-babasına veya çocuğun bakımını üstlenen diğer kişiler düşer.

3. Taraf devletler, ulusal durumlarına göre ve olanakları ölçüsünde, ana-babaya ve çocuğun bu hakkının uygulanmasında yardımcı olmak amacıyla gerekli önlemleri alır ve gereksinim olduğu takdirde özellikle beslenme, giyim ve barınma konularında maddi yardım ve destek programları uygularlar.

4. Taraf devletler, taraf devlet ülkesinde veya başka ülkede bulunsun; ana-babası veya çocuğa karşı mali sorumluluğu bulunan diğer kişiler tarafından, çocuğun bakım giderlerinin karşılanmasını sağlamak amacıyla her türlü uygun önlemi alırlar. Özellikle çocuğa karşı mali sorumluluğu olan kişinin, çocuğun ülkesinde başka bir ülkede yaşaması halinde, taraf devletler bu konuya ilişkin uluslar arası anlaşmalara katılmayı veya bu tür anlaşmalar akdinin yanı sıra başkaca uygun düzenlemelerin yapılmasını teşvik ederler.

Madde 28:

1. Taraf devletler, çocuğun eğitim hakkını kabul ederler ve bu hakkın fırsat eşitliği temeli üzerinde tedricen gerçekleştirilmesi görüşüyle özellikle:

İlköğretimi herkes için zorunlu ve parasız hale getirirler.

Ortaöğretim sistemlerinin genel olduğu kadar mesleki nitelikte de olmak üzere çeşitli biçimlerde örgütlenmesini teşvik ederler ve bunların tüm çocuklara açık olmasını sağlarlar ve gerekli durumlarda mali yardım yapılması ve öğretimi parasız kılmak gibi uygun önlemleri alırlar;

Uygun bütün araçları kullanarak, yüksek öğretimi yetenekleri doğrultusunda herkes açık hale getirirler.

Eğitim ve meslek seçimine ilişkin bilgi ve rehberliği bütün çocuklar için elde edilir hale getirirler.

Okullarda düzenli biçimde devamını sağlanması ve okulu terk etme oranlarının düşürülmesi için önlem alırlar.

2.Taraf devletler, okul disiplininin çocuğun insan olarak taşıdığı saygınlıkla bağdaşır biçimde ve bu sözleşmeye uygun olarak yürütülmesinin sağlanması amacıyla gerekli olan tüm önlemleri alırlar.

3.Taraf devletler eğitim alanında, özellikle cehaletin ve okuma yazma bilmemenin dünyadan kaldırılmasına katkıda bulunmak ve çağdaş eğitim yöntemlerine ve bilimsel ve teknik bilgilere sahip olunmasını kolaylaştırmak amacıyla uluslar arası işbirliğini güçlendirir ve teşvik ederler. Bu konuda, gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri özellikle göz önünde tutulur.

Madde 29:

1.Taraf devletler çocuk eğitiminin aşağıdaki amaçlara yönelik olmasını kabul ederler.

Çocuğun kişiliğinin, yeteneklerinin, zihinsel ve bedensel yeteneklerinin mümkün olduğunca geliştirilmesi;

İnsan haklarına ve temel özgürlüklere, Birleşmiş Milletler Antlaşmasında benimsenen ilkelere saygısının geliştirilmesi;

Çocuğun ana-babasına, kültürel kimliğine, dil ve değerlerine, çocuğun yaşadığı veya geldiği menşee ülkenin ulusal değerlerine ve kendisinininkinden farklı uygarlıklara saygısının geliştirilmesi;

Çocuğun, anlayış, barış, hoşgörü, cinsler arası eşitlik ve ister etnik, ister ulusal, ister dini gruplardan, isterse yerli halktan olsun, tüm insanlar arasında dostluk ruhuyla, özgür bir toplumda, yaşantıyı, sorumlulukla üstlenecek şekilde hazırlanması;

Doğal çevreye saygısının geliştirilmesi,

2.Bu maddenin veya 28.maddenin hiçbir hükmü gerçek ve tüzel kişilerin öğretim kurumları kurmak ve yönetmek özgürlüğüne, bu maddenin 1.fıkrasında belirtilen ilkelere saygı gösterilmesi ve bu kurumlarda yapılan eğitimin devlet tarafından konulmuş olan asgari kurallara uygun olması koşuluyla, aykırı sayılacak biçimde yorumlanmayacaktır.

Madde 30:

Soya, dine ya da dile dayalı azınlıkların ya da yerli halkların var olduğu devletlerde, böyle bir azınlığa mensup olan çocuk, ait olduğu azınlık topluluğunun diğer üyeleri ile birlikte kendi kültüründen yararlanma, kendi dinine inanma ve uygulama ve kendi dilini kullanma hakkından yoksun bırakılamaz.

Madde 31:

1.Taraf devletler çocuğun dinlenme, boş zaman değerlendirme, oynama ve yaşına uygun eğlence (etkinliklerinde) bulunma ve kültürel ve sanatsal yaşama serbestçe katılma hakkını tanırlar.

2. Taraf devletler, çocuğun kültürel ve sanatsal yaşama tam olarak katılma hakkını saygı duyarak tanırlar ve özendirirler ve çocuklar için, boş zamanı değerlendirmeye, dinlenmeye, sanata ve kültüre ilişkin (etkinlikler) konusunda uygun ve eşit fırsatların sağlanmasını teşvik ederler.

Madde 32:

1.Taraf devletler, çocuğun ekonomik sömürüye ve her türlü tehlikeli işte ya da eğitime zarar verecek ya da sağlığa veya bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaksal ya da toplumsal gelişmesi için zararlı olabilecek nitelikte çalıştırılmasına karşı korunma hakkını kabul ederler.

2.Taraf devletler, bu maddenin uygulamaya konulmasını sağlamak için yasal, idari, toplumsal ve eğitsel her önlemi alırlar. Bu amaçlar ve öteki uluslar arası belgelerin ilgili hükümlerle göz önünde tutularak, taraf devletler özellikle şu önlemleri alırlar:

İşe kabul için bir ya da birden çok asgari yaş sınırı tespit ederler;

Çalışmanın saat olarak süresi ve koşullarına ilişkin uygun düzenlemeleri yaparlar. Bu maddenin etkili biçimde uygulanmasını sağlamak için ceza veya uygun yaptırımlar öngörürler.

Madde33:

Taraf devletler, çocukların uluslar arası anlaşmalarda tanımladığı biçimde uyuşturucu ve psikotrop maddelerin yasadışı kullanımına karşı korunması ve çocukların bu tür

maddelerin yasadışı üretimi ve kaçakçılığı alanında kullanılmasını önlemek amacıyla, yasal, sosyal ve eğitsel nitelikler de dahil olmak üzere, her türlü uygun önlemleri alırlar.

Madde 34:

Taraf devletler, çocuğu her türlü cinsel sömürüye ve cinsel suiistimale karşı koruma güvencesi verirler. Bu amaçla Taraf devletler özellikle:

Çocuğun yasadışı bir cinsel faaliyete girişmek üzere kandırılması veya zorlanması;

Çocukların, fuhuş, ya da diğer yasadışı cinsel faaliyette bulundurulmasıyla sömürülmesi;

Çocukların pornografik nitelikli gösterilerde ve malzemede kullanılarak sömürülmesini, önlemek amacıyla ulusal düzeyde ve ikili ile çok taraflı ilişkilerde gerekli her türlü önlemi alırlar.

Madde 35:

Taraf devletler, her ne nedenle ve hangi biçimde olursa olsun, çocukların kaçırılmaları, satılmaları veya fuhşa konu olmalarını önlemek için ulusal düzeyde ve ikili ve çok yanlı ilişkilerde gereken her türlü önlemleri alırlar.

Madde 36:

Taraf devletler, esenliğine herhangi bir biçimde zarar verebilecek başka her türlü sömürüye karşı çocuğu korurlar.

Madde 37:

Taraf devletler aşağıdaki hususları sağlarlar:

Hiçbir çocuk, işkence ve ya diğer zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ve cezaya tabi tutulmayacaktır. On sekiz yaşından küçük olanlara, işledikleri suçlar nedeniyle idam cezası verilemeyeceği gibi salıverme koşulu bulunmayan ömür boyu hapis cezası da verilmeyecektir.

Hiçbir çocuk yasadışı ya da keyfi biçimden özgürlüğünden yoksun bırakılmayacaktır. Bir çocuğun tutuklanması, alıkonulması veya hapsi yasa gereği olacak ve ancak en son başvurulacak bir önlem olarak düşünülüp, uygun olabilecek en kısa süre ile sınırlı tutulacaktır.

Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuğa insancıl biçimde ve insan kişiliğinin özünde bulunan saygınlık ve kendi yaşındaki kişilerin gereksinimleri göz önünde tutularak davranılacaktır. Özgürlüğünden yoksun olan her çocuk kendi yüksek yararı aksini gerektirmedikçe özellikle yetişkinlerden ayrı tutulacak ve olağanüstü durumlar dışında ailesi ile yazışma ve görüşme yoluyla ilişki kurma hakkına sahip olacaktır.

Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuk, kısa zamanda yasak ve uygun olan diğer yardımlardan yararlanma hakkına sahip olacağı gibi özgürlüğünden yoksun bırakılmasının yasaya aykırılığını bir mahkeme veya diğer yetkili, bağımsız ve tarafsız makam önünde iddia etme ve böylesi bir işlemle ilgili olarak ivedi karar verilmesini isteme hakkına da sahip olacaktır.

Madde 38:

1.Taraf devletler, silahlı çatışma halinde kendilerine uygulanabilir olan uluslar arası hukukun, çocukları da kapsayan insani kurallarına uymak ve uyulmasını sağlamak yükümlüğünü üstlenirler.

2.Taraf devletler, on beş yaşından küçüklerin çatışmalara doğrudan katılmaması için uygun olan bütün önlemleri alırlar.

3.Taraf devletler, özellikle on beş yaşına gelmemiş çocukları askere almaktan kaçınırlar. Taraf devletler, on beş ile on sekiz yaş arasındaki çocukların silah altına alınmaları gereken durumlarda, önceliği yaşça büyük olanlara vermek için çaba gösterirler.

4.Silahlı çatışmalarda sivil halkın korunmasına ilişkin uluslararası insani hukuk kuralları tarafından öngörülen yükümlülüklerine uygun olarak, taraf devletler, silahlı çatışmadan etkilenen çocuklara koruma ve bakım sağlamak amacıyla mümkün olan her türlü önlemi alırlar.

Madde39:

Taraf devletler, her türlü ihmal, sömürü ya da suiistimal, işkence ya da her türlü zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ya da caza uygulaması ya da silahlı çatışma mağduru olan bir çocuğun, bedensel ve ruhsal bakımdan sağlığa kavuşturma ve toplumla bütünleştirme, çocuğun sağlığını, özgüvenine ve saygınlığını geliştirici bir ortamda gerçekleştirilir.

Madde 40:

1.Taraf devletler, hakkında ceza yasasını ihlal ettiği iddia edilen ve bu nedenle itham edilen ya da ihlal ettiği kabul edilen her çocuğun; çocuğun yaşı ve yeniden topluma kazandırılmasının ve toplumda yapıcı rol üstlenmesinin arzu edilir olduğu hususları göz önünde bulundurarak, taşıdığı saygınlık ve değer duygusunu geliştirecek ve başkalarının da insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygı duymasını pekiştirecek nitelikte muamele görme hakkını kabul ederler.

2.Bu amaçla ve uluslararası belgelerinin ilgili hükümleri göz önünde tutularak taraf devletler özellikle, şunları sağlarlar;

İşlendiği zaman ulusal ya da uluslar arası hukukça yasaklanmamış bir eylem ya da ihmal nedeniyle hiçbir çocuk hakkında ceza yasasını ihlal ettiği iddiası ya da ithamı öne sürülemeyeceği gibi böyle bir ihlalde bulunduğu da kabul edilmeyecektir.

Hakkında ceza kanununu ihlal iddiası veya ithamı bulunan her çocuk aşağıdaki asgari güvencelere sahiptir.

Haklarındaki suçlama yasal olarak sabit oluncaya kadar masun sayılmak;

Haklarındaki suçlamalardan kendilerinin hemen ve doğrudan doğruya; ya uygun düşen durumlarda ana babaları ya da yasal vasileri kanalı ile haberli kılınmak ve savunmalarının hazırlanıp sunulmasında gerekli yasal ya da uygun olan başka yardımdan yararlanmak;

Yetkili, bağımsız ve yansız bir makam ya da mahkeme önünde adli ya da başkaca uygun yardımdan yararlanarak ve özellikle yaşı ve durumu göz önüne alınmak

suretiyle kendisinin yüksek yararına aykırı olduğu saptanmadığı sürece, ana-babasının veya yasal vasisi de hazır bulundurarak yasaya uygun biçimde adli bir duruşma ile konunun gecikmezsizin karara bağlanmasının sağlanması;

Tanıklık etmek ya da suç ikrarında bulunmak için zorlanmamak; aleyhine olan tanıkları sorguya çekmek veya sorguya çekilmiş olmak ve lehine olan tanıkların hazır bulunmasının ve sorgulanmasının eşit koşullarda sağlanması;

Ceza yasasını ihlal ettiği sonucuna varılması halinde, bu kararın ve bunun sonucu olarak alınan önlemlerin daha yüksek yetkili, bağımsız ve yansız bir makam ya da mahkeme önünde yasaya uygun olarak incelenmesi;

Kullanılan dili anlamaması veya konuşmaması halinde çocuğun parasız çevirmen yardımından yararlanması;

Kavuşturmanın her aşamasında özel hayatının gizliliğine tam saygı gösterilmesine hakkı olmak;

3.Taraf devletler, hakkında ceza yasasını ihlal ettiği iddiası ileri sürülen, bununla itham edilen ya da ihlal ettiği kabul olunan çocuk bakımından, yalnızca ona uygulanabilir yasaların, usullerin, onunla ilgili makam ve kuruluşların oluşturulmasını teşvik edecek ve özellikle şu konularda çaba göstereceklerdir.

Ceza yasasını ihlal konusunda asgari bir yaş sınırı belirleyerek, bu yaş sınırının altındaki çocuğun ceza ehliyetinin olmadığını kabulü,

Uygun bulunduğu ve istenilir olduğu takdirde, insan hakları ve yasal güvencelere tam saygı gösterilmesi koşulu ile bu tür çocuklar için adli kovuşturma olmaksızın önlemleri alınması.

4. koruma tedbiri, yönlendirme ve gözetim kararları, danışmanlık, şartlı salıverme, bakım içi yerleştirme, eğitim ve meslek öğretme programları ve diğer kurumsal bakım seçenekleri gibi çeşitli düzenlemelerin uygulanmasında, çocuklara durumları ve

suçları ile orantılı ve kendi esenliklerine olacak biçimde muamele edilmesi sağlanacaktır.

Madde 41:

Bu sözleşmede yer alan hiçbir husus, çocuk haklarının gerçekleştirilmesine daha çok yardımcı olan ve;

Bir taraf devletin yasasında; veya bu devletin bakımından yürürlükte olan uluslar arası hukukta yer alan hükümleri etkilemeyecektir.

2.Kısım

Madde 42:

Taraf devletler, sözleşme ilke ve hükümlerinin uygun ve etkili araçlarla yetişkinler kadar çocuklar tarafından da yaygın biçimde öğrenilmesini sağlamayı taahhüt ederler.

Madde 43:

1.Taraf devletlerin bu sözleşme ile üstlendikleri yükümlülükleri yerine getirme konusunda kaydettikleri ilerlemeleri incelemek amacıyla, görevleri aşağıda belirtilen bir çocuk hakları komitesi kurulmuştur.

2.Komite bu sözleşme ile hükme bağlanan alanda yetenekleriyle tanınmış ve yüksek ahlak sahibi on uzmandan oluşur. Komite üyeleri taraf devletlerce kendi vatandaşları arasında ve kişisel olarak görev yapmak üzere, adli bir coğrafi dağılımı sağlama gereği ve başlıca hukuk sistemleri göz önünde tutularak seçilirler.

3.Komite üyeleri, taraf devletlerce gösterilen kişiler listesinde gizli oyla seçilirler. Her taraf devlet, vatandaşları arasında bir uzmanı aday gösterebilir.

4.Komite için ilk seçim, bu sözleşmenin yürürlüğe girişini izleyen altı ay içinde yapılır. Sonraki seçimler iki yılda bir yapılır. Her seçim tarihinden en az dört ay önce, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri, taraf devletleri, iki ay içinde adaylarını göstermeye yazılı olarak davet eder. Daha sonra genel sekreter böylece belirlenen kişilerden, kendilerini gösteren taraf devletleri de işaret ederek, alfabetik sıraya göre oluşturduğu bir listeyi, taraf devletlere bildirir.

5.Seçimler, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Merkezinde, Genel Sekreter tarafından davet edilen taraf devletler toplantılarında yapılır. Nisabı, taraf devletlerin üçte ikisinin oluşturduğu bu toplantılarda, hazır bulunan ve oy kullanan devletlerin salt çoğunluğuyla en fazla oy alan kişiler komiteye seçilir.

6.Komite üyeleri dört yıl için seçilir. Aday gösterildikleri takdirde yeniden seçilebilirler. İlk seçimde seçilmiş olan beş üyenin görevi iki yıl sonra sona erer, bu beş üyenin isimleri ilk seçimden hemen sonra toplantı başkanı tarafından çekilen kura ile belirlenir.

7.Bir komite üyesinin ölmesi veya çekilmesi ya da başka her hangi bir nedenle bir üyenin komitedeki görevlerini yapamaz hale gelmesi durumunda adaylığını öneren taraf devlet, komitenin onaylanması koşuluyla, böylece boşalan yerdeki görev süresi doluncaya kadar, kendi vatandaşları arasından başka bir uzmanı atayabilir.

8.Komite, iç tüzüğünü kendisi belirler.

9.Komite, memurlarını iki yıllık bir süre için seçer.

10.Komite toplantıları olağan olarak Birleşmiş Milletler Teşkilatı Merkezinde ya da komite tarafından belirlenecek başka uygun bir yerde yapılır. Komite olağan olarak her yıl toplanır. Komite toplantılarının süresi gerektiğinde genel kurulca onaylanmak koşuluyla, bu sözleşmeye taraf devletlerin bir toplantısıyla belirlenir veya değiştirilir.

11.Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri gerekli maddi araçları ve personeli bu sözleşme ile kendisine verilen görevleri etkili biçimde görebilmesi amacıyla, komite emrini verir.

12.Bu sözleşme uyarınca oluşan komitenin üyeleri, genel kurulun onayı ile,Birleşmiş Milletler Teşkilatının kaynaklarından karşılanmak üzere, genel kurulca saptanan şart ve koşullar çerçevesinde kararlaştırılan ücreti alırlar.

Madde 44:

1.Taraf devletler, bu sözleşmede tanınan hakları yürürlüğe koymak için, aldıkları önlemleri ve bu haklardan yararlanma konusunda gerçekleştirilen ilerlemeye ilişkin raporlar:

Bu sözleşmenin, ilgili taraf devlet bakımından yürürlüğe giriş tarihinden başlayarak iki yıl içinde,

Daha sonra beş yılda bir,Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri aracılığı ile komiteye sunmayı taahhüt ederler.

2. Bu madde uyarınca hazırlanan raporlarda, bu sözleşmeye göre üstlenilen sorumlulukların, şayet varsa, yerine getirilmesini etkileyen nedenler ve güçlükler belirleyecektir. Raporlarda ayrıca, ilgili ülkede sözleşmenin uygulanması hakkında komiteyi etraflıca aydınlatacak biçimde yeterli bilgi de bulunacaktır.

3.komiteye etraflıca bilgi içeren bir ilk rapor sunmuş olan taraf devlet, bu maddenin 1(b) bendi gereğince sunacağı sonraki raporlarında daha önce verilmiş olan temel bilgiler tekrarlamayacaktır.

4.Komite, taraf devletlerden sözleşmenin uygulanmasına ilişkin her türlü bilgi isteminde bulunabilir.

5.Komite, iki yılda bir ekonomik ve sosyal konsey aracılığı ile genel kurula faaliyetleri hakkında bir rapor sunar.

6.Taraf devletler kendi raporlarının ülkelerinde geniş biçimde yayımını sağlarlar.

Madde 45:

Sözleşmenin etkili biçimde uygulanmasını geliştiren ve sözleşme kapsamına giren alanda uluslar arası işbirliğini teşvik etmek amacıyla;

Uzmanlaşmış kurumlar, UNICEF ve Birleşmiş Milletler Teşkilatının öteki organları, bu sözleşmenin kendi yetki alanına ilişkin olan hükümlerinin uygulanmasının incelenmesi sırasında, temsil edilmek hakkına sahiptirler. Komite; uzmanlaşmış kurumları; UNICEF'i ve uygun bulduğu öteki yetkili kuruluşları, kendi yetki

alanlarını ilgilendiren konularda uzman olarak görüş vermeye davet edebilir. Komite, uzmanlaşmış kurumları, UNICEF'i ve Birleşmiş Milletler Teşkilatının öteki organlarını kendi faaliyet alanlarına ilişkin kesimlerde sözleşmenin uygulanması hakkında rapor sunmaya davet edebilir.

Komite, uygun bulduğu takdirde, taraf devletlerce sunulmuş, bir sistem içeren ya da teknik danışma veya yardım ihtiyacını belirten her raporu, gerekiyorsa komitenin bu istek veya ihtiyaca ilişkin tavsiye ve gözlemlerini de ekleyerek, uzmanlaşmış kurumlara, UNICEF'e ve öteki yetkili kuruluşlara gönderir;

Komite; genel kurula genel sekreterden komite adına çocuk haklarına ilişkin sorunlarda incelemeler yaptırması isteğinde bulunulmasını tavsiye edebilir:

Komite, bu sözleşmenin 44 ve 45.maddeleri uyarınca alınan bilgilere dayanarak, telkin ve genel nitelikte tavsiyelerde bulunabilir. Bu telkin ve genel nitelikte tavsiyeler, ilgili olan her taraf devlete gönderilir ve şayet varsa, taraf devletlerin yorumları ile birlikte genel dikkatine sunulur.

3.Kısım

Madde 46:

Bu sözleşme bütün devletlerin imzasına açıktır.

Madde 47:

Bu sözleşme onaylamaya bağlı tutulmuştur. Onay belgeleri Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezrinde tevdi edilecektir.

Madde 48:

Bu sözleşme bütün devletlerin katılmasına açık olacaktır. Katılma belgeleri Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezrine tevdi edilecektir.

Madde 49:

1.Bu sözleşme, yirminci onay ya da katılma belgesinin Birleşme Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri

Nezrine tevdi tarihini izleyen otuzuncu gün yürürlüğe girecektir.

2.Yirmince onay ya da katılma belgesinin tevdiinden sonra bu sözleşmeyi onaylayacak ya da ona katılacak devletlerin her biri için, bu sözleşme, söz konusu devletin onay ya da katılma belgesini tevdi tarihinden sonraki otuzuncu gün yürürlüğe girecektir.

Madde 50:

1.Bu sözleşmeye taraf herhangi bir devlet bir değişiklik önerisinde bulunabilir ve buna ilişkin metni Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezrine tevdi edebilir. Genel sekreter bunun üzerine değişiklik önerisini taraf devletlere, önerinin incelenmesi ve oya konulması amacıyla bir taraf devletler konferansı oluşturulmasını isteyip istemediklerini kendisine bildirmeleri kaydıyla iletir. Böyle bir duyuru tarihini izleyen dört ay içinde taraf devletlerin en az içte biri söz konusun konferansın toplanmasından yana olduklarını ifade ederlerse genel sekreter, Birleşmiş Milletler teşkilatı çerçevesinde bu konferansı düzenler. Konferansta hazır bulunan ve oy kullanan taraf devletlerin çoğunluğu tarafından kabul edilen her değişiklik, onay için Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca sunulur.

2.Bu maddenin 1. Fıkrasında yer alan hükümlere uygun olarak kabul edilen bir değişiklik, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca onaylandığı ve bu sözleşmeye taraf devletlerin üçte iki çoğunluğu tarafından kabul edildiği zaman yürürlüğe girer.

3.Bir değişiklik yürürlüğe girdiği zaman, onu kabul eden taraf devletler bakımından bağlayıcılık taşır. Öteki taraf devletler bu sözleşme hükümleri ve daha önceki kabul ettikleri her değişiklikle bağlı kalırlar.

Madde 51:

1.Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri, onay ya da katılma anında yapılabilecek çekincelerin metnini alacak ve bitin devletlere bildirecektir.

2.Bu sözleşmenin amacı ve konusu ile bağdaşmayan hiçbir çekinceye izin verilmeyecektir.

3.Çekinceler, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreterince, geri alınacağına ilişkin bildirimde bulunma yoluyla her zaman geri alınabilir. Bunun üzerine genel sekreter,

bütün devletleri haberdar eder. Böyle bir bildirim, genel sekreter tarafından alındığı tarihte işlerlik kazanır.

Madde 52:

Bir taraf devlet, bu sözleşmeyi, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreterine vereceği yazılı bildirimden genel sekreter tarafından alınması tarihinden bir yıl sonra geçerli olur.

Madde 53:

Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri, bu sözleşmenin tevdi makamı olarak belirlenmiştir.

Madde 54:

İngilizce, Arapça, Çince, İspanyolca, Fransızca ve Rusça metinleri de aynı derecede geçerli olan bu sözleşmenin özgün metni, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezrine tevdi edilecektir.

Hükümleri tarafından tam yetkili kılınan aşağıda imzaları bulunan temsilciler, yukarıdaki kuralların ışığında, bu sözleşmeyi imzalamışlardır.